

Latvijas Kultūras akadēmija
Kultūras teorijas un vēstures katedra

KINO DEMONSTRĒŠANAS SPECIFIKA MADONAS RAJONĀ
NO 1940. LĪDZ 1975. GADAM
Maģistra darbs

Autore:
Akadēmiskās maģistra augstākās izglītības programmas “Mākslas”
Kultūras un starpkultūru studiju apakšprogrammas
2. kursa studente Madara Grudule
(ID Nr. 20124307)

Darba vadītāja:
Doc., Dr.art. Anita Vaivade

Rīga

2014

SATURS

IEVADS	3
1. KINO IZRĀDĪŠANA MADONAS RAJONĀ.....	6
1.2. Kinoteātru darbība	9
1.2. Ceļojošo kinoiekārtu attīstība	14
1.3. Kino stacionāru izveide	20
2. REKLĀMA UN REPERTUĀRS	24
2.1. Filmu un seansu reklāma	25
2.2. Propaganda kino seansu ietvaros	29
2.3. Repertuāra izvēle	31
3. TEHNISKĀ SEANSU KVALITĀTE	37
3.1. Tehniskie resursi un to kvalitāte	37
3.2. Raksturīgākās tehniskās kino izrādīšanas problēmas	40
4. KINOMEHĀNIĶIS UN SKATĪTĀJS	45
4.1. Kinomehāniķu kvalifikācija un profesionalitāte.....	46
4.2. Kinomehāniķu nozīme, funkcijas un iesaistīšanās	53
4.3. Kinomehāniķu darba apstākļi	56
4.4. Skatītāju uzvedība un iniciatīva.....	58
NOBEIGUMS	62
KOPSAVILKUMS.....	63
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	65
ANNOTATION.....	69
PIELIKUMI.....	70
Pielikums nr. 1. <i>Nacionalizēto kinoteātru un filmu nozares uzņēmumu saraksts</i>	70
Pielikums nr. 2. <i>Pirmā kinofilmas reklāma Madonas rajonā</i>	74
Pielikums nr. 3. <i>Cesvaines kinorepertuārs</i>	76
Pielikums nr. 4. <i>Kinoreklāma kinoteātrim "Oktobris"</i>	79
Pielikums nr. 5. <i>Kinofilmu repertuārs kinoteātrī "Oktobris"</i>	80
Pielikums nr. 6. <i>Kinorepertuārs Barkavas kultūras namā 1975. gadā</i>	82
Pielikums nr. 7. <i>Kinomehāniķa Ēvalda Grudula biogrāfija</i>	90
Pielikums nr. 8. <i>Fotoliecības</i>	92
Pielikums nr. 9. <i>Kinomehāniķa apliecība</i>	93
Pielikums Nr. 10. <i>Intervijas transkripcija ar kinomehāniķi Birutu Kaļinovsku</i>	94

IEVADS

Maģistra darba tēma „kino demonstrēšanas specifika Madonas rajonā no 1940. līdz 1975. gadam” ir izvēlēta, balstoties uz bakalaura un maģistra studijās iegūtajām zināšanām par kino mākslu, kā arī, pamatojoties uz interesi par lokālām kultūras izpausmēm. Izvēlēta tēma pasaules mērogā ir ļoti plaša, tomēr, fokusējoties uz pētāmo priekšmetu, tēmas robežas tika novilkta caur izvēlēto reģionu un laika periodu. Maģistra darbā tiks pētīta kino demonstrēšana un kino izrādīšanas formas Madonas rajonā laika periodā no 1940. līdz 1975. gadam. Par hronoloģiskajām robežām izvēlēts 1940. gads, kad notiek Latvijas kino industrijas nacionalizācija, kā arī valsts okupācija, pēc kuras atbildību par kino tīklu Latvijā uzņēmas Kinofikācijas pārvalde¹, un 1975. gadu, kad masveidīgi notiek televīzijas ienākšana mājāsaimniecībās (1974. gads – Rīgas televīzijas studija uzsāk krāsu TV raidījumus; 1975. gads – Rīgā uzsāk raidījumus trešais TV raidītājs, trešā TV tīkla attīstības sākums²). 1940. gads tika izvēlēts kā atskaites punkts, jo, mainoties valsts varai, mainījās arī vadlīnijas kino seansu organizēšanā, kā arī nostabilizējās ceļojošo un stacionāro kino darbība Kinofikācijas pārvaldes pakļautībā. Savukārt, 1975. gads, kad televīzija ienāk mājāsaimniecībās, ir laiks, kad ceļojošais kino zaudē savu aktualitāti un kino stacionāri vairs nav tik populāri apmeklētāju vidū.

Līdz ar Latvijas kino industrijas nacionalizāciju un tās nonākšanu Kinofikācijas pārvaldes pakļautībā, par tās galveno mērķi kļuva kino propaganda kā Rīgā, tā citur Latvijā. Bet propagandai pakļauts tika ne vien kino – Latvijas ekonomiskajos un kultūras procesos un pārmaiņās, sociāli politiskajos notikumos 1940. gadā un pēckara periodā radās nepieciešamība mainīt iedzīvotāju attieksmi pret valsti un komunistisko ideoloģiju. Jaunie apstākļi diktēja noteikumus un veidoja sava veida konkurenci starp Latvijas kā patstāvīgas Eiropas valsts kultūru un padomju apstākļos uzspiesto ideoloģiju, kas pauda spēcīgas, vispusīgas personības attīstības nozīmīgumu. Mērķtiecīgi tika veidots priekšstats par sabiedrībai derīgu personību, kura bija visa kolektīva un tautas labklājības veidotāja. Šādas un citas līdzīgas idejas, kalpoja kā aizsegs padomju varas realizācijai, radot tai nekaitīgu sabiedrību. Pārmaiņu laikā bija problemātiski orientēties kultūras vidē, tā daļēji bija zaudējusi savu identitāti un pieņēma informācijas nesējus, kas vienlaicīgi lielām cilvēku

---

¹Padomju Latvijā lai pārraudzītu kino tīkla darbību, tika izveidota Kinofikācijas pārvalde, kas darbojās visā Latvijā, izveidojot starppapriņķu nodaļu sistēmu. Pērkone, Inga, Balčus Z., Surkova, A., Vītola B. *Inscenējumu realitāte. Latvijas aktierkino vēsture*. Rīga: Mansards, 2011. 304. lpp.

²Latvijas valsts radio un televīzijas centrs. *Nozīmīgākie fakti Latvijas televīzijas attīstībā*. Rīga, 2011. Pieejams: http://www.lvrtc.lv/lat/par_mums/vesture/televizijas_vesture_Latvija [skatīts 23.03.2014.]

masām populārā veidā var paust ideoloģiju. Viens no šādiem ideoloģijas paudējiem bija kino. Ar kino demonstrēšanu organizēja skatītājus, rādot „pareizo” virzienu. Pētot kino demonstrēšanu, kas ir arī pētnieciskā darba priekšmets, tiks izzināta Madonas rajona kino demonstrēšanas specifika un tās formas.

Pēdējos gados jūtama pastiprināta pētnieku interese par kino vēsturi un ceļojošo kino Latvijā, par ko liecina, piemēram, Ingas Pērkones un Zanes Balčus veiktie pētījumi kā vispārējā Latvijas aktierkino vēsturē, tā ceļojošā kino vēsturē Latvijā, tomēr, iepazīstoties ar šajā jomā veiktajiem pētījumiem, ir secināms, ka maģistra darba ietvaros izvēlētajās ģeogrāfiskajās un hronoloģiskajās robežās kino demonstrēšanas specifika līdz šim nav pētīta, tāpat nav novērota pētnieku pievēršanās kinomehāniķu pieredzes stāstiem un skatījuma izzināšanai.

Pētījuma mērķis – izpētīt kinotīkla attīstību Madonas rajonā, izzinot kino demonstrēšanas specifiku, ietekmi Padomju laikmeta ideoloģijas popularizēšanā, izvērtējot kinomehāniķu ieguldīto darbu un devumu Padomju propagandas īstenošanai kinomākslā. Pētījuma priekšmets ir kino demonstrēšana. Pētījuma hipotēze – kinofikācijas pārvaldes paredzēto propagandu Madonas rajonā neizdevās realizēt kinomehāniķu darba dēļ. Lai izprastu šo hipotēzi, nepieciešamas zināšanas vēsturē, kā arī politikā – tās palīdzētu saprast, ar kādiem instrumentiem iespējams propagandu īstenot. Šo hipotēzes patiesumu darba gaitā iespējams pārbaudīt, veicot šādus uzdevumus:

1. izpētīt kino demonstrēšanu Madonas rajonā no 1940. līdz 1975. gadam;
2. analizēt kinoreklāmu un repertuāru, identificējot ideoloģijas propagandas paušanas gadījumus;
3. izvērtēt kino seansu norisi un to kvalitāti, nošķirot tehniskos un no kinomehāniķiem atkarīgos apstākļus;
4. atklāt kinomehāniķa darba lomu kinotīkla izveidē.

Pētījuma veikšanai darbā tika izmantotas dažādas pētījuma metodes.

Kā vispārējā pētījuma metode būtu minama gadījuma analīze, vērtējot pieejamo literatūru un faktus, lai uz Madonas piemēra pamata atsegtu plašākas kino demonstrēšanas prakses Latvijas PSR laikā; Gadījuma analīzei piemērotas kvalitatīvā pētījuma metodes:

Dokumentu un literatūras kvalitatīva analīze piemērota ar mērķi veikt detalizētu kino demonstrēšanas izpēti Madonas rajonā no 1940. līdz 1975. gadam. Lai veiktu nepieciešamo izpēti, jābalstās uz literatūras apskatu, raksturojot ne vien kino demonstrēšanas vēsturisko stāvokli, bet arī to, kādas pārmaiņas ir skārušas šo izpētes objektu laika gaitā. Dokumentu

analīzei savukārt izmantoti Latvijas Valsts vēstures arhīvā pieejamie Latvijas PSR Valsts kinematogrāfijas komitejas sēžu protokoli, pavēles, budžeti utt. (LVVA, fonds nr. 1405.).

Pētījumam nepieciešamie materiāli, kas izmantoti darba gaitā, atradās Latvijas Valsts vēstures arhīvā, Cēsu zonālajā valsts arhīvā un Madonas novadpētniecības muzejā. Nozīmīgāko pētījuma daļu sastāda ar kino demonstrēšanu saistītu rakstu analīze pieejamajos Madonas rajona laikrakstos: „Cesvaines komunārs” (1950. – 1955.), „Ērgļu Kolchoznieks” (1950. – 1959.), „Madonas arājs” (1945. – 1953.), „Staļina Karogs” (1951. – 1953.) un „Stars” (1953.– 1974.), kas atrodami Madonas novadpētniecības muzejā (MNM PLG 10078:6).

Veicot šādu pētījumu, vēlējos analizēt kinomehāniķa darbu, jo kino demonstrēšanas pieredze kinomehāniķiem ir atšķirīga no citiem kino iesaistītajiem darbiniekiem. Tika veiktas individuālās intervijas – ekspertu intervijas, ar mērķi precizēt hipotēzi. Ekspertu atlase tika veikta, ņemot vērā kompetenci, šajā gadījumā, eksperti bija kinomehāniķi, kas strādājuši Madonas rajonā laika periodā no 1940. līdz 1975. gadam.

Maģistra darba struktūra veidota tā, lai būtu iespējams pārbaudīt hipotēzi. Pirmajā nodaļā sniegts īss ieskats kino demonstrēšanas pirmsākumos Latvijā, tās formas un nozīme, padziļinātāk pievēršoties kino izrādīšanai Madonas rajonā laikposmā no 1940. līdz 1975. gadam. Otrajā nodaļā apskatīta kinoreklāma, reklāmas pasākumi, propaganda kino seansu ietvaros, kā arī kino repertuārs. Darba trešajā nodaļā apskatīts tehniskais nodrošinājums un analizētas raksturīgākās tehniska rakstura problēmas, ar kurām nācās sakarties kino demonstrēšanā. Ceturtajā nodaļā analizēts kinomehāniķu darbs un skatītāju uzvedība kino seansos, atspoguļojot kinomehāniķa darba specifiku un to, kā kino uztvēra skatītājs. Darba noslēgumā apskatītas turpmākās pētījuma iespējas un virzieni, raksturojot galvenās problēmas, ar kurām nācās saskarties darba gaitā.

Turpmākajā darba gaitā tiks runāts par kino demonstrēšanu Madonas rajonā laikposmā no 1940. līdz 1975. gadam, bet, lai tekstā nenotiktu pārāk lieka atkārtšanās, vietas un laika atgādinājums tiks minēts tikai reizumis.

1. KINO IZRĀDĪŠANA MADONAS RAJONĀ

Šajā maģistra darba nodaļā tiks apskatītas kino demonstrēšanas formas Madonas rajonā laika periodā no 1940. līdz 1975. gadam, analizējot kino izrādīšanu kinoteātros, ceļojošajā kino un stacionārajos kino. Par hronoloģiskajām robežām izvēlēts 1940. gads, kad notiek Latvijas kino industrijas nacionalizācija, kā arī varas pārdale, pēc kuras atbildību par kino demonstrēšanu uzņemas Kinofikācijas pārvalde³, un 1975. gadu, kad notiek masveidīga televīzijas ienākšana mājsaimniecībās „1974. gads – Rīgas TV studija uzsāk krāsu TV raidījumus; 1975. gads – Rīgā uzsāk raidījumus trešais TV raidītājs, trešā TV tīkla attīstības sākums.”⁴ 1940. gads tika izvēlēts kā atskaites punkts, jo, mainoties valsts varai, mainījās arī vadlīnijas kino seansu organizēšanā, kā arī nostabilizējās ceļojošo un stacionāro kino darbība pēckara periodā, Kinofikācijas pārvaldes pakļautībā. Savukārt, 1975. gads, kad televīzija ienāk mājsaimniecībās, ir laiks, kad kino zaudē savu aktualitāti un vairs nav tik populārs apmeklētāju vidū.

1940. gadā Latvijā Padomju varas un okupācijas ietekmē notika kino nacionalizācija, kuras rezultātā, kino industrija, kas līdz šim, lielākoties, bija privāts sektors un darbojās kā privāti kantori un uzņēmumi, nonāca valsts pakļautībā. Šis process būtiski ietekmēja kino tīkla izveidi un attīstību visā Latvijas teritorijā. Tika nacionalizēti visi esošie 70 kinoteātri un filmu nozares uzņēmumi, no kuriem 40 atradās lauku teritorijās, savukārt, Madonas apriņķī atradās 2 no tiem. Līdz ar Latvijas kino industrijas nacionalizāciju un tās nonākšanu Kinofikācijas pārvaldes pakļautībā, par tās galveno mērķi kļuva kino propaganda kā Rīgā, tā citur Latvijā. Latvijas laukos dzīvoja nepilni 65% no visiem republikas iedzīvotājiem.⁵ Lai apkalpotu šo skatītāju daļu, ar kinoteātru izveidi nebija pietiekoši, jo tie, pārsvarā, atradās pilsētās, tāpēc lauku teritorijas apkalpoja ceļojošie kinoteātri. Šo kinoteātru darbība tika organizēta tā, lai tie būtu brīvi pārvietojami un spētu uz kinoseansiem pulcēt pēc iespējas vairāk skatītāju tieši lauku teritorijās, kā arī realizētu kino propagandu.

Lai labāk izprastu kino demonstrēšanas specifiku Madonas rajonā, īsumā jāiepazīstas ar kino demonstrēšanas attīstību Latvijā pirms otrā pasaules kara un, iezīmējot būtiskākās nianses, ar kino izrādīšanas specifiku galvaspilsētā.

---

³Padomju Latvijā, lai pārraudzītu kino tīkla darbību, tika izveidota Kinofikācijas pārvalde, kas darbojās visā Latvijā, izveidojot starpapiņķu nodaļu sistēmu. Pērkone, Inga, Balčus, Z., Surkova, A., Vītola, B. *Inscenējumu realitāte. Latvijas aktierkino vēsture*. Rīga: Mansards, 2011. 304. lpp.

⁴Latvijas valsts radio un televīzijas centrs. *Nozīmīgākie fakti Latvijas televīzijas attīstībā*. Rīga, 2011. Pieejams: http://www.lvrta.lv/lat/par_mums/vesture/televizijas_vesture_Latvija [skatīts 23. 03. 2014.]

⁵LVVA, 277. f., 14. apr., 5. l., 43.lp. [Izmantotie lietu nosaukumi minēti „Izmantotās literatūras” sarakstā.]

Pirmais kino demonstrējums Rīgā notika jau 1896. gadā Solomonska cirka ēkā. Piecus gadus vēlāk, 1901. gadā Rīgā tika uzcelts arī pirmais publiskais kinoteātris „The Royal Vio,” kurā varēja uzņemt pāri pār 1000 skatītāju. Tomēr par plašāku kinotīkla izveidi var runāt, sākot ar 1910. gadu, kad pilsētās notika kinoteātru celtniecība, bet laukos skatījās mēmās filmas uz imitētiem ekrāniem jebkurā tam piemērotā telpā. Līdz ar pašmāju kino uzņemšanu 1910. gadā, uzsākās masveidīga kino izrādīšana. Pilsētās tika celti kinoteātri, bet laukos mēmās filmas skatījās uz balta palaga, kas tika nostiepts gar šķūņa sienu. „1925. gadā Rīgas kinoteātrus apmeklēja vairāk nekā trīs miljoni apmeklētāju. 1926. gadā tika izdots likums par kinematogrāfiem, kas noteica galvenokārt tieši kinoteātru darbību. Latvijā 1930. gadā bija 85 kinoteātri, no kuriem 31 atradās Rīgā.”⁶ 1930. gadā apmeklējumu skaits kinoteātrī bija apmēram 5,7 miljoni. Skaitļi dažādos gados mainījās, bet vidēji katrs Latvijas iedzīvotājs kino apmeklēja no trīs līdz četrām reizēm gadā, bet rīdzinieki līdz pat divpadsmit reizēm gadā. Iestājoties ekonomiskajai krīzei divdesmito un trīsdesmito gadu mijā, šis skaits nedaudz samazinājās. 1930. gadā tika rīkots streiks, jo Rīgas pilsētas valde bija nolēmusi paaugstināt kino nodokļus līdz pat 50 % no ienākumiem. Kino vēl netika uzskatīts kā mākslas veids, izņēmums bija kultūrfilmas, tāpēc kino industriju uztvēra kā labu nodokļu ienākumu avotu. Zīmīgs fakts, ka tieši šī iemesla dēļ drīz visi Rīgas kinoteātri bija slēgti. Jau vienā streika dienā pilsēta bija cietusi 4000 latu zaudējumu. „30. gadu sākumā pasaules ekonomiskās krīzes rezultātā kino industrija cieta salīdzinoši nelielus zaudējumus. Ekonomiskās krīzes laiks pierādīja, ka kino bija kļuvis par pirmās nepieciešamības preci.”⁷ Šis citāts liecina par kino kā vispopulārāko tā laika izklaides veidu, jo šis izklaides veids un tā cena bija pieejama gandrīz ikvienam.

Rīgā darbojās ne tikai stacionārie kinoteātri, bet arī pastāvēja daudzi ceļojošie kinoteātri, kuri savu darbību veica skolās, biedrību namos un citur. „1936. gadā galvaspilsētā darbojās 43 kinoteātri. Tajā pat laikā Latvijā darbojās 25 ceļojošie kinoteātri.”⁸ „Ceļojošie kinoteātri 1936. gadā noorganizējuši 1634 seansus 79 663 skatītājiem. Biļetes vidējā cena bijusi 0,42 lati.”⁹ Šo kinotīkla attīstību Latvijā izbeidza 2. Pasaules karš, kura rezultātā Latvija nonāca Padomju savienības sastāvā. Mainījās valsts vara un arī vadlīnijas dažādās tautsaimniecības nozarēs, kino nozari ieskaitot.

---

⁶Bleiere, Daina, Butulis, I., Feldmanis I., Stranga, A., Zunda, A. *Latvijas vēsture. 20. gadsimts*. Rīga: J. L. V. 2005. 110. lpp.

⁷Pērkone, I. *Kino Latvijā (1920. – 1940.)* Rīga: Zinātne, 2008. 93. lpp.

⁸Turpat, 84. lpp.

⁹Bleiere, Daina, Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. *Latvijas vēsture. 20. gadsimts*. Rīga: J. L. V. 2005. 110. lpp.

„Padomju Latvijā kopš 1940. gada septembra par kino darbību atbildēja Kinofikācijas pārvalde, kuras galvenā funkcija bija propogandēt un attīstīt kino mākslu un vadīt kinotīkla attīstību un izvietojumu republikā.”¹⁰ Šis bija ļoti smags uzdevums, jo kara rezultātā liela daļa kinoteātru bija nopostīta, kas nozīmē, ka kinotīkla izveide bija jāsāk tik pat kā no nulles. „1940. gadā mums jau bija 28 000 kinoiekārtas. Bet kinotīkla tālāko attīstību pārtrauca hitleriskās Vācijas laupītāju uzbrukums. Kara rajonos, ko bija sagrābuši vācu okupanti viņi iznīcināja vairāk kā 7 000 kinoiekārtas un pilnīgi sagrāva 650 kinoteātrus.”¹¹ Tie kinoteātri, kas netika nopostīti, atradās dramatiskā stāvoklī. „Daudzās vietās kino izrādīšana notiek ļoti sliktos apstākļos. Nav apkures, telpām nav pat stiklu vietām un netīrs (Madonā, piemēram).”¹²

Padomju Savienībā kinomāksla bija uzskatāma par vismasveidīgāko tautas audzināšanas un izglītošanas līdzekli, tāpēc jaunajā „Staļina piecgadē” kinomatogrāfijas attīstības jautājumiem, dabiski, tika veltīta liela uzmanība. „Partijas un valdības nemitīgas gādības rezultātā kinematogrāfija bija kļuvusi par vienu no vadošākajām un tautas iemīļotākajām mākslas nozarēm. Arvien plašāks kļuva kinoteātru tīkls Padomju Latvijā, bet sevišķas perspektīvas kinematogrāfijas attīstībai pavēra partijas XIX kongresa lēmumi par piekto „piecgadu plānu,” kas paredzēja par 25 procentiem palielināt izlaižamo kinofilmu skaitu, vēl vairāk attīstīt krāsaino filmu ražošanu.”¹³ Pastāvēja uzskats, ka kino ir viena no svarīgākajām mākslas nozarēm, tāpēc kinotīkla atjaunošanai tika piešķirta liela naudas summa, kas liecina par Kinofikācijas pārvaldes pārliecību, ka šie naudas līdzekļi tiks arī atpelnīti, proti, kino izrādīšana bija kļuvusi par pietiekoši pieprasītu pakalpojumu. „Jau līdz 1947. gada beigām valsts kinotīkls tiks pilnīgi atjaunots un tas sasniegs pirmskara līmeni. Kinotīkla attīstībai valstī, studiju un kinorūpniecības uzņēmumu atjaunošanai un jaunbūvēm asināts vairāk kā 500 miljonu rubļu.”¹⁴

Uzlikto mērķi gan uzreiz neizdodas sasniegt, tomēr, neskatoties uz to, nākošo 10 gadu laikā kino izrādīšana Padomju Latvijā atveseļojas un kļūst organizēta, pārliecinoši progresējot, it īpaši teritorijās ārpus Rīgas. Ja 1940. gadā ceļojošo kinoiekārtu skaits bija 78, tad 1950. gadā to skaits bija sasniedzis 270, bet 1954. gadā 388, no kurām 111 bija stacionarizētas. „1950. gadā salīdzinājumā ar 1940. gadu kinoiekārtu skaits palielinājies 3,7

---

¹⁰ Madonas rajona kinodirekcijas paskaidrojums pie 1967. gada bilances. LVVA. 1405. f., 1. apr., 250. l., 8. lp.

¹¹ Pārrunas par piecgadi. *Madonas arājs*. Nr. 144, 1946, 17. novembris, 2. lpp.

¹² Izziņa par dažiem jautājumiem par rajonu kultūras nodaļu kinotīklu 1957. gadā. LVVA PA. 101. f., 20. apr., 127. l., 4. lp.

¹³ Ievadraksts. *Madonas arājs*. Nr. 86, 1953, 22. jūlijs, 1. lpp.

¹⁴ Pārrunas par piecgadi. *Madonas arājs*. Nr. 144, 1946, 17. novembris, 2. lpp.

reizes, tomēr piecgadu plāna uzdevums par kino iekārtu tīkla attīstību nav izpildīts.”¹⁵ „1954. gadā vairāk nekā piecas reizes salīdzinot ar 1940. gadu, palielinājies republikas kinotīkls. Pirms padomju varas nodibināšanas Latvijā nebija nedz lauku kinoteātru jeb kino stacionāru, nedz ceļojošo kino. Tagad lauku darbaļaudis apkalpo 111 stacionari kinoteātri un 277 ceļojošās kinoiekārtas.”¹⁶

Madonas apriņķī 1940. gadā bija 2 kinoteātri – Madonas kinoteātris “Līgo” un Gulbenes kinoteātris „Globus”. Kinofikācijas pārvaldes pārraudzībā arī Madonas rajonā notika būtiskas izmaiņas kino demonstrēšanā, tās arī tiks apskatītas turpmākajās apakšnodaļās.

1.1. Kinoteātru darbība

Kā minēts nacionalizēto kino iestāžu sarakstā (sk. Pielikumu Nr. 1), 1940. gadā Madonas apriņķī darbojās divi privātie kinoteātri – kinoteātris “Līgo”, Madonā, Tirgus ielā 3 (īpašniece Olga Kalņiņa) un kinoteātris “Globus,” Gulbenē, Tirgoņu ielā 10 (īpašnieks Mārtiņš Purvītis).¹⁷ Šie kinoteātri tika nacionalizēti, bet pāris gadus vēlāk notiek arī administratīvas izmaiņas teritoriālajā sadalījumā, atdalot Gulbenes rajonu no Madonas rajona. Madonas rajons, kā administratīva vienība, pastāv kopš 1950. gada 1. janvāra. Madonas rajonam tika pievienota daļa likvidētā Varakļānu rajona – Varakļāni, Stirniene, Murmastiene un Barkava; Cesvaines rajons un tā teritorija (izņemot Daukstus, Līgo, Tirzu un Jaungulbeni) un likvidētā Ērgļu rajona daļa – Ērgļi, Vestiena, Katrīnas, Liepkalne, Mēdzūla, Sausnēja un Jumurda.

Laika posmā no 1940. – 1950. gadam Madonas apriņķī bija tikai 1 kinoteātris, ļoti sliktā stāvoklī esošais kinoteātris “Līgo.” Kinoteātris bija 12 x 6 m liels un var uzņemt 103 skatītājus. 1945. gadā lokālajā laikrakstā „Madonas arājs” lasāms kritisks un vērtējošs raksts par sliktu stāvokli Madonas kinoteātrī. „Nezinātājam grūti atrast Madonas kino „Līgo” telpas. Skatlogs aiznaglots finiera plāksnēm, vienīgajā rūtī ievietoti daži filmas uzņēmumi un pavirši uzrakstīts ziņojums par jaunu filmu „Ziemeļu zvaigzne”. Priekštelpās piemētāti

¹⁵ Ievadraksts. *Cesvaines komunārs*. Nr. 68, 1951, 15. jūnijs, 2. lpp.

¹⁶ Ievadraksts. *Stars*. Nr. 81, 1954, 10. jūlijs, 2. lpp.

¹⁷ Pielikums No. 1 Latvijas PSR TKP 1940. gada 29. oktobra lēmumam Nr. 414. LVVA. 270. f., 1. apr., 8. l., 178. lp.

papīri, pa gaiteni un kinozāli velk caurvējš. Seansu sākums, līdzīgi sarīkojumiem Madonas kultūras namā, sākas ar novēlojumu. Skatītāji zālē tāpēc ierodas kā pagadās, pa visu izrādes laiku madonieši staigā iekšā un ārā, skaļi sarunājoties par dažādām „steidzīgi kārtojamām” lietām. Uz ekrāna vientuļi pielipināts lozungs vēl no Oktobra revolūcijas svētkiem. Skaņu aparāts slikti atskaņo mūziku, šai ziņā uzlabojumi ilgi gaidīti, bet vēl arvien izpaliek. Kino direktoram b.¹⁸ Kalniņam pēdējais laiks rūpēties par tik nozīmīgas kultūras iestādes izveidošanu un vērtīgo filmu popularizēšanu, lai tās varētu noskatīties pienācīgās telpās, un tās nebūtu jārāda pustukšā zālē.¹⁹ Madonas k/t “Līgo” var uzņemt tikai 103 cilvēkus, tā izmērs ir 12 x 6m, tehniskā kvalitāte neapmierinoša, tas nevar apmierināt sabiedrības pieaugošās kultūras prasības.”²⁰

Ņemot vērā līdzīgu sūdzību konsekvētu atkārtošanos, rajona iedzīvotāji tiek sadzirdēti, jo 1947. gadā tiek uzsākts darbs pie 2. rajona kinoteātra celtniecības Madonā. Tiek celts kinoteātris “Oktobris”. „Madonieši svētkiem apņēmušies dot jaunu darba velti - modernu, visām kulturālajām prasībām piemērotu kinoteātri, ko izbūvē kā tautas celtni pašu iedzīvotāju spēkiem. Pēc pabeigta dienas darba no iestādēm un uzņēmumiem nāk strādnieki un kalpotāji, lai pieliktu savu roku lielajai celtni.”²¹ Kinoteātra celtniecībā tika iesaistīts gandrīz katrs strādājošais Madonas iedzīvotājs. „Līdz šim pēc divu dekadu darba kā čaklākie izvirzījušies slimnīcas, sakaru kantora, komunālo uzņēmumu kombinata, rajona un pilsētas izpildu komitejas talcinieki. Pēdējās dienās ar lielāku rosmi būvdarbos iesaistījušās arī vairākas komjaunatnes organizācijas, kā sakaru kantora, dzelzceļa stacijas un krievu skolas. Pašai ziedzīgi strādā vairāki celtniecības kantora amatnieki. Bet svētki jau pavisam tuvu. Lai kinoteātra celtniecību pabeigtu laikā, darba temps daudzkārt jākāpina. Katra iestādes un uzņēmuma vadītāja, katra madonieša goda lieta ir sekmēt celtnes pabeigšanu līdz 21. jūlijam. Pilsētas izpildkomitejai jāorganizē visu iedzīvotāju izešanu darbā. Ar deputātu ielu komisiju un namu pārvaldnieku palīdzību nekavējoties jāizvērs iedzīvotāju vidū plašs organizatoriskais un izskaidrošanas darbs, lai jaunajai celtni katrs madonietis pieliktu savu roku, un 21. jūlijā te visi varētu pulcēties uz svētku izrādēm.”²²

1950. gadā tiek pabeigts darbs pie 2. kinoteātra būvniecības un tas ir gatavs uzņemt pirmos apmeklētājus. Kinoteātris „Oktobris” ir plašāks un var uzņemt gandrīz 200 apmeklētāju, pie kam kinoteātrī uzstādīta modernāka aparatūra, līdz ar to uzlabota arī seansu

---

¹⁸ Saīsinājums no „biedrs”.

¹⁹ Novārtā atstāta kultūres iestāde. *Madonas arājs*. Nr. 46, 1945, 1. jūnijs, 2. lpp.

²⁰ Protokols No. 44 no Madonas KP sēdes 1948. gada 5. oktobrī. LVVA PA. 101. f., 11. apr., 54. l., 68. lp.

²¹ Madonieši, visi jaunā kinoteātra izbūvē! *Madonas arājs*. Nr. 85, 1950, 11. jūlijs, 2. lpp.

²² Turpat.

tehniskā kvalitāte un madonieši var apmeklēt kino seansus tam atbilstošā vidē. „Ar šodienu, 7. novembri, madoniešu rīcībā nodots jauns kinoteātris, pie kura izbūves daudz strādājuši paši pilsētas darbaļaudis. Jaunajā kinoteātrī iekārtotas vietas 196 skatītājiem un salīdzinājumā ar agrāko kinoteātri ievērojami uzlabojusies redzamība. Iegādāta arī jauna aparatura, kas uzlabos akustiku. Ērtas šeit priekšelpas un mašīnu telpa. Jaunais kinoteātris – skaista velte Lielās Sociālistiskās revolūcijas 33.gadadienai.”²³

Tomēr ar jauna kinoteātra būvniecību vēl nepietiek, lai apmierinātu skatītāju vajadzības, un jauna tehnika nenodrošina izcilu kvalitāti, drīzāk, pārliecinoši uzrāda kinomehāniķu zemo kvalifikāciju, kas likumsakarīgi noved arī pie profesionālu kino darboņu apmācības. Rezultātā – nekārtības kino izrāžu organizēšanā un filmu demonstrēšanā rada neapmierinātību apmeklētājos un samazina to skaitu. „Diemžēl, vēl arvien nevar teikt, ka mūsu rajonā kinofikācijas darbs apmierinātu iedzīvotāju prasības. Bieži vien vērojami trūkumi kinomehāniķu tīri tehniskā darbā. Tā stacionārajā Madonas kinoteātrī „Oktobris” strādā zemas kvalifikācijas mehaniķi. Tāpēc arī ne reti ir zema kinofilmas demonstrēšanas kvalitāte - atskaņojums neskaidrs, trūkst filmas, bojājas aparāti.”

24

Pēc Madonas rajona paplašināšanas 1950. gadā, pieaug arī kinoteātru skaits Madonas rajonā. Madonas rajonā ietilpst arī Ērgļu kinoteātris, Lubānas kinoteātris un Varakļānu kinoteātris, kopējo rajona kinoteātru skaitu palielinot līdz 5 kinoteātriem 1950. gadā. Tomēr situācija kino demonstrēšanā šajos kinoteātros ir līdzīga kinoteātru “Līgo” un “Oktobris” darbībai. „Varakļānu kino teātris ar vecāko kinomehāniķi Jāni Klaužu regulāri neizpildīja plānu. Arī labām filmām bija maz apmeklētāju. Daudzi izteicās par slikto reklāmu, kas netiek regulāri izlikta. Taču visi kā viens sūdzējās, ka pēc afišām vien nevar noteikt filmas kvalitāti. Pirmie pasākumu stāvokļa uzlabošanai bija tādi, ka labās filmas sāka izcelt ar lielo reklāmu, kuru izlika jau nedēļu iepriekš.”²⁵ Kā pirmais risinājums kinoteātru likstu risināšanā tiek piedāvāti papildus reklāmas pasākumi, ar kuru palīdzību varēja uzrunāt skatītāju.

Lai efektīvizētu darbu, tiek izveidota Madonas rajona kinofikācijas nodaļa. Tās uzdevums ir rūpēties par kinotīkla attīstību un kvalitāti Madonas rajonā. Kinomāksla Padomju gados kalpo kā ideoloģisks skatītāju audzināšanas līdzeklis, tāpēc īpaša rūpība tika

---

²³ Madonā jauns kinoteātris! *Madonas arājs*. Nr. 136/ 137, 1950, 7. novembris, 2. lpp. [Citatā saglabāta oriģinālrakstība attiecībā uz latviešu valodas lietojumu; skaidrojums attiecas uz visiem līdzīgiem gadījumiem darbā.]

²⁴ Ievadraksts. *Madonas arājs*. Nr. 86, 1953, 22. jūlijs, 1. lpp.

²⁵ Mums raksta. *Stars*. Nr. 31, 1966, 21. marts, 2. lpp.

ieguldīta, lai kinotīkla attīstības rezultātā, kino būtu pieejams ikvienam. „Kinomāksla mūsu zemē iet pa varena uzplaukuma ceļu, tā ir liels palīgs komunistiskās sabiedrības uzcelšanā. Tādēļ ar vislielāko neatlaidību jārūpējas par šīs mākslas nozares tālāku izveidošanu un popularizēšanu.”²⁶ Lai kinotīklu veiksmīgi attīstītu tālāk, nepieciešamas skaidras vadlīnijas turpmākajam darbam, tāpēc no 1952. gada par kinotīkla apsekošanu un organizāciju atbild Madonas rajona Kinofikācijas nodaļa. „No 1952. – 1967. gadam Madonas rajonā par kino atbildēja Madonas rajona Kinofikācijas nodaļa, bet no 1967. – 1991. gadam – Madonas rajona kinodirekcija, kas attiecīgi darbojās Madonas rajona Darbaļaužu Deputātu padomes izpildu komitejas pakļautībā, bet no 1977. – 1991. kino direkcija bija pakļauta Madonas rajona Tautas deputātu padomes izpildkomitejai.”²⁷

Līdz ar Kinofikācijas nodaļas izveidošanu Madonā, uzsākas arī jaunu kinoteātru būvniecība. 1954. gadā uzbūvēts jauns kinoteātris Cesvainē – kinoteātris “Miers”. „Ar katru gadu paplašinās padomju tautas kulturālā apkalpošana. Cesvaines rajona centrā- Cesvaines ciematā ar jauno gadu darboties sāka stacionārais kinoteātris „Miers”, kurā uzstādīta jauna, moderna, mūsu zemē ražota kinoiekārta. Kinoteātrī rāda jaunās padomju filmas. Cesvainieši ļoti iemīļojuši kino. Pārpildīta bija kino zāle, kad rādīja jauno filmu „Robežsargu postenis kalnos”. Jauno kinoiekārtu sekmīgi apkalpo komjaunietis Filatovs.”²⁸ Nedaudz vēlāk tiek uzsākta jauna kinoteātra izbūve arī Madonā. „Septiņgadē tiek plānota platekrāna kinoteātra celtniecība Madonā.”²⁹ 1966. gadā tiek pabeigta kinoteātra “Vidzeme” celtniecība. Tā kā Madonā jau ir 3 kinoteātri, tiek nolemts vienu no tiem slēgt, jo ar diviem kinoteātriem Madonā pietiek skatītāju vajadzību apmierināšanai, tāpēc ap 1966. gadu savu darbību beidz tehniski novecojušais Madonas kinoteātris „Līgo”, kura telpas neatbilst kino skatītāju uzņemšanai. Tā rezultātā, 1967. gadā Madonas rajonā ir 6 pilsētas kinoteātri – divi no tiem Madonā, viens Ērģļos, viens Cesvainē, viens Lubānā un viens Varakļānos. „Madonas rajona kinodirekcijā ir 6 pilsētas kino teātri. Kino iekārtu dislokācija rajonā aptver visu tā teritoriju un jaunas kinoiekārtas vai punkti nav atvērti. 1967. gadā pilsētas kino teātri darba dienu skaitu pārpildīja par 162 dienām. Seansu skaits 1967. gadā pilsētas kino teātros ir pārpildīts par 495 seansiem. Skatītāju plāns nav izpildīts visā kinodirekcijā par 7364 skatītājiem, izņemot kino teātri Vidzeme, kurš skatītāju plānu ir izpildījis un pārpildījis par 2984

---

²⁶ Ievadraksts. *Madonas arājs*. Nr. 86, 1953, 22. jūlijs, 1. lpp.

²⁷ CZVA. 843. f., 92. l., 1. lp.

²⁸ Cesvainiešiem jauns kinoteātris. *Cesvaines komunārs*. Nr. 2, 1954, 8. janvāris, 1. lpp.

²⁹ Ievadraksts. *Stars*. Nr. 98, 1959, 20. augusts, 1. lpp.

skatītājiem. Brutto plāns kino teātros pilsētās ir pārpildīts par 16,rbļ. Iekārtu tehniskais stāvoklis labs. Kino iekārtu ēku tehniskais stāvoklis visumā apmierinošs.”³⁰

Madonas rajona kinodirekcijā 1968. gadā joprojām 6 pilsētas kinoteātri, kuru skaits paliek nemainīgs līdz pat apskatāmā perioda beigām. Kino iekārtu atrašanās vietas aptvēr a visu rajona teritoriju un jaunas kino iekārtas netika atvērtas. Šajā laikā par rajona kinodirekcijas prioritāti kļuva jau esošā kinotīkla uzlabošana, tāpēc ar dažādu pasākumu palīdzību tas tiek darīts. Madonas rajonā aktuālas bijušas dažādas skates un sacensības. „Par labāko kinoteātri 1968. gadā Madonas kinodirekcijā, valsts un arodbiedrību kinoteātru skates ietvaros, atzīts Lubānas kinoteātris. „Skates periodā par labāko tika atzīta Lubānas kinomehāniķu brigāde, kuru vada Eduards Kalniņš. Brigadieris strādā Lubānas kinoteātrī. Viņš gādā, lai filmas būtu labi izreklamētas, lai skatītājiem rastos iespēja atkārtoti noskatīties interesantākās filmas. Eduards Kalniņš savā bagātajā darba pieredzē dalās ar darba biedriem. Skates periodā Lubānas kinomehāniķu brigāde parādījusi 1518 seansus, apmēram par 500 seansiem vairāk, nekā plānots.”³¹

Skates rezultātā skaidri tiek identificēti arī turpmākie Madonas rajona kinodirekcijas veicamie uzdevumi. „Daudz darba vēl jāveic Madonas kinotīkla direkcijas kinomehāniķiem, lai kinoizrādes rajonā notiktu augstā kvalitātē, lai kinozāle kļūtu par iemīļotu ikdienas atpūtas vietu darbaļaudīm, lai kinoizrādes bagātinātu viņu zināšanas.”³² Ar labu kinotīklu vien nepietika, lielāka uzmanība bija jāvelta labu kinomehāniķu sagatavošanai. Tas kalpo par pamatu kinomehāniķu aroda apmācīšanai profesionālā līmenī un 1967. gadā Ērgļos tiek atvērta speciāla programma, kurā ir iespējams apgūt kinomehāniķa darbu. „Ar 1967./68. mācību gadu Ērgļu profesionāli tehniskajā skolā 150 topošie mehanizatori varēs apgūt papildus kinomehāniķa profesiju.”³³

Kopumā pilsētas kinoteātru darbība Madonas rajonā laikposmā no 1940. līdz 1975. gadam vērtējama pozitīvi. Esošo kinoteātru stāvoklis tika uzlabots, tika izbūvēti jauni kinoteātri, lai apkalpotu skatītāju daļu pilsētās. Kinofikācijas pārvaldes pakļautībā tika panākta stingra atskaišu sistēma, kas veicināja darba kvalitātes uzlabošanu un arī skatītāju apmeklējumu Madonas rajonā. „1969. gadā pilsētu kinoteātru grupā no sešiem kinoteātriem plānu neizpildīja tikai viens (kinoteātris Lubāna) – sakarā ar telpu kapitālo remontu. Pilsētu kinoteātri kopumā brutto ieņēmuma plānu izpildīja ar rezultātu + 9,6 tūkst. rbļ., darba

---

³⁰ Madonas rajona kinodirekcijas paskaidrojums pie 1967. gada bilances. LVVA. 1405. f., 1. apr., 250. l., 8. lp.

³¹ Labākā. *Stars*. Nr. 128, 1966, 25. oktobris, 5. lpp.

³² Turpat.

³³ Sludinājums. *Stars*. Nr. 126, 1967, 19. oktobris, 4. lpp.

dienas pārpildīja par 127, seansus par 632, apmeklētāju plāns pārsniegts par 33, 7 skatītājiem (to skaitā bērnu + 1,1 tūkst.). Pilsētu kinoteātros apkalpojot 267, 8 tūkst. skatītāju. Kinoteātri "Vidzeme" – kurš ir kinodirekcijas bilancē, apmeklējuma reižu skaits gadā – 17,6." ³⁴ Kinoteātris "Vidzeme" joprojām uzskatāms par veiksmīgāko kinoteātri Madonas rajonā, jo tas ir vienīgais kinoteātris, kurš darbojas arī šobrīd. Paralēli pilsētu kinoteātru sakārtošanai un celtniecībai, Madonas rajonā strauji tika uzlabots un attīstīts ceļojošo kinoiekārtu tīkls, kura progresīvā darbība tiks apskatīta nākošajā maģistra darba apakšnodaļā.

1.2. Ceļojošo kinoiekārtu attīstība

„1936.gadā Latvijā darbojās 25 ceļojošie kinematogrāfi.”³⁵ Tā kā Madonas apriņķī bija 2 privātie kinoteātri, ceļojošo kinoiekārtu iespējas vēl netika izmantotas, Madonas rajonu apkalpoja tikai 1 ceļojošā kinoiekārta. Pēc boļševistiskās partijas un padomju valdības gribas pēckara gados valstī tika izveidots plašs kinoteātru tīkls, kas aptvēra visnomaļākos valsts stūrīšus. „Vēl pirms nepilniem diviem gadu desmitiem buržuāziskās Latvijas laikā visā Madonas apriņķī bija viena ceļojošā kino iekārta. Tad bija daudz tādu lauku ļaužu, kuri nekad savā dzīvē nebija noskatījušies nevienu kino izrādi. Padomju varas gados Madonas rajonā šinī nozarē notika ievērojamas pārmaiņas.”³⁶

„1940.gadā Latvijas laukos dzīvoja nepilni 65% no visiem republikas iedzīvotājiem.”³⁷ Tā kā visi kinoteātri atradās pilsētās, sākotnēji lauku teritorijas apkalpoja ceļojošie kinoteātri, vēlāk arī stacionārās kinoiekārtas. „Pirmā būtiskā palīdzība kino izrādīšanai Latvijas laukos no PSRS pienāca 40. gada decembrī, kad tika atsūtītas desmit pārvietojamās skaņu kinoiekārtas kopā ar automašīnām, ko Latvijai bija iedalījusi Vissavienības Kinofikācijas pārvalde. Iekārtas pa vienai tika nosūtītas uz Valkas, Rēzeknes, Daugavpils, Ilūkstes, Ventpils, Liepājas, Kuldīgas, Cēsu, Jēkabpils un Abrenes apriņķiem. Jelgavas un Valmieras apriņķiem nosūtīja iekārtas, kas bija Kinofikācijas pārvaldes rīcībā.

³⁴ Madonas rajona kinodirekcijas paskaidrojums, 1969. gada 21. janvārī. LVVA. 1405. f., 1. apr., 99. l., 6. lp.

³⁵ Pērkone, Inga, Balčus, Z., Surikova, A., Vītola B. *Inscenējuma realitāte. Latvijas aktierkino vēsture*. Rīga: Mansards, 2011, 304.lpp.

³⁶ Lauku kinomehāniķu darba veltes. *Stars*. Nr. 86, 1957, 26. oktobris, 4. lpp.

³⁷ LVVA, 277. f., 14. apr., lieta nr. 5, 43. lp.

Par pārējiem Latvijas apriņķiem tika uzdots rūpēties tām teritorijām, kuras bija saņēmušas kinoiekārtas, kā arī nosūtīt uz tiem pārvietojamus 16 mm projektorus, kuri darbojās ar tīkla elektrību.”³⁸ Tā kā administratīvas izmaiņas Madonas apriņķī vēl nebija notikušas, Madonas apriņķa teritorija vēl nebija pietiekoši liela, lai tā tiktu iekļauta pirmās palīdzības saņēmēju sarakstā un par Madonas apriņķi rūpējās Jēkabpils apriņķis.

Ceļojošo kinoteātru uzdevums bija rīkot sistemātisku filmu izrādīšanu vietās, kur nav patstāvīgu kinoteātru, kā arī „15. maija ideju propogandu un valdības darba atbalstīšana valsts un tautas politiskās, saimnieciskās un kulturālās dzīves izkopšanā.”³⁹ Lai šo uzdevumu izpildītu, bija jāsakārto arī Madonas rajona kinotīkls, kurā stāvoklis, līdzīgi kā citos reģionos, bija neapmierinošs. Filmu seansi norisinājās māju bēniņos, tirgus būdās, kafejnīcās, šķūņos, biedrības telpās utml. Izmantota tika primitīva aparatūra un par ekrānu, pārsvarā, kalpoja palags. Pamazām ceļojošā kino darbs tika organizēts un uzlabots. Lai ceļojošais kino varētu attīstīties, bija nepieciešama vieta, kur to varētu izrādīt. „Tika dota pavēle tautas namiem, skolām un citām valsts iestādēm dot vietu filmu izrādīšanai.”⁴⁰ Tas arī tika izpildīts un ceļojošās kino izrādes aizvien biežāk varēja apkalpot lauku skatītājus. Tomēr sākuma periodā ļoti skaudri uzrādījās jau pirmie ceļojošā kino trūkumi.

„Ceļojošā kino sākuma attīstības periodā 1948. gadā no februāra līdz oktobrim Madonas rajonā ar ceļojošo kino apkalpotas 44 vietas, kurās notikuši 206 seansi, mākslas, dokumentālās, populārzinātniskās filmas kopumā apmeklējuši 9679 cilvēki. Ceļojošā kino plāns izpildīts 85, 5 % apmērā, bet pēc apmeklētāju skaita tikai 54, 8 % apmērā. Pie vainas kvalificētu kinomehāniķu trūkums, aparatūras biežās avārijas, nepietiekami tieša maršruta ievērošana. Bieži rāda kino ar nodilušu lenti, kā rezultātā kvalitāte ir ļoti zema. Bieži arī lente pārtūkst, skaņa ir slikta, attēls nav ass. Kino teātra direktoram Zagorskim uzdots parūpēties par kvalificētu kinomehāniķi ceļojošā kino apkalpošanai, panākt, lai katrs pagasts, kolhozs, sovhozs, MTS tiktu apkalpoti ar ceļojošo kino ne mazāk kā 2 reizes mēnesī.”⁴¹ Pieprasījums pēc ceļojošā kino Madonas rajonā bija ārkārtīgi liels un turpmākajos gados aizvien pieauga. „Ar katru gadu palielinās kino izrāžu skaits Madonas rajona darbaļaudīm. 1951. gadā rajonā strādā 3 ceļojošās kino iekārtas. Katrai no tām dots noteikts maršruts, lai ikvienā izrāžu punktā kino seansi notiktu 3 reizes mēnesī un iespējami plašāk apmierinātu darbaļaužu prasību pēc labām kino izrādēm.”⁴² 1953. gadā Madonas

³⁸ LVVA, 270. f., 1. apr., 16. l., 79.lp.

³⁹ *Kino*. Nr. 61, 1930.

⁴⁰ Protokols No. 44 no Madonas KP sēdes 1948. gada 5. oktobrī. LVVA. 101. f., 11. apr., 54. l., 68. lp.

⁴¹ Turpat.

⁴² Kino – masām. *Madonas arājs*. Nr. 60, 1951, 26. maijs, 1. lpp.

rajonā darbojās četras ceļojošās kinoiekārtas lauku iedzīvotājiem, tomēr no tām apmierinoši darbojusies tikai viena, kurā strādājis kinomehāniķis Visvaldis Midegs. Pārējie kinomehāniķi strādājuši ļoti slikti un kino izrādes neapmierinājušas skatītāju prasības. „Bija pielaisti pat tādi gadījumi, ka kinomehāniķis Trunovs piecos gadījumos noteiktā vietā un laikā filmu neparādīja. Kinomehāniķis Avsjanko ļoti nevērīgi izturas pret kino apmeklētājiem. Tā 14. jūlijā kolchozā „Bērzaunes blāzmā” izrādei paredzētajā telpā pirms filmas demonstrēšanas sarīkoja iedzeršanu. Rezultātā kino izrādi nokavēja par vienu stundu. Paviršs darbā ir arī kinomehāniķis Reiselis. Lauku darbaļaudis bieži savās vēstulēs redakcijai ziņo par to, ka paredzētās kino izrādes notiek ar novēlošanos, vai arī nenotiek nemaz. Par to visu redakcija savukārt informējusi kinofikācijas nodaļu, bet pēdējā pret darbaļaužu signāliem izturējusies nevērīgi.”⁴³

Ceļojošās iekārtas sākotnēji tika vadātas no vienas vietas uz citu, jo trūka aparatūras. Pārvešana no ciema uz ciemu vispirms notika zirga pajūgā un tikai vēlāk Madonas rajona kinodirekcijai tika piešķirta mašīna.⁴⁴ Lai ceļojošā kino darbība būtu operatīvāka, transporta trūkums tika risināts, meklējot atbalstu pie ceļojošo kino izrāžu skatītāju masām, tas ir, kolhozos. Notika līgumu slēgšana par transporta izsniegšanu ceļojošā kino vajadzībām. „Ceļojošais kino galvenokārt apkalpo kolchoznieku masas, tāpēc kinofikācijas nodaļa slēdz līgumus par kinoiekārtu pārvadāšanu. Tomēr ir kolchozi kā „Sarkanā Zvaigzne”, kas bieži laikā nepiegādā transportu. Līgumus nav noslēguši kolhozi „Cīņa”, „Jaunais Rīts”, „Staļina ceļš” un citi.”⁴⁵

Neraugoties uz augošajiem rādītājiem, kā kinoiekārtu, tā apmeklētāju ziņā, Kinofikācijas pārvalde savā piecgades plāna atskaitē ziņo, ka mērķi tomēr vēl nav sasniegti. „Kinoiekārtu skaits 1950. gadā salīdzinot ar 1940. gadu, palielinājies 3,7 reizes, tomēr piecgadu plāna uzdevums par kino iekārtu tīkla attīstību nav izpildīts.”⁴⁶ Sekmīga kinofikācijas darba noorganizēšanai laukos galvenais priekšnosacījums bija precīza grafika izveide – seansiem bija jānotiek noteiktā laikā un noteiktā, zināmā vietā. Bieži seansi kavējās vai nenotika pašu kinomehāniķu nolaidības dēļ, bet nereti gadījās, ka kolhozi savlaicīgi nenodrošināja transportu kinoiekārtu pārvietošanai.

Darba uzlabošanai, kultūras nodaļas darbiniekiem vajadzēja veidot ciešāku sadarbību ar kino organizatoriem laukos, proti, cilvēkiem, kas palīdzētu seansu organizēšanā un

⁴³ Ievadraksts. *Madonas arājs*. Nr. 86, 1953, 22. jūlijs, 1. lpp.

⁴⁴ Grudule, Madara. *Saruna ar Birutu Kaļinovsku*. 2014. gada 19. maijā. Audioieraksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

⁴⁵ Kino – masām. *Madonas arājs*. Nr. 60, 1951, 26. maijs, 1. lpp.

⁴⁶ Latvijas PSR statistikas pārvaldes ziņojums. *Madonas arājs*. Nr. 70, 1951, 16. jūnijs, 2. lpp.

reklamēšanā. „Latvijas ĻKJS CK un Latvijas PSR Kinematografijas ministrija apstiprinājusi noteikumus par kolchozu, padomju saimniecību, MTS vai skolas sabiedrisko kino pilnvaroto (kino organizatoru) punktā, kur kino izrādi sarīko pārvietojamā lauku kino iekārta.”⁴⁷ „Kulturas nodaļas darbiniekiem sevišķi cieši sakari jāuztur ar kino organizatoriem laukos. Tie palīdzēs kinofilmu propagandēšanu, informēs par to saturu. Tāpat katrā ciemā nevien jāizrauga kinoorganizators, bet tas jā māca, jāvada viņa darbs, savlaicīgi jāizliek afišas un jāizziņo kinoizrādes, un jāgādā par telpu kārtību kinoizrādēs.”⁴⁸

Transports no kolhoziem un kino organizatori kino izrādīšanas punktos veicināja ceļojošā kino veiksmīgu organizāciju un attīstību. 1953. gadā vērojami uzlabojumi ceļojošā kino darbībā, ko apstiprina arī labie rezultāti sekmīga plāna izpildē. „Plāns izpildīts par 114 %, virs plāna notikušas 26 izrādes. Uzlabojies darbs ar bērniem, sākot ar 1953. gada oktobri, skolām sistemātiski tika sniegtas izrādes (3 – 4 reizes mēnesī). Ar visiem rajona kolhoziem (atskaitot Molotova un Padomju armijas) noslēgti līgumi par transportu, naktsmītnēm un produktu apgādi. Trūkumi: Nepietiekoši propogandētas un izziņotas kinofilmas, plāns netiek izpildīts – Bērzaunes kolhozā “Bērzaunes blāzma” (6-8 apmeklētāji), Boķu ciema kolhozā “Kopējais darbs”. Nepietiekošs apmeklētāju skaits Viesienas ciemā – klubā un Līderes klubā, Praulienas ciema kolhozā “Kolektīvais spēks” Saikavas ciema kolhozā “Cīņa”, “Oškalnes kolhozā” Aiviekstes ciema kolhozā “Ļeņina ceļš” (nepiemērotas telpas 3. laukkopības brigādē).”⁴⁹

4 gadu laikā ceļojošais kino kļuva strukturēts un sakārtots, lai sekmīgi turpinātu apkalpot skatītājus. Ceļojošo kinoiekārtu skaits tika dubultots un Madonas rajonā darbojās jau 8 ceļojošās kino iekārtas, kas savos maršrutos apkalpoja būtisku skatītāju daļu. Tā, piemēram, 1955. gadā Cesvaines un Lubānas apkārtnē tiek atklāta jauna kinoiekārta. „Šī ceļojošā kinoiekārta apkalpoja sekojošus punktus: Lubānas tautas namu, Virānes tautas namu, Grašu tautas namu, Kraukļu tautas namu, kolhozus “Vienotība”, “Kopsolis”, “Taisnība”, “Uzvara”, “Lielais Oktobris”, “Komunārs” (4. brigāde), “Boļševiks” (1. brigāde),”Oškalnus”, “Padomju Zvaigzne”, “Staļins”, “Leons Paegle”, “Gaišā dzīve”, “Spēks”, kā arī sovhozus “Toce”, “Toce” (2. brigāde “Oļos”).”⁵⁰ Tāpat kā šī, arī citas kinoiekārtas apkalpoja vairākus kino izrādīšanas punktus. Piemēram, ceļojošās kinoiekārta brigāde, kurā strādāja kinomehāniķe Biruta Kaļinovska, apkalpoja 27 kino izrādīšanas

⁴⁷ Ievadraksts. *Cesvaines komunārs*. Nr. 64, 1953, 7. jūnijs, 2. lpp.

⁴⁸ Ievadraksts. *Madonas arājs*. Nr. 86, 1953, 22. jūlijs, 1. lpp.

⁴⁹ Turpat.

⁵⁰ Informācija. *Cesvaines komunārs*. Nr. 5, 1955, 14. janvāris, 2. lpp.

punktus, kas nozīmē, ka jāstrādā bija bez brīvdienām, jo vismaz reizi nedēļā katrs šis punkts bija jāapkalpo.⁵¹

„Visas kinoiekārtas darbojas pēc stingri noteiktiem maršrutiem. Kinomehāniķi kļuvuši daudz apzinīgāki un labāk veic savus pienākumus. Lauku iekārtas deviņu mēnešu plānu naudas ienākumu ziņā izpildījuši par 140 procentiem. Par 1677 seansiem laukos izrādīts vairāk nekā plānots. Šajā laikā kinoizrādes apmeklējuši krietni vairāk nekā 234 400 cilvēku. Teicami strādājušas daudzas lauku kinoiekārtas, jo jau līdz šim astoņas izpildījušas dotos gada plānus par 102 -133 procentiem. Vislabākos panākumus guvuši kinomehāniķi E. Kalniņš, R. Strazdiņa un G. Seržans.”⁵²

1957. gadā ceļojošo kinoiekārtu skaits ir sasniedzis 10 un tiek apkalpota visa Madonas rajona teritorija. „Nav tagad rajonā tāda nostūra, kur vietējiem iedzīvotājiem vismazākais divreizes mēnesī nebūtu iespējams noskatīties jaunākās mākslas, dokumentālās un citas kinofilmas. Pašreiz Madonas rajonā darbojas 10 ceļojošās kinoiekārtas.”⁵³ Ceļojošo kinoiekārtu skaits paliek nemainīgs arī turpmākos 10 gadus. „1968. gadā Madonas rajona kinodirekcijā ir 10 lauku ceļojošās kino iekārtas.”⁵⁴ Turpmākajā periodā ar atsevišķu ceļojošo kinoiekārtu papildus apkalpoja arī skolas un attālāku māju grupas. 1969. gadā Madonas rajonā darbojās 8 lauku ceļojošās kinoiekārtas. „Likvidētas divas lauku ceļojošās iekārtas kā nerentablas Cesvainē un Madonā (minētās iekārtas apkalpošanas zonas ietvertas citu lauku ceļojošo kinoiekārtu plānā).”⁵⁵

Esošajos kino izrādīšanas punktos nereti ir nepiemēroti apstākļi kino seansu norisei, tāpēc nepieciešami uzlabojumi. 60. gadu beigās joprojām ir aktuāls jautājums par piemērotām telpām kino izrādēm, jo kārtības kinoizrāžu punktos joprojām nav. „Gulbērē telpai bija izdauzīti logi un, ja kinomehāniķis Jānis Cīrulis tos neiestiklotu pats, filmas demonstrēšanas laikā pa zāli saimniekotu vējš. Arī kurināmais te slikts. Telpas nekurina arī „Toliņos”, kur sapostīta arī elektroinstalācija. Diemžēl šādu piemēru nav maz. Ošupes ciema „Lāčudruvās” (šai mājā atrodas arī vietējās padomes izpildu komiteja) nav sakārtota kinokamera, nav paveikts remonts. Šī ciema kinopunktā, kas atrodas bijušajā Lakstienas skolā, izrāžu telpas neviens nekopj un nekurina, lai gan skatītāju te nekad netrūkst. Vestienas ciema Vējavas izrāžu punktā kinokamera atgādina veikala noliktavu - tur glabā

---

⁵¹ Grudule, Madara. *Saruna ar Birutu Kaļinovsku*. 2014. gada 19. maijā. Audioieraksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

⁵² Lauku kinomehāniķu darba veltes. *Stars*. Nr. 86, 1957, 26. oktobris, 4. lpp.

⁵³ Turpat.

⁵⁴ Madonas rajona kinodirekcijas paskaidrojums pie 1967. gada bilances. LVVA. 1405. f., 1. apr., 250. l., 8.

lp.

⁵⁵ Madonas rajona kinodirekcijas paskaidrojums pie 1969. gada bilances. LVVA. 1405. f., 1. apr., 99. l., 5. lp.

tukšās taras kastes. Mēdzūlas ciema Veļķu klubā nav apkopējas, un par kārtību kinoizrāžu punktā neviens nerūpējas. Šādu uzskaiti varētu turpināt, piebilstot, ka Saikavas tautas namā nav pabeigts kinokameras remonts, Kalsnavas sovhoza „Sidrabiņos” remonts veikts pavirši.”⁵⁶ Pierādās, ka apmeklējums ir savstarpēji saistīts ar kino izrādīšanas punktu stāvokli. Jo sliktāks stāvoklis, jo mazāk apmeklētāju. Tas atspoguļojas arī 1969. gada bilancē. Situāciju apgrūtinā arī pāriešana uz šaurfilmu demonstrēšanu, kura bez atbilstošas tehnikas nebija iespējama. „Laukos stāvoklis daudz sliktāks. Brutto ieņēmuma plāns izpildīts ar rezultātu – 13 977 rbļ. Darba dienas neizpildītas par 603, apmeklētāji par 64, 8 tūkst., t. sk. bērnu par 11, 1 tūkst.”⁵⁷ Šādu darba rezultātu, kā jau minēts, ietekmēja pāreja uz šaurfilmu demonstrēšanu. Ziemas mēnešos gandrīz visi kinoizrāžu punkti neapkurināti. 1968. gada sezonā uz dažādu laiku bija aizņemti 9 kinoizrāžu punkti.”⁵⁸

Neraugoties uz dažādiem centieniem, 60. gadu beigās, kad ceļojošais kino Madonā var piedzīvot savu uzplaukumu, tas piedzīvo savu norietu. Šis ir laiks, kad ceļojošā kino darbība, neraugoties uz tās trūkumiem, ir kļuvusi stabila, pieaug kinoiekārtu skaits un tehniskā ziņā ceļojošais kinotīkls ir attīstītāks kā jebkad, tomēr iedzīvotāju vidū aizvien populārāka kļūst televīzija. „Lielākā nelaime varbūt arī nebija tā, ka lauku kinoiekārtas arī 1968. gadā neizpildīja jau tā pieticīgo naudas ieņēmumu plānu. Gadu no gada kino apmeklētāju skaits laukos samazinājās, lai gan kinoiekārtu skaits pieauga un studijas ražoja arvien vairāk filmu. Protams, nevarēja neņemt vērā tādu spēcīgu konkurentu kā televīzija. Taču maldīgi būtu domāt, ka laukos televīzija bija populārāka nekā pilsētā.”⁵⁹ Lai gan televīzija laukos, visticamāk, nebija populārāka kā pilsētā, šī tendence pamatoti radīja bažas kā kino pārvaldē, tā pašos darboņos. Tas minēts arī kinomehāniķa Gunta Ozoliņa atmiņu rakstā. „Pirmais trieciens – Cesvaines televīzijas tornis – sākām rādīt kino tur, kur nebija elektrības (Buliņi, Ērgala u.c.) Mehāniķis sēdēja saimnieka gultā, bet kino rādīja pa atvērtām durvīm lielajā istabā – 20, pat 30 cilvēkiem. Parādoties televīzijas otrai programmai – uzbūvējām rāmi un sākām rādīt platekrāna filmas zaļumplačos (Mārcienā, Sauleskalnā, Zelgauskā, Barkavā, Tupenkalnā u. c.). Platekrāna objektīvu (anamorfotku) vadājām no vietas uz vietu un saudzējām kā zeltu!”⁶⁰

70. gadu beigās daļā republikas rajonu vairs netika izmantota neviena pārvietojamā kinoiekārta, jo tās, lielākoties, tika stacionarizētas. Arī Madonas rajonā vairs nepastāvēja

⁵⁶ Kāpēc kinozāle ziemā tukša? *Stars*. Nr. 2, 1968, 4. janvāris, 2. lpp.

⁵⁷ Madonas rajona kinodirekcijas paskaidrojums, 1969. gada 21. janvārī. LVVA. 1405. f., 1. apr., 99. l., 6. lp.

⁵⁸ Turpat.

⁵⁹ Kāpēc kinozāle ziemā tukša? *Stars*. Nr. 2, 1968, 4. janvāris, 2. lpp.

⁶⁰ Ozoliņš, Guntis. *6 gadi 132 dienas: Par un ap kino 40 gadus atpakaļ*. Madona, [1964] Atmiņu raksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

ceļojošā kino izrādīšana, tā vietā skatītājus apkalpoja atlikušie kinoteātri un stacionārie kino, kuros pamazām, sākot ar 50. gadu vidu, transformējās ceļojošā kino izrādīšanas forma.

1.3.Kino stacionāru izveide

Lai ar kino seansiem tiktu apkalpoti visi Madonas rajona iedzīvotāji, ar ceļojošajām kinoiekārtām un kinoteātriem nebija pietiekoši, tāpēc kā risinājums tika ieviesti kino stacionāri. Stacionarizētas kinoiekārtas nozīmēja to, ka vairs nebija nepieciešamības pārvadāt tehniku kino izrādīšanai, tagad tā jau patstāvīgi atradās iebūvēta kino punktā.

Pastāvēja uzskats, ka tautas namiem un Padomju aģitpunktiem, jeb, tā sauktajiem, sarkaniem stūrīšiem, jāklūst par politiskās un kulturālās, izglītojošās propagandas centriem. It īpaši tas tika propogandēts pavasara sējas sagatavošanas un pašas sējas laikā, jo lielāko daļu tā laika mērķauditorijas laukos, sastādīja kolhozieki. „Tautas nams ir tā vieta pagastā, no kurienes nāk garīgā gaisma, kur var noskaidrot nesaprotamo, iegūt padomus, kur var uzzināt jaunākos pasaules notikumus un kur var kulturāli atpūsties.”⁶¹ Periodā no 1940. gada līdz 1948. gadam kolhozi un ciemi jau tika apsekoti, izrādot ceļojošo kino. Kinomehāniķi jau pārzināja kino punktus un iedzīvotājus, kas sekmēja kino stacionāru izveidi stratēģiski pareizās vietās. Sevišķa vērība tika veltīta kino izrādēm atbilstošu telpu izbūvei. Tādēļ kolhoziem un uzņēmumiem kameras bija jāiebūvē. „Katrs rajona centrs un strādnieku miestiņš jau šinī gadā jānodrošina ar stacionāru (pastāvīgu) kinoiekārtu. Lai uzlabotu lauku iedzīvotāju apkalpošanu, līdz 1948. gada beigām visas „mēmo filmu” kinoiekārtās jānomaina ar skaņufilmu iekārtām.”⁶²

Nodibinātā sadarbība ar kolhoziem, arodbiedrībām, skolām, kultūras namiem un citām iestādēm, kuras apkalpoja ceļojošais kino, tika turpināta arī stacionāru izveidē. Vietās, kuras līdz 50. gadiem apkalpoja ceļojošais kinoteātris, praktiski apsvērumu dēļ tika izbūvētas atsevišķas telpas stacionārām kino iekārtām. Tā, piemēram, Cesvaines aprinķī, bez četrām ceļojošām kinoiekārtām, darbojas viena stacionāra kinoiekārta. Kino seansi notiek vairākas reizes mēnesī, un izrādes ir labi apmeklētas. „50. gadu sākumā ciematu kolhozos, padomju saimniecībās, kultūras un tautas namos, tāpat arodbiedrībās un iestādēs (tai skaitā, skolās)

⁶¹ Ievadraksts. *Madonas arājs*. Nr. 22, 1945, 22. marts, 1. - 2. lpp.

⁶² Pārrunas par piecgadi. *Madonas arājs*. Nr. 144, 1946, 17. novembris, 2. lpp.

sāka ierīkot stacionārus projektorus.”⁶³ Ne vienmēr kinofikācijas nodaļa nodrošināja celtniecībai nepieciešamo, tāpēc fiksēti arī gadījumi, kad šo telpu izbūvēja pats kinomehāniķis, piemēram, Cesvainē un vēlāk arī Saikavā.⁶⁴ „Cesvaines ciematam piešķirta moderna stacionāra kino iekārta, kas jau kopš februāra mēneša guļ šķūnī un netiek lietota, jo kinofikācijas nodaļas vadītājs B. Misiņš nav panācis, lai celtniecības kantoris drīzāk beigtu telpu izbūvi kino aparaturas uzstādīšanai.”⁶⁵

Tā kā kino Padomju Latvijas laikā ir vismasveidīgākais no visiem mākslas veidiem, tā attīstīšanai un labiekārtošanai valstī tika izdodī milzīgi naudas līdzekļi. Pateicoties tam, 10 gadu laikā līdzās ceļojošajam kino un kinoteātriem pilsētās, attīstās arī stacionārie kino. 1963. gadā Madonas rajonā stacionarizēto kino izrāžu vietu skaits ir 49, bet ne visi ir Kinodirekcijas pārziņā, jo ir izveidota atsevišķa kinomehāniķu arodbiedrība, kurai ir atsevišķs budžets, un ieņēmumi no kinoseansiem nonāk nevis valsts, bet gan arodbiedrības budžetā. Kinodirekcijas izveidoto kino stacionāru skaits Madonas rajonā uz pusi mazāks, nekā tas minēts laikrakstā „Stars”, jo atlikušo pusi sastāda arodbiedrību stacionarizētie kino. „Jau 1963. gadā Madonas rajonā iekārtoti 49 stacionāri kino izrāžu punkti, bet kopā ar ceļojošām kino iekārtām kinofilmas var noskatīties vairāk kā 80 vietās. Šā gada 9 mēnešos noskatīti vairāk nekā 4000 kinoseansu, kurus apmeklējuši 12 000 skatītāju. Saņemtas 10 jaunas, modernas kinoiekārtas. Platekrāna filmas demonstrē ne tikai kinoteātros, bet iekārtota arī ceļojošā platekrāna kinoiekārta.”⁶⁶

60. gadu vidū finansējums tiek piešķirts arī jaunu kultūras namu izbūvei, kuros atsevišķa telpa atvēlēta stacionārajām kinoiekārtām, kas krietni atviegloja kinomehāniķu darbu. „Barkavā nodots ekspluatācijā jauns kultūras nams. Celtniecība izmaksājusi 71,3 tūkst rubļu. Zālē ir 250 vietas, plašas foajē telpas, mazāka zāle, aktieru telpas u.c. Otrajā stāvā ir telpas padomju saimniecības kantorim, kā arī plaša telpa stacionāras kinoiekārtas iebūvei un kinofilmu pārtīšanai un remontēšanai.”⁶⁷

1962. gadā Madonas kinodirekcijas pārziņā bija 27 kino stacionāri, kas atradās šādās vietās: Palejās, Ķimstniekos, Kalna skolā, Vīrkalnos, Stalīdzānos, Lāčkalnos, Saukas barakā, Sumeiniekos, Barkavas vecajā skolā, Barkavas klubā, Murmastienē, Tricejā, Varakļānu pansionāts, Varakļānu internātskolā, Stirienes klubā, Seimuškās, Lielstrodos,

---

⁶³ Pērkone, Inga, Balčus, Z., Surikova, A., Vītola, B. *Inscenējuma realitāte. Latvijas aktierkino vēsture*. Rīga: Mansards, 2011, 304. lpp.

⁶⁴ Grudule, Madara. *Saruna ar Birutu Kaļinovsku*. 2014. gada 19. maijā. Audioieraksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

⁶⁵ Rubrika „Mums raksta.” *Cesvaines komunārs*. Nr. 64, 1953, 7. jūnijs., 2. lpp.

⁶⁶ Katrā kino izrāžu vietā – siltas un labi iekārtotas telpas. *Stars*. Nr. 152, 1963, 24. decembris, 4. lpp.

⁶⁷ Ievadraksts. *Stars*. Nr. 54, 1962, 12. maijs, 1. lpp.

Saikavas klubā, Lejas skolā, Meirānos, Indrānos, Lubānas pensionātā, Švānā, Degumniekos, Rupsalā, Gaigaliesos un Mālsalās.⁶⁸ Ap 1963. gadu pārsvarā visos kinopunktos Madonas rajonā jau ir stacionarizētas kinoiekārtas, skolās iebūvēta aparatūra šaurfilmu demonstrēšanai, stacionāros – platekrāna filmām. Tas atvieglo arī kinomehāniķu darbu, jo aparatūra vairs nav jāpārvadā, jāpārved tikai filmas, kuras pirms seansa jāattin. Tas radīja specifisku situāciju, ar kādu pagaidām nenācās saskarties ne ceļojošajā, ne kinoteātru darbībā. Ja ceļojošajā kino trūka aparatūras, tad kino stacionāros trūka filmu kopijas. „Pilsētu lokā bija ietverti arī 8 lauku stacionāri, kuros atradās aparatūra platekrāna filmu demonstrēšanai ar vietu skaitu katrā ne mazāk kā 150 – 200. Ja Kinofilmu iznomāšanas kantoris nevar dot filmas reizē ar pilsētas kinoteātriem arī šiem lauku stacionāriem, tad kāpēc nepieciešama iekārtu modernizācija?”⁶⁹ Neraugoties uz to, tika atvērti aizvien jauni stacionāri, paļaujoties uz to, ka ganjau būs kaut kas ko rādīt. „1968. gadā Kraukļos tika atvērts jauns kino stacionārs ar jaunām kino telpām. Pirmā izrāde, ko varēja vērot bija dokumentālā filma „latviešu strēlnieki,” pēc tam tika demonstrēta krāsaina platekrāna kinokomēdija „Karaliskā regate”. Tagad kino izrādes varēs noskatīties vienlaikus 150 apmeklētāji. Septiņi ar pus metru platais ekrāns ir vienīgais mūsu rajona lauku kino stacionāros. Uz pirmo kinoseansu ieradās ap 70 Kraukļu iedzīvotāji.”⁷⁰

Pēc Kraukļu stacionāra atklāšanas stacionāro kinoiekārtu skaits, kas ir kinofikācijas nodaļas pārraudzībā, sasniedza 28. „Madonas rajona kinodirekcijā bija 28 lauku stacionārās kino iekārtas.”⁷¹ Tomēr reālais kino stacionāru kopskaits, ieskaitot arī arodbiedrības izveidotos stacionārus, ir lielāks.

„1969. gadā Madonas rajona kinodirekcijas pārziņā darbojas 29 lauku stacionārās kinoiekārtas, jo gada laikā atvērts un noreģistrēts vēl viens lauku stacionārs Bērzaunē (bijusī p/s Gaiziņš arodbiedrības iekārta).”⁷² Stacionārās kinoiekārtas, pretēji ceļojošajām kinoiekārtām, regulāri izpilda plānu gan skatītāju, gan seansu, gan ieņēmumu ziņā. „1969. gadā Madonas rajonā plānoto 4600 seansu vietā tika demonstrēti 4700 seansi stacionārajos kinoteātros. Iepriekšējā gada plānu neizpildīja tikai Ziemeļaustrumu elektrotīklu kinoiekārta, un tad arī objektīvu iemeslu – zāles remonta – dēļ.”⁷³

---

⁶⁸ Grudule, Madara. *Saruna ar Birutu Kaļinovsku*. 2014. gada 19. maijā. Audioieraksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

⁶⁹ Madonas rajona kinodirekcijas paskaidrojums, 1969. gada 21. janvārī. LVVA. 1405. f., 1. apr., 99. l., 6. lp.

⁷⁰ Kraukļos jauns kino stacionārs. *Stars*. Nr. 15, 1968, 4. februāris, 1. lpp.

⁷¹ Madonas rajona kinodirekcijas paskaidrojums pie 1967. gada bilances. LVVA. 1405. f., 1. apr., 250. l., 6. lp.

⁷² Madonas rajona kinodirekcijas paskaidrojums pie 1969. gada bilances. LVVA. 1405. f., 1. apr., 99. l., 5. lp.

⁷³ Kinodarbinieku veikums. *Stars*. Nr. 17, 1974, 7. februāris, 1. lpp.

Laikposmā no 1940. līdz 1975. gadam Madonas rajona kino tīkls tika atjaunots, sakārtots un organizēts, savu augstāko attīstības punktu piedzīvojot 60. gadu nogalē. Turpmākajos gados televīzijas konkurences ietekmē pieprasījums pēc kino zuda un pakāpeniski noplaka arī kino izrāžu darbība. Tomēr arī bezkonkurences apstākļos kino skatītājam bija jānonāk līdz vēlmei apmeklēt kādu kino seansu. Lai potenciālos skatītājus pārliecinātu par seansu apmeklēšanu, bija nepieciešams izvietot reklāmu un izsludināt kinorepertuāru.

2. REKLĀMA UN REPERTUĀRS

1940. gadā uz ekrāniem parādījās 36 mākslinieciskās filmas, bet turpmākajos – kara gados – filmu izrādīšana apsīka. Laika posmā no 1940. līdz 1945. gadam Padomju Krievijas un Fašistiskās Vācijas okupācijas varas Latvijā visiem līdzekļiem centās propagandēt savu klātbūtni. Tas spilgti izpaudās arī kino industrijā un kino reklāmā. Pie tam, laiks no 1944. līdz 1953. gadam bija vissmagākais posms, kad latviešu kultūra nevis attīstījās, bet cīnījās par izdzīvošanu, jo kā primārais uzdevums tika izvirzīts – kara seku likvidēšana. Karu pārdzīvojušie ļaudis vēlējās kaut īsu aizmirstību, ko pēckara trūkuma apstākļos varēja meklēt vien kinoteātrī, pirmkārt, jau pieejamās cenas dēļ. Par Latvijas pilsētnieku galveno izklaides veidu kino bija kļuvis jau vācu laikā, un ar to saistītie paradumi un netikumi pārdzīvoja arī varas maiņu.

Pēckara periodā padomju vara paredzēja palielināt māksliniecisko filmu ražošanu 1950. gadā līdz 50, bet mācību – līdz 180. Liela uzmanība tika veltīta krāsu un stereotipam (dimensionālam) kino. Jau pirmajā piecgadē krāsaino filmu daudzums sastādīja vienu piekto daļu no visām jaunajām kinofilmām. Tomēr bija jādomā, kā šīs filmas reklamēt, jo ne vienmēr jaunā filmas bija pietiekoši kvalitatīvas, īpaši tas izpaudās teriotijās ārpus Rīgas. „Kino lentēm bija kategorijas – pirmā, otrā, trešā un ceturtā, attiecīgi, pirmā – vislabākajā stāvoklī esošā lente, bet, savukārt, ceturtā – vissliktākajā stāvoklī esošā lente. Uz Madonas rajonu, pārsvarā, tika sūtītas trešās kategorijas lentes.”⁷⁴

Pēckara periodā partija un valdība kinematogrāfijas darbiniekiem deva uzdevumu tālāk uzlabot filmu kvalitāti. Centrālo vietu filmu ražošanas plānos līdz 50. gadiem ieņēma filmas par Padomju tautu, par tās lielo uzvaru pār fašistisko Vāciju un imperiālistisko Japānu, par darba panākumiem mierīgās celtniecības frontē un tamlīdzīgas tēmas. Tika radītas hronikāli – dokumentālas filmas, kas stāstīja par celtniecību un citiem darbiem, kas bija noderīgi Padomju ideoloģijai, par cilvēkiem – „pirmrindniekiem” jeb labākajiem darba veicējiem rūpniecībā un lauksaimniecībā, par Padomju savienotās republikas dzīvi un par tādiem Padomju Savienības rajoniem kā Urāli, Sibīrija, Tālie Austrumi u.c., popularizējot Padomju varenību un kultūru. „Ievērojama vieta jauno kinofilmu ražošanas plānos tiek ierādīta arī filmām par kolchoza sādžas dzīvi.”⁷⁵

---

⁷⁴ Grudule, Madara. *Saruna ar Birutu Kaļinovsku*. 2014. gada 19. maijā. Audioieraksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

⁷⁵ Pārrunas par piecgadi. *Madonas arājs*. Nr. 144, 1946, 17. novembris, 2. lpp.

Kino tematika un repertuārs ļoti lielā mērā bija atkarīgs tiesi no vadošās varas ideoloģijas. Kino bija jābūt mākslas veidam, kas veicina skatītāju izpratni par procesiem Padomju savienībā un kultivē tā laika valdībai nepieciešamus uzskatus, kas arī 1961. gadā tika skaidri definēts – „1961. gadā PSKP XXII kongresā, nosakot pilnīgu un galīgu sociālisma uzvaru, bija norādīts, kādi principi jāievēro padomju cilvēkam tā morāles kodeksā:

1. Uzticība komunisma ideāliem;
2. Mīlestība pret sociālistisko dzimteni un pret sociālisma zemēm;
3. Godīgs darbs sabiedrības labā;
4. Kas nestrādā, tam nebūs ēst;
5. Katra cilvēka rūpes par sabiedriskā īpašuma saglabāšanu un vairošanu; augsta sabiedriskā pienākuma apziņa; neiecietība pret sabiedrisko interešu pārkāpumiem;
6. Vienkāršība un pieticība sabiedriskajā un personiskajā dzīvē;
7. Gādība par bērnu audzināšanu utt.”⁷⁶

Šī kodeksa idejas tika propagandētas arī caur kino mākslu, ne tikai filmās, bet arī dažādos, ar kino izrādīšanu saistītos pasākumos. Nereti, kinoseansu laikā, arī Madonas rajona iedzīvotāji saņēma šīs „kultūras” devu.

2.1. Filmu un seansu reklāma

Madonas rajonā pirmajos pēckara gados filmu reklāma bijusi samērā primitīva – bieži vien tie bija uz rūtiņu papīra ar roku rakstīti paziņojumi, kas piesprausti pie veikalu vai klubu ziņojumu dēļiem. Tajos tika minēts filmas nosaukums un biļetes cena. Godprātīgākie un centīgākie kinomehāniķi paši zīmēja afišas. Reizēm arī gadījās kuriozi, kā, piemēram, 1950. gadā Kraukļu ciema „Birņos,” kur paziņojums vēstīja, ka „27. jūnijā notiks filmas „Muzikāls notikums” izrāde. Noteiktā laikā bija sanākuši daudz cilvēku, bet pie ieejas durvīm jau bija cits uzraksts – „Šovakar dejas pie labas akordeona mūzikas.””⁷⁷

Diezgan nozīmīgs pavērsiens kino reklamēšanai Madonas pilsētā un rajonā bija laikrakstā „Madonas Arājs” publicētai pirmajai filmas „Mūsu laiku varonis” plašajai reklāmai (sk. Pielikumu nr. 2). Tā pulcināja tik daudzus kino skatītājus, ka kino seansu

⁷⁶ Kreituse, Ilze, Sēja, G. *Pagājušo gadu Latvija 1945 – 1990*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009, 132. lpp.

⁷⁷ Gribam skatīties jaunas filmas. *Cesvaines komunārs*. Nr. 57, 1950, 7. jūlijs, 2. lpp.

skaitu nācās pat palielināt. Tomēr, kā liecina raksti rajona laikrakstos, šī reklāma ilgus gadus tā arī palika vienīgais filmas publicētais apraksts.

Pārāk liela vērība pēckara gados netika pievērsta arī pašu kinoteātru ārējam veidolam – noplukušas sienas, ar finieri aizsisti izbirušie logi, arī pašu uzrakstu, kas vēstītu par kinoteātra atrašanos Madonas pilsētā sākotnēji nav bijis. „Madonā kino izrādes apmeklēja ne tikai paši pilsētas iedzīvotāji. Arī iebraucēji, kam gadījās vakaru pavadīt Madonā, labprāt aizgāja uz kino, lai noskatītos kādu labu filmu. Taču, lai to panāktu, vispirms bija jāuzmeklē kinoteātris. Bet tas nu Madonā nenācās tik viegli. Ja arī tika atrasta iela, tad nezinātājam vēl ilgi bija jāstaigā, lai atrastu kino ēku, jo nekur nekāda uzraksta nav bijis. Vienīgā pazīme – vairāk kā citur tur bijušas izliktas afišas. Kino „Oktobris” vadībai bija jāparūpējas, lai pie ēkas tiktu izlikta izkārtne, lai iebraucējiem kino nebūtu jāmeklē stundām ilgi.”⁷⁸

1956. gadā visa Padomju Savienība gatavojās Padomju jaunatnes festivālam. Tiek atsākta kino seansu reklamēšana laikrakstos, ne tikai informējot par seansu, bet arī, iepazīstinot ar sižetu. Rajona laikrakstā „Stars” puslappuse tiek veltīta gan konkursam par kinofilmām, gan pašu festivāla laikā izrādāmo četru filmu reklāmai. Pirmo reizi laikrakstā „Stars” parādās plašs reklāmas rakstu klāsts par filmām „Vecā Ašara viltība,” „Kādā jaukā dienā” un „Kareivis Ivans Brovkins.”⁷⁹

Jauns pavērsiens filmu reklamēšanai bija tikšanās ar filmu aktieriem – šī reklāmas metode bija ļoti efektīva, jo tas vienmēr pulcināja pilnus tautas namus, klubus un kinoteātru zāles, kā arī šādos gadījumos filmu seansu biļetei varēja pacelt cenu. Īpašs notikums bija 1959. gadā, kad Pamatu tautas namā un arī Madonā kino skatītājiem tika dota iespēja tikt ar nēģeru aktieri Robertu Rosu. „Otrdienas pēcpusdienā uz Pamatu tautas namu steidzās kolhozieki un ciema iedzīvotāji, kas gribēja noklausīties lekciju „Nēģeru tautas dzīve un cīņa par savām tiesībām kapitalistiskajās valstīs,” ko lasīs nēģeru kinoaktieris Roberts Ross. Plašā tautas nama zāle ļaužu pārpilna, sevišķi daudz jauniešu. Sirsnīgu aplausu sveikts, tribīnē uznāk Roberts Ross. Nēģeru tautas vārdā viņš sveic pamatiešus. Nolasot lekciju, Ross iepazīstina klausītājus ar nēģeru tautas smagajiem dzīves apstākļiem kapitāla zemēs, viņu cīņu ar saviem verdzinātājiem. Savu stāstījumu Roberts Ross ilustrē ar bagātīgu faktu materiālu un dokumentiem. Viņš runā krievu valodā, tādēļ katrs var saprast stāstījumu. Pēc lekcijas Roberts Ross atbild uz daudziem klausītāju jautājumiem. Vakarā Roberts Ross viesojas pie Madonas pilsētas iedzīvotājiem.”⁸⁰

⁷⁸ Kā atrast kinoteātri Madonā? *Madonas arājs*. Nr. 92, 1952, 2. augusts, 2. lpp.

⁷⁹ Informācija. *Stars*. Nr. 144, 1957, 8. decembris, 4. lpp.

⁸⁰ Roberts Ross pie kolhoziekiem. *Stars*. Nr. 36, 1959, 26. marts, 3. lpp.

Sešdesmito gadu sākumu varētu uzskatīt par nozīmīgu laiku kino reklāmai – ceļojošo un stacionāro iekārtu kinomehāniķiem centralizēti, kopā ar filmām, sāka piegādāt tipogrāfijā drukātas, glīti noformētas kino afišas, palielinātas kino aktieru fotogrāfijas, attēlus ar kadriem no kino filmām. Šajā laikā labākās kinoafišas Madonas rajonā ilustrēja kinoteātra „Vidzeme” mākslinieks Mārtiņš Gailis. Sāka iznākt pirmie kino žurnāli. Madonas kinodirekcija izdeva rīkojumu par īpašu reklāmas stendu izveidošanu kino izrāžu vietās. Tāpat 1964. gadā regulāri katrā rajona laikraksta „Stars” numurā parādās kino filmu reklāmas – īsi sižeta apraksti ar attēliem no kino filmām, galveno lomu izpildītājiem. Arvien biežāk lauku ļaudis sāk apciemot populāri latviešu kinoaktieri. Tā 1964. gada 22. decembrī kinoteātrī „Vidzeme” notiek tikšanās ar aktieri Eduardu Pāvulu. „22. decembrī kinoteātrī „Vidzeme” notiek tikšanās ar Latvijas PSR nopelniem bagāto skatuves mākslinieku, republikas prēmijas laureātu Eduardu Pāvulu.”⁸¹

Ja sešdesmitajos gados mākslas filmas pieaugušajiem tika reklamētas pietiekoši, tad novārtā tika atstātas filmas bērniem un jaunatnei – uz afišām netika norādītas vecuma grupas, kurām attiecīgā filma paredzēta. Tas radīja neērtas situācijas, jo nebija saprotams vai paredzēta bērnu vai pieaugušo filma. „Nav zināms, vai filma domāta skolas vai pirmskolas vecuma bērniem. 1965. gada 3. oktobrī paredzēto īsfilmu vietā kinoteātrī „Oktobris” bez iepriekšēja brīdinājuma demonstrēja pilnmetrāžas filmu ar pavisam citu nosaukumu. Var aizbildināties, ka paredzēto filmu neatveda. Man grūti nācās atbildēt uz jautājumu: „Tēt, kad rādīs filmu par zaķīti?” Ja skatītājus nebrīdināja tīšām, lai sagādātu lielāku pārsteigumu, vai kasei ienākumus, tad jāatzīst, ka minētajā seansā tas tiešām izdevās lieliski. Šāda metode noteikti jāatmet. Filmas vajag reklamēt ar pilnīgāku afišu noformējumu.”⁸²

Lai piesaistītu pēc iespējas vairāk kino skatītāju, daudz tika domāts par reklāmas formu dažādošanu. Varakļānu kinoteātrī apmeklētāju skaits bija ļoti sarucis, tāpēc vietējie kino draugi izdomāja jaunu veidu, kā skatītājus piesaistīt: „Kādu dienu Varakļānos parādījās paziņojumi, kas vēstīja, ka pie kultūras nama organizējas kinodraugu klubs. Pirmajā sanāksmē sanāca 35 cilvēki, un uz šodienu kinodraugu kluba biedru sarakstos skaitās 43 personas. Biedru skaits joprojām aug. Tika noteikts kluba uzdevums – studēt pašiem kino mākslu un visiem veidiem to propagandēt iedzīvotāju vidū. Sadalīti pirmie pienākumi un sastādīts darba plāns. Vienbalsīgi nolēma, ka vienam no amerikāņu filmu šedevriem „Vienās važās sakaltie” demonstrējumam Varakļānos jāklūst par notikumu. Jau pusotru nedēļu iepriekš liela afiša vēstīja, ka pirms filmas „Vienās važās sakaltie” notiks pārruna par

⁸¹ Tikšanās ar aktieri. *Stars*. Nr. 54, 1964, 18. maijs, 3. lpp.

⁸² Daži vārdi par kinofilmām bērniem. *Stars*. Nr. 124, 1965, 19. oktobris, 2. lpp.

šīs filmas režisora Stenlija Krāmera daiļradi. Todien skatītāji daudz uzzināja par demonstrējamās filmas radītājiem. N. Grandāne, R. Madžule un N. Broka interesanti stāstīja par amerikāņu kinorežisoru St. Krāmeru un viņa filmām „Pēdējā krastā”, „Nirnbergas prāva”, „Traka, traka, traka ir pasaule” un citām. Uz šīs patiešām labās filmas seansu bija ieradušies daudz vairāk cilvēku nekā tika gaidīts. Tātad darbs bijis auglīgs. Līdzīgu pasākumus kinodraugu klubs veiks arī turpmāk. Varakļāniešu priekšā savu vainu labot apsolvījis arī kinopropagandas birojs. Tagad gaidām no iedzīvotājiem ierosinājumu un vēlēšanos, par kādiem jautājumiem rīkot kinolekcijas, kādas filmas demonstrēt pēc tām.⁸³

Kad aizvien biežāk novērojama kļuva skatītāju interese par filmu gadījumos, kad viņi tika plasak informēti, tā kļuva par vispārpieņemtu praksi visā Madonas rajonā. Papildus reklāmai, notika iedzīvotāju izglītošana ar kino saistītos jautājumos. 1967. gadā kinoteātris „Vidzeme” aicināja pieteikties Tautas universitātes jaunatnes fakultātē. „Tautas universitātes apmeklētāji varēja noklausīties lekcijas par kinomākslas specifiku, tās attīstību mūsu zemē, par latviešu mākslas un dokumentālo filmu veidotāju veikumu un daudziem citiem kino mākslas jautājumiem. Jaunatnes fakultātē kino draugus gaida gan labāko kino filmu demonstrējumi, gan interesantas tikšanās ar mūsu iemīļotajiem kino filmu aktieriem un filmu režisoriem. Pirmā nodarbība „Kino rašanās un attīstība” – lekciju lasīs Guntis Ozoliņš, pēc lekcijas filma „Burvju stars”⁸⁴

Lai veicinātu skatītāju apmeklējumu, laikrakstos tika izvietota informācija par labākajiem kinomehāniķiem. 1968. gada beigās laikrakstā „Stars” varēja lasīt plašu rakstu par rajona labāko kinomehāniķi Eduardu Medni un viņa darbu kinoreklāmas jomā, kas no citu kinomehāniķu darba atšķīrās ar individuālo pieeju skatītājam – izsūtīt speciālus ielūgumus uz kinoseansiem: „Eduards Mednis blakus afišām novieto īsu filmas satura atstāstījumu. Arī blakus kinoafišām anotācijas, apraksti. Tā kā cilvēks var laikus lemt par savu nākamo kinoapmeklējumu. Ierīkota arī speciāla kastīte, kurā apmeklētāji var iemest zīmītes ar saviem ierosinājumiem, pasūtīt kādu kinoizrādi. Taču ne jau visi cilvēki noņēmas ar rakstīšanu. Tādēļ Eduards Mednis nereti aprunājās ar ļaudīm personiski. Kādreiz cītīgākajiem kinoapmeklētājiem aizsūjā pa pastu tādus kā ielūgumus – filmas anotāciju, uz kuras uzrakstīts demonstrēšanas datums un laiks.”⁸⁵ Kinofilmu popularizēšanas ziņā par labiem tika uzskatīti sasniegumi Lubānas ceļojošās iekārtas kinomehāniķei Maijai Upeniecei, Saikavas kinomehāniķiem Jānim un Birutai Kaļinovskiem. Ikvienam

⁸³ *Stars*. Nr. 31, 1966, 21. marts, 2. lpp.

⁸⁴ Sludinājums. *Stars*. Nr. 126, 1967, 19. oktobris, 4. lpp.

⁸⁵ Kinomehāniķu uzvara. *Stars*. Nr. 145/146, 1968, 9. decembris, 2. lpp.

kinomehāniķim bija jāiesaistās dokumentālo kino reklāmas uzlabošanā 1974. gadā. Lai uzlabotu arī dokumentālā kino reklāmu 1974. gadā katram kinomehāniķim tika izsniegta ikmēneša dokumentālo filmu uzskaitē kartiņa, kurās filmas tika uzskaitītas pa tēmām, kāda no tām vairāk jāpopularizē skatītājiem.

2.2. Propaganda kino seansu ietvaros

Kino bija ne tikai mākslas žanrs, bet arī ietekmīgs propagandas līdzeklis – tas varēja ideoloģiski ietekmēt, izglītēt un audzināt sabiedrību. To kā spēcīgu ideoloģisko ieroci izmantoja arī Padomju vara, nostabilizējot savas pozīcijas Latvijā. Kino pēckara gados kļuva par klaju propagandas rīku padomju institūciju rokās. Ar kino palīdzību tika izskaistināti attēloti laikmeta politiskie un sociālie procesi. „Jau pirmajās okupācijas dienās tika aizliegts viss, kas iepriekšējos gados bija svēts, Latvijai nozīmīgs. Līdz pat piecdesmito gadu vidum ļoti stingra totalitāra režīma ietvaros Latvijas iedzīvotāji tika pakļauti ne tikai politiski, bet tika prasīta arī morālā pakļautība, un tas vistiešākajā veidā skāra kultūras dzīvi.”⁸⁶

Lai straujāk un veiksmīgāk noritētu mākslas ideoloģizācija, 1940. un 1941. gadā tika nodibinātas Rakstnieku, Mākslinieku un Arhitektūras savienības. Kino kā svarīga mākslas nozare, tika pakļauta īpaši stingrai cenzūrai. „No Maskavas tika saņemtas sīki izstrādātas reglamentācijas un instrukcijas, kuru īstenošanas mērķis bija latviešu nacionālās mākslas skolas savdabības iznīcināšana un sociālistiskā reālisma kā vienīgās pareizās daiļrades metodes uzspiešana, mākslas unificēšana.”⁸⁷ Kopumā padomju okupācijas periodu Latvijā var iedalīt pēc Padomju savienības valdības vadītāju ērām, jo vietējās varas pārstāvji tikai izpildīja vissavienības rīkojumus.

Sākot ar sešdesmitajiem gadiem, tiek radīta ilūzija par ideoloģiskā spiediena atslābšanu un kino, gavenokārt, tiek propogandēts ar izklaidējošu, nevis audzinošu funkciju. Tomēr, tāpat kā piecdesmitajos gados, kad notiek Padomju kultūras propaganda, sešdesmitajos gados tiek kino tiek izmantots kā instruments, lai kultivētu ideālā strādnieka tēlu. „Kolhozu klubos un sarkanajos stūrīšos notiek politisko pulciņu nodarbības un lekcijas, iegriežas ceļojošie kino un pilsētu mākslinieki. Dzīve parāda, ka labi izveidots kolhoza

⁸⁶ Avotiņa, Austra. *Latvijas kultūras vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 350. lpp.

⁸⁷ Turpat, 272. lpp.

klubs un sarkanais stūrītis ir liels palīgs kolchozu ideoloģiskajā auzdzināšanā.”⁸⁸ Tāpat kino tika izmantots arī vēlēšanu laikā, un pēc vēlēšanām tika organizēti bezmaksas kinoseansi, kas palielināja vēlēšanu skaitu.

Tomēr, tajā pat laikā, kino skatītājiem to nemanot, tika nostiprinātas idejas par saimniekošanu Padomju savienībā. Tā, piemēram, kad ar kino tika apkalpotas kolhoznieku masas sējas laikā, kino repertuārs tika papildināts ar speciāli izveidotu filmu izlasi par tēmām, kas saistītas ar lauksaimniecību. „1950. gadā Padomju Latvijā sākās pavasara sēja. Padomju Latvijas kino tīkla darbinieki nolēma sējas laikā plaši propagandēt progresīvās stahanoviešu darba metodes lauksaimniecībā un popularizēt starp kolhoziem agrotehnikas sasniegumus. Katrā rajonā tika organizēts ceļojošais kino ar speciālu filmu komplektu agrotehniskai propagandai. Pirms izrādēm runāja agronomi un lauksaimniecības pirmrindnieki. Demonstrētas tika šādas filmas: „Zemkopības zāļlauka sistēmas pamati,” „Par augstu linu ražu,” Kolchozs „Krasnaja Zvezda” u. c. Izrādītas tika vairāk nekā 200 populārzinātniskās, dokumentālās un mākslas filmas. Lauku darbaļaudis varēja noskatīties Padomju kinomākslas izcilos daiļdarbus „Staļingradas kauja,” „Satikšanās pie Elbas,” „Mičurins” u. c. – latviešu valodā.”⁸⁹ Līdzīga prakse tika atkārtota arī kaimiņu ciematos, kur regulāri tika lasīti referāti kā par darba tēmām, tā par Padomju māksliniekiem, popularizējot un propagandējot Padomju mākslu un kultūru. „Vestienā pirms filmas izrādes tika nolasīts referāts par Gogoļa dzīvi viņa 100 gadu jubilejā.”⁹⁰ Visus pēckara gadus dažādās rajona vietās pastiprināti darbojās dažādi aģitpunktī, kuros padomju vara organizēja ideoloģiska rakstura referātus, biežāk gan par lauksaimniecības tēmām, betvērēti referāti bijuši arī politiska rakstura. Aģitbrigādēm bija jāizstrādā īpaši darba plāni, kurus ar mediju palīdzību realizēja sabiedrībā.

Tuvojoties V. I. Ļeņina 100. dzimšanas dienai, kinodirekcija deva rīkojumu visos kino demonstrēšanas punktos vismaz divas reizes mēnesī demonstrēt kino filmas veltītas V. I. Ļeņinam. „Visa gada garumā Jaunkalsnavā vismaz divas reizes mēnesī tika demonstrētas kinofilmās par godu V.I. Ļeņina 100 dzimšanas dienai.” Pirmā filma – „Ar Ļeņina ceļazīmi.” Pirms filmas b. Isajevs lasīja referātu par jaunākajiem politiskajiem notikumiem.”⁹¹ Līdzīgi bijis ar citām Padomju svinamajām dienām, kino bija visur, bet, vai tika propagandēts kino?

⁸⁸ Ievadraksts. *Madonas arājs*. Nr. 140, 1949, 22. novembris, 2. lpp.

⁸⁹ Rubrika „Mums raksta.” *Cesvaines komunārs*. Nr. 25, 1950, 23. aprīlis, 1. lpp.

⁹⁰ Sūdzība. *Ērgļu Kolhoznieks*. Nr. 32, 1952, 16. marts, 2. lpp.

⁹¹ Informācija. *Stars*. Nr. 29, 1968, 6. marts, 1. lpp.

Tomēr jāteic, ka šī propaganda, lielā mērā, bija atkarīga arī no kinomehāniķa, jo nereti kinomehāniķi, paredzēdami skatītāju mazo interesi par propagandas filmām, tās demonstrēja pēc galvenā filmas seansa, nevis pirms tā, kā tika vēlēts. Propagandas filmas bijušas ne vien garlaicīgas priekš kino apmeklētājiem, bet arī sliktas kvalitātes, bieži – pat melnbaltas, kaut gan krāsu filmas demonstrēja jau divdesmito gadu. Tāpat noticis arī ar referātiem. Kinomehāniķis vai darbinieks, kuram šis referāts jālasa, darījuši to pēc kinoseansa, kad daļa apmeklētāju jau pametuši telpas. „Barkavas kultūras nama vadītājs b. Svilāns raksta, ka kolhozā „Sarkanā Zvaigzne” ierodas ceļojošais kino un katru reizi pēc filmas demonstrēšanas tiek nolasīts kāds referāts, piemēram, „Lielā komunisma celtnes.”⁹² Secināms, ka lauku teritorijās kinomehāniķi, kuri neveica savu darbu atbilstoši reglamentācijai, grāva propogandējošo funkciju, kuru kino seansos bija paredzējusi Kinofikācijas pārvalde.

1964. gadā visā Padomju Latvijā uzvaras gājienu sāk ķīmija un tās „labumu” pielietojums lauksaimniecībā un sadzīvē. Top arī dokumentālas filmas, kuras tiek izrādītas lauku ļaudīm. Piemēram, režisora Ivāra Krauklīša veidotā dokumentālā filma „Tas jāprot katram.” Filma, kurā stāstīts par ķīmikāliju pozitīvo ietekmi uz lauksaimniecību tika regulāri demonstrēta kolhozos. „Izvēloties un rādot dokumentālās filmas, mums jāvadās no mūsu rajona specifikas. Dažādas filmas par lauksaimnieciskām tēmām 1973. gadā mūsu rajonā noskatījušies 33,9 tūkstoši skatītāju, pagarinātos seansus un dokumentālās filmas – 34,8 tūkstoši cilvēku. Ieņēmuma plāns visā rajonā kopumā izpildītas par 102 procentiem. Sociālistiskajā sacensībā ar Ogres rajonu esam otrajā vietā – ogrēnieši mūs pārspējuši ieņēmumu ziņā gan naudas izteiksmē, gan arī procentuāli. Otrajā vietā turamies arī visā Rīgas zonā, bet republikā esam sešpadsmitie – tātad – vidējie.”⁹³

2.3. Repertuāra izvēle

Viena no skatītāju auditorijas pamatvajadzībām bija un vēl joprojām ir izklaide, relaksēšanās, laika aizpildīšana, izvairīšanās no dažādām sadzīves problēmām, sociālās spriedzes mazināšana un estētiskās baudas gūšana. Padomju varas gados gan uzsvars tika likts uz „pareizu” – padomju pilsonim pienācīgu izklaidi, tāpēc svarīgi bija skatītāju

⁹² Rubrika „Mums raksta.” *Staļina Karogs*. Nr. 36, 1951, 29. marts, 2. lpp.

⁹³ Kinodarbinieku veikums. *Stars*. Nr. 17, 1974, 7. februāris, 1. lpp.

auditorijas interesi ievirzīt pareizā gultnē. Tāpēc – relaksācijas vietā padomju kino skatītājs saņēma propagandas devas, bet estētiskais baudījums bija ļoti apšaubāms. Par to liecina arī kinorepertuāri. Filmu izrādīšana bieži tika pakārtota kādam „nozīmīgam” notikumam: 1. maija svētkiem, Uzvaras dienai, Lielā Oktobra sociālistiskās revolūcijas gadadienām, Ļeņina dzimšanas dienai utml. Parasti pirms mākslas filmām tika rādītas arī dokumentālās filmas – par padomju cilvēku ikdienu, darba sasniegumiem, sižeti par sportu un kultūru.

Kino repertuārs ilgākam laika posmam skatītājiem vēl nebija pieejams. Pirmais repertuārs kinoteātrim „Līgo” Madonā tika nopublicēts tikai 1949. gadā:

„Madonas kinoteātra „Līgo” izrāžu repertuārs šī gada jūnijā:

Tabula nr. 1. Kinorepertuārs kinoteātrim „Līgo”.

No 1.-3.	„Brīnuma Grauds”
4.-6.	„Ališers Navoji”
8.-10.	„Juduška Golovļovs”
11.-13.	„Zelta Atslēdziņa”
15.-17.	Kinofilmu sakārtojums Nr.2 (krāsās) „Ūdenssports Maskavā”
18.-20.	„Komsomoļska”
22.-24.	„Jānis Briesmīgais”
25.-27.	„Sarkanais Kaklauts”. „Zaļie Krasti”(krāsās)
29.-1.jūlijam	„Zilie Ceļi”

Seansu sākums darb dienās pulksten 18:00, 20:00, 22:00; svētdienās 16:00, 18:00, 20:00 un 22:00; bērnu seansu sākums 12:00 un 14:00. Pirmdienās kino slēgts.⁹⁴

Tas arī ir vienīgais kino repertuāra publicējums līdz 1952. gadam. Madonas kinodirekcija par repertuāra popularizēšanu īpaši nerūpējās, par ko arī saņēma vairākus aizrādījumus. Laikā, kad Madonas kinodirekcija nerūpējās par repertuāru, to darīja paši kinomehāniķi, kas iepriekš izreklamēja labas filmas. Bet kā varēja zināt, kura filma ir laba? Tas bija atkarīgs no filmu aprakstiem kino iznomāšanas kantorī, bet labākie apraksti, protams, bija Padomju filmām. 1948. Gada apmeklētākā filma Madonas kinoteātrī bija Padomju mākslas filma „Jaunā Gvarde.” „Sākot ar 1948. gada 26. novembri Madonas kino teātrī „Līgo” demonstrēja padomju mākslas filmu „Jaunā Gvarde”. Reti kāda filma radījusi

⁹⁴ Sludinājumi. *Madonas arājs*. Nr. 67, 1948, 2. jūnijs, 2. lpp.

madoniešos tik lielu interesi un atsaucību. Izrādes apmeklē gan skolu jaunatne, gan iestāžu un uzņēmumu strādnieki. Daudzu iestāžu darbaļaudis izrādēs ierodas kolektīvi. Vērtīgo filmu jau noskatījušies vairāk kā tūkstotis madoniešu.”⁹⁵

Kinofikācijas pārvaldei bija izdevies radīt skatītājos neviltotu interesi par Padomju jaunajām filmām, kā arī par sižeta līnijām, kas šajās filmās tika atainotas. Ja laikposmā no 40. līdz 50. gadam skatītājus varēja apmierināt ar novecojušajām trofeju filmām, tad, ideoloģiskās audzināšanas rezultātā, bija rūpīgāk jāatlasa repertuārs. „Jau ilgāku laiku Madonas kino teātra „Līgo” skatlogā regulāri reizi nedēļā parādījās foto plakāts, virs kura uzraksts: ”Jauna ārzemju kino filma”. Noskatījušies šīs filmas, madonieši neapmierināti pārgāja mājās, jo bezvērtīgās ārzemju filmas nedod neko audzinošu. Jājautā kino „Līgo” vadītājam b. Paplavskajai, vai viņa neprata, vai nevēlējās apgādāt kino teātri ar vērtīgajām padomju kino filmām kā tas bijis agrāk? Reti kino „Līgo” izrādījaja arī filmas bērniem. Mazie skatītāji un jaunatne gaidīja, kad arī Madonā biežāk varēs redzēt vērtīgas padomju filmas.”⁹⁶ Šajā laikā, kad Madonas kinoteātra „Līgo” vadība nolēmusi „iepriecināt” pilsētas vienīgā kino apmeklētājus ar „jaunākajām ārzemju mākslas filmām,” reģionālajā laikrakstā parādās arī satīriskā rakstura sūdzība, liecinot par skatītāju reakciju uz gaidāmā kinorepertuāra izvēli. „Piemēram, augusta mēnesī no 12 paredzētām repertuāra filmām 6 ir ārzemju mākslas darbi – pie kam lielākā daļa tādi kā „Noslēpumainais bēglis,” „Noslēpumainā zīme,” arī citas pēc satura tikpat „noslēpumainas” filmas. Madonas skatītāji nav pret ārzemju filmām, bet mums patīk skatīties vērtīgas filmas, kurās parādītas tautas demokrātijas valstu izveidošanās un sasniegumi, kā arī darbaļaužu stāvoklis kapitālistiskās zemēs un viņu cīņa par atbrīvošanu.”⁹⁷

Pretēji Madonas kinoteātrim „Līgo,” par labu kino darbu un repertuāru vairākkārt uzslavas saņēma gan Lubānas, gan Cesvaines kinomehāniķi, kā arī Cesvaines kinofikācijas direktors E. Misiņš, kurš laikrakstā „Cesvaines Komunārs” jau 1952. gadā sāka ievietot kinorepertuāru nākošajam mēnesim:

Tabula nr. 2. Kino izrādes Cesvainē aprīļa mēnesī.

Datums	Filmas nosaukums
4.-5.	Soda laukums
7.-8.	Robina Gudo piedzīvojumi
10.-11.	Stāsts par medībām
12.	Partijas biļete

⁹⁵ „Jaunā Gvarde” Madonā. *Madonas arājs*. Nr. 143, 1948, 28. novembris, 2. lpp.

⁹⁶ Rubrika „Mums raksta.” *Madonas arājs*. Nr. 39, 1949, 30. marts, 2. lpp.

⁹⁷ “Noslēpumainais” kinorepertuārs. *Madonas arājs*. Nr. 105, 1950, 26. augusts, 2. lpp.

14.-15.	Bīstamais brauciens
16.-17.	Labu ceļavēju!
19.-20.	Četru sirdis
22.-23.	Tīģeris Akbars
24.	Sportista gods
26.	Zem Sicīlijas debesīm
28.-30.	Zilie ceļi

Seansu sākums plkst. 20:30; ieejas maksa – 2, 50 rbļ.⁹⁸

Cesvaines kinoteātris arī turpmāk regulāri rūpējas par kino repertuāra savlaicīgu izziņošanu, informējot skatītājus par gaidāmajiem seansi ar laikraksta palīdzību (sk. Pielikumu nr. 3). Cesvaines kinofikācijas nodaļa izcēlās arī ar to, ka, atšķirībā no Madonas nodaļas, rūpējās par augstu kultūras līmeni izrāžu laikā. „Cesvaines rajona kinofikācijas nodaļa lūdz kino apmeklētājiem ievērot seansu sākumu laiku. Seansu sākums plkst. 21.00. Apmeklētājus, kuri nokavēs seansa sākumu, laidīs iekšā tikai filmas pārlikšanas starpbrīdī. Augšā minēto lūdzam stingri ievērot.”⁹⁹

Savukārt varakļāniešu nopelns bija tieši bērnu kinorepertuāra izveidošanā un nodalīšanā no pieaugušo auditorijai paredzētajām filmām. „Varakļānu kultūras namā pirmdienās un ceturtdienās notiek bērnu seansi. 19. martā ar lielu sajūsmu daudzi skolēni noskatījās kino izrādi „Kapteiņa Granta bērni.”¹⁰⁰ Tā kā bērni bija ļoti laba un pateicīga auditorijas daļa, diez gan ātri Varakļānu kultūras nama tradīcija tika pārņemta citur rajonā. 6. jūlijā Madonas kultūras namā notika rajona darbaļaužu deputātu II sasaukuma 7. sesija. Tajā, runājot par kino demonstrēšanu, tika uzsvērts, ka nepieciešami vairāk kino seansu bērniem. „Biedre Cimmere norādīja, ka kinomehāniķu atskaitēs minētie procenti nenorāda patieso stāvokli. Bērnu seansiem jānotiek 3 – 4 reizes nedēļā.”¹⁰¹

1954. gadā laikrakstā „Cesvaines Komunārs” gada garumā parādījās kinorepertuāri visam mēnesim, norādot gan stacionāru, gan ceļojošo kino apkalpojošo mehāniķu uzvārdus, gan iekārtu numurus (sk. Pielikumu nr. 3). Tajā pat laikā Madonas kinodirekcija joprojām aprobežojās ar izplūdušu informāciju laikrakstā un tikai gadu vēlāk kinoteātris „Oktobris” bija sastādījis līdzīgu filmu repertuāru kā Cesvainē (sk. Pielikumu nr. 5). 1954. gadā pirmo reizi tiek publicēts kino repertuārs skolēnu brīvdienām arī Madonā (sk. Pielikumu nr. 5). „Šā gada augustā kinoteātrī „Oktobris” izrādīs šādas filmas: Uz jauno krastu, „Emirata bojā eja,” „Vējagrābsle,” „Kukurūza dzimtenes laukos,” „Meitene džigite,” „Vētra,” „Vjetnama,” „Rio Eskondido,” „Maklovija,” „Sniegbaltīte un septiņi rūķīši,” „Mūsu pilsētas zēni,” „Viņi

⁹⁸ Kino repertuārs aprīļa mēnesim. *Cesvaines komunārs*. Nr. 37, 1953, 1. aprīlis, 1. lpp.

⁹⁹ Turpat, 2. lpp.

¹⁰⁰ Bērnu seansi. *Staļina Karogs*. Nr. 38, 1953, 24. marts, 2. lpp.

¹⁰¹ Ziņojums. *Stars*. Nr. 89, 1954, 28. jūlijs, 2. lpp.

nāk no tumsas,” „Par četrpadsmit dzīvībām,” „Zaudētās melodijas,” „Vīrišķības skola” un „Balerinas liktenis.” Bērnu rītos svētdienās izrādīs filmas: „Meitene cirkū,” „Fedja Zaicevs” „Pasaka par kareivi” u.c.¹⁰²

Lai gan repertuāri bērniem tiek sakārtoti, tomēr skatītāju pretenzijas vēl paliek. Bērnu vecāki nav apmierināti ar bērnu repertuāra saturu, kas uz bērniem var atstāt nelabvēlīgu iespaidu. „Šinī rakstā minu tikai savus uzskatus par filmām, kuras demonstrē bērniem kinoteātrī „Oktobris”. Šefību seansiem uzņēmušies skolēni. Tie piedalās biļešu pārdošanā, kontroles un kārtības uzturēšanā zālē. Bez tam arī katrā seansā ir dežūrējošais skolotājs. Liekas, ka viss kārtībā. Manuprāt tomēr nē. Pēdējo gadu laikā ļoti bieži bērnu seansos rāda novecojušas filmas, kuru galvenie varoņi ir skrandaini puisiņi un kurās kā neatņemama sastāvdaļa ir kara skati vai kaušanās. Nav grūti iedomāties, kādu „paraugu” no tā ņem mazais skatītājs. Kinodarbiniekiem vairāk vērības ir jāveltī filmu izvēlei un kritikai.¹⁰³

Lai gan pastāvēja cenzūras ierobežojumi, kas liedza gūt kaut minimālu priekšstatu par Rietumu kino jaunumiem, filmu repertuārs 60. gadu beigās no izklaides viedokļa bija pilnīgi pietiekams. Bez vietējā ražojuma filmām 1967. gadā vien uz ekrāniem nonāca tik atšķirīgi sava žanra šedevri kā „Kara un miera” epopejas pēdējā sērija, komēdija „Kaukāza gūstekne” un, laikabiedrus pamatīgi pārbiedējusī, šausmu filma „Vijs.” 1966. gadā beidzās starptautiskās nomas laiks iecienītajām un arī Latvijā daudzkārt skatītajām amerikāņu lielfilmām „Spartaks” un „Septiņi lieliskie.” Lai tās ar kaut ko aizvietotu, no Francijas apmaiņā pret padomju lentēm tika nopirkta trīsdaļīgā komēdija „Fantomass”. „Sekas bija graužošanas, tikai, pavisam negaidītā veidā. Pieaugušie šo jucekļīgo savārstījumu par maskotā ķēma ākstībām noskatījās un drīz aizmirs, jo grāmatas, kas bija filmu pamatā, varēja izlasīt jau 20. gados, taču viņu bērni, kam atšķirībā no vienaudžiem Rietumos nebija pieejamas Džeimsa Bonda filmas un Zirnekļcilvēka komiksi, pirmo reizi mūžā ieraudzīja uz ekrāna tik trakus piedzīvojumus un slepeno biedrību kaislības. No 1966. līdz 1968. gadam „Fantomass” Latvijā bija vidējo klašu skolnieku galvenā kulta filma, un, par mūsu zemes tā laika mazgadīgo „fantomasiņu” blēņām runājot, ir jāņem vērā, ka Krievijā jaunatne sāka dibināt slepenas blēņdaru biedrības pa īstam un nopietni.”¹⁰⁴ Arī Latvijā bērni veidojuši slepenas biedrības, kurās organizēti darbojušies.

Sākot ar piecdesmito gadu beigām līdz pat septiņdesmitajiem gadiem kinomehāniķiem bija iespēja pašiem atlasīt filmas ko demonstrēt, proti, labākie kinomehāniķi tā arī darīja, jo

¹⁰² Kinoteātra „Oktobris” kinorepertuārs augusta mēnesim. *Stars*. Nr. 86, 1955, 24. jūlijs, 2. lpp.

¹⁰³ Daži vārdi par kinofilmām bērniem. *Stars*. Nr. 124, 1965, 19. oktobris, 2. lpp.

¹⁰⁴ Pavlovičs, J. *Padomju Latvijas ikdiena*. Rīga: Jumava, 2012, 88. lpp.

vietējo klubu administrāciju repertuārs nepavisam neesot uztraucis, bet bija jā saglabā proporcija 50% uz 50%, tas ir – puse no demonstrējamām filmām tika rādītas padomju filmas, bet otra puse – ārzemju filmas. Par to liecina arī 1975. gada Barkavas kultūras nama kino repertuārs (sk. pielikumu nr. 6). No demonstrētajām 214 mākslas filmām 107 bija padomju filmas (tajā skaitā 8, jeb 3,7 % Rīgas kinostudijā uzņemtās filmas) un 107 – ārzemju filmas, kuru procentuālais sadalījums apskatāms diagrammā (sk. Pielikumu nr. 6).

3. TEHNISKĀ SEANSU KVALITĀTE

Tā kā maģistra darbā tiek apskatīts periods no 1940. līdz 1975. gadam, kino demonstrēšanas analīzei nepieciešams izvērtēt arī tā laika tehniskos resursus un to kvalitāti, kā arī biežāk minētās tehniskās problēmas, ar kurām nācās saskarties seansu laikā, jo nereti kino seansu kvalitāti ietekmēja arī tādi faktori, kas nebija saistīti ar cilvēkresursim, bet tīri – ar tehnisko nodrošinājumu.

Kino izrāžu priekšnosacījums bija tam atbilstošas tehnikas attīstība. Divdesmito gadu beigās būtisks pagrieziens bija skaņu kino rašanās, kurš dažu gadu laikā jau bija pārņemts arī Latvijā. Audiovizuālā kultūra, kas sintezēja gan attēlu, gan skaņu kļuva populāra kā pilsētās, tā laukos. Trīsdesmito gadu beigās sāka uzņemt arī krāsu filmas. Šis laikposms uzskatāms par eksperimentālu kino nozarē, jo tika meklēti risinājumi kā krāsu lenšu uzlabošanai, tā ekrānu izmēriem un projektoriem. Šobrīd kinoteātros dominē platekrāna filmas, kuru pirmsākumi meklējami jau piecdesmitajos gados.

Lai gan apskatāmajā laika posmā Madonas rajona kinotīkls bija Kinofikācijas pārvaldes pārziņā, tehniskais atbalsts netika saņemts pietiekošā apmērā izvirzītajām prasībām. Trešās nodaļas apakšnodaļās tiks apskatīts, ar kādu tehniku tika strādāts Madonas rajonā, kāds bija šīs tehnikas stāvoklis un kuras bijušas visbiežāk sastopamās tehniska rakstura problēmas.

3.1. Tehniskie resursi un to kvalitāte

Tehniskie rādītāji, kuri jāapskata, lai radītu priekšstatu par seansu tehnisko kvalitāti Madonas rajonā, ir kinoekrāns, kinofikācija, kinoprojektors, kinofilma, kā arī pats kinoteātris. Tā kā kinofikācija, kinoteātri un kino izrādīšanas formas jau tika apskatīti pirmajā maģistra darba nodaļā, šajā apakšnodaļā tiks apskatīti atlikušie trīs rādītāji.

Periodā no 40. – 50. gadam tehniskais stāvoklis visā Latvijā bija ļoti kritisks, jeb, tiešāk, aparatūras tik pat kā nebija un tā, kas bija, atradās ļoti sliktā stāvoklī. Tā kā šajā laikā Madonas rajons vēl nebija izveidots kā atsevišķa administratīva vienība, Madonas apriņķis nebija ietverts pirmās palīdzības saņēmēju zonā. „Pirmā būtiskā palīdzība kino izrādīšanai Latvijas laukos no PSRS pienāca 40. gada decembrī, kad tika atsūtītas desmit pārvietojamās

skaņu kinoiekārtas kopā ar automašīnām, ko Latvijai bija iedalījusi Vissavienības Kinofikācijas pārvalde. Iekārtas pa vienai tika nosūtītas uz Valkas, Rēzeknes, Daugavpils, Ilūkstes, Ventspils, Liepājas, Kuldīgas, Cēsu, Jēkabpils un Abrenes apriņķiem. Jelgavas un Valmieras apriņķiem nosūtīja iekārtas, kas bija Kinofikācijas pārvaldes rīcībā. Par pārējiem Latvijas apriņķiem tika uzdots rūpēties tām teritorijām, kuras bija saņēmušas kinoiekārtas, kā arī nosūtīt uz tiem pārvietojamus 16mm projektorus, kuri darbojās ar tīkla elektrību.”¹⁰⁵ Madonas apriņķis dalīja pārvietojamo skaņu kinoiekārtu un automašīnu ar Jēkabpils apriņķi. Šis bija iemesls neregulārajiem seansiem Madonas apriņķī. Situācija uzlabojās pēc tam, kad „Cesvainē zirgu staļļa vietā sāka būvēt kultūras namu. Tika atvestas dažādas aparatūras.”¹⁰⁶ Aparatūru tehniskais stāvoklis bijis slikts, jo tās saveduši paši iedzīvotāji, kas nu kuram bijis. Tas rezultējās kino seansu kvalitātē. „Slikti nostādīts arī filmu tehniskais demonstrējums. Bieži vien pazūd skaņa un filma kļūst mēma uz vairākām minūtēm. Jājautā, kad beidzot mēs varēsīm Madonā noskatīties labu filmu labā tehniskā izpildījumā?”¹⁰⁷

Par līdzīgu stāvokli arī citos Latvijas reģionos, liecina Centrālās Komitejas atzinums par kino seansu stāvokli 1948. gadā un konstatējums par galvenajiem veicamajiem uzdevumiem kvalitātes uzlabošanā. „Pie vainas aparatūras biežās avārijas, nepietiekami tieša maršruta ievērošana. Bieži rāda kino ar nodilušu lenti, kā rezultātā kvalitāte ir ļoti zema. Bieži arī lente pārtūkst, skaņa ir slikta, attēls nav ass.”¹⁰⁸

Lai uzlabotu kinotīkla stāvokli valstī, no Kinofikācijas pārvaldes rajonu kinodirekcijas regulāri saņem tehnisko atbalstu, tomēr tas ir pārāk frekventīvs, jo, sakarā ar kinotīkla paplašināšanu, atbalsts nepieciešams daudzām izrāžu vietām, tāpēc seansu kvalitāte Madonas apriņķī, vēlāk – rajonā, neuzlabojas gandrīz līdz 60. gadiem. „Šā gada 7.oktobrī kolchozā „Leņina ceļš” nenotika kino izrāde „Drosmīgie ļaudis,” jo nedarbojās atskaņotājs vai pastiprinātājs. Kino mehaniķi Reiselis un Trops nebija laicīgi pārbaudījuši kino iekārtu.”¹⁰⁹

„Tiek ziņots, ka 1950. gadā salīdzinājumā ar 40. gadu kinoiekārtu skaits palielinājies 3,7 reizes, tomēr piecgadu plāna uzdevums par kino iekārtu tīkla attīstību nav izpildīts.”¹¹⁰

„Ceļojošais kino līdz 50. gadu sākumam (aptuveni 1952./53. gads) bija praktiski vienīgā filmu izrādīšanas forma laukos, izmantojot, galvenokārt 35mm skaņu filmu

¹⁰⁵ Citēts pēc: Pērkone, Inga, Balčus, Z., Surkova, A., Vītola, B. *Inscenējumu realitāte. Latvijas aktierkino vēsture*. No: LVA, fonds nr. 270, apraksts 1, lieta nr. 16, 79. lp. Rīga: Mansards, 2011. gads, 316. lpp.

¹⁰⁶ Grudule, Madara. *Saruna ar Alfrēdu Elmāru Licīti*. 2013. gada 21. decembrī. Audioieraksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

¹⁰⁷ Rubrika „Mums raksta.” *Madonas arājs*. Nr. 96, 1945, 30. septembris, 2. lpp.

¹⁰⁸ Protokols No. 44 no Madonas KP sēdes 1948. gada 5. oktobrī. LVVA. 101. f., 11. apr., 54. l. 68. lp.

¹⁰⁹ Rubrika „Mums raksta.” *Madonas arājs*. Nr. 120, 1951, 11. oktobris, 2. lpp.

¹¹⁰ Ievadraksts. *Cesvaines komunārs*. Nr. 68, 1951, 15. jūnijs, 2. lpp.

projektorus. 50. gadu sākumā republikā sāka celt kinoteātrus mazāku pilsētu centros un ciematos, ierīkoja stacionārus projektorus kolhozos, padomju saimniecībās, kultūras un tautas namos, tāpat attīstījās arodbiedrību un iestāžu (tai skaitā skolu) kinotīkls.”¹¹¹ 1950. gadā, kad tiek izveidots Madonas rajons, tā teritorija ir vairākkārtīgi palielināta. Tas rada nepieciešamību pēc jaunas aparatūras, rajona iedzīvotāju apkalpošanai. 1951. gadā Madonas rajonam tiek piešķirtas divas ceļojošās kinoiekārtas, kopējo ceļojošo kinoiekārtu skaitu palielinot līdz trīs. „Ar katru gadu palielinās kino izrāžu skaits mūsu rajona darbaļaudīm. Pašreiz rajonā strādā 3 ceļojošās kino iekārtas. Katrai no tām dots noteikt maršruts, lai ikvienā izrāžu punktā kino seansi notiktu 3 reizes mēnesī un iespējami plašāk apmierinātu darbaļaužu prasību pēc labām kino izrādēm.”¹¹² Šajā laikā kinolentes tika piegādātas vai nu pa pastu vai arī vilciena bagāžā. Kad ceļojošās kinoiekārtas sāka stacionarizēt, kinomehāniķiem pašiem bija jādodas uz Rīgas kinoiznomāšanas kantori, lai atvestu filmas.

1953. gada Cēsaines ciemata kultūras namam tiek piešķirta jauna, moderna stacionāra kinoiekārta, tomēr 53. gads vēl ne tuvu nav tas laiks, kad kinotīkls Madonas rajonā ir sagatavots stacionārajām kinoiekārtām, tāpēc tā netiek izmantota, par ko liecina arī kinomehāniķa sūdzība vietējā laikrakstā „Cēsaines komunārs.” „Cēsaines ciematam piešķirta moderna stacionāra kino iekārta, kas jau kopš februāra mēneša guļ šķūnī un netiek lietota, jo kinofikācijas nodaļas vadītājs B. Misiņš nav panācis, lai celtniecības kantoris drīzāk beigtu telpu izbūvi kino aparaturas uzstādīšanai.”¹¹³

Lai uzlabotu kinotīkla stāvokli rajonā, Madonas rajona DDP izpildkomiteja nolēmj:

- a) „Ievērot maršrutu grafiku un seansu laiku
- b) Lai filmas tiktu parādītas apmeklētājiem augstā tehniskā stāvoklī
- c) Pastiprināta reklāma – afišas un librets
- d) Lai rajona skolas tiktu apgādātas ar speciāli izlasītām bērnu filmām
- e) DDP izpildkomiteja pavēl valžu priekšsēdētājiem gādāt par savlaicīgu

transportu kinoiekārtām.”¹¹⁴

Pēc izpildkomitejas lēmuma, stāvoklis rajonā tiek nedaudz uzlabots. 1955. gadā Madonas apkārtnē strādāja četras ceļojošās kino iekārtas, kurās ir standarta 35 mm skaņu filmu projektori: „Nr. 326. - kinomehāniķi I. Auziņš un Vaskāns; Nr. 327 - kinomehāniķis

---

¹¹¹ Pērkone, Inga, Balčus, Z., Surikova, A., Vītola B. *Inscenējuma realitāte. Latvijas aktierkino vēsture*. Rīga: Mansards, 2011, 304. lpp.

¹¹² Kino – masām. *Madonas arājs*. Nr. 60, 1951, 26. maijs, 1. lpp.

¹¹³ Ievadraksts. *Cēsaines komunārs*. Nr. 64, 1953, 7. jūnijs, 2. lpp.

¹¹⁴ Rajona DDP izpildkomitejas 1953. gada 11. novembra lēmums nr. 484: Par ceļojošo kino darbu Madonas rajonā. CZVA. 203. f., 1. apr., 57. l., 19. – 20. lp.

G. Svilis; Nr. 328 - kinomehāniķis G. Seržāns; Nr. 329.- kinomehāniķe R. Strazdiņa.”¹¹⁵ 60. gados pārvietojamās kinoiekārtas bija gandrīz visos lauku punktos Madonas rajonā. „Tika izmantotas dažādas aparatūras: „KN – 11,” „KN – 13,” „KSENON -1” un „NPT -3.” Kad 50. gadu vidū laukos sākās pāreja no 35 mm skaņu projektoriem uz šaurfilmu projektoriem, Madonas rajons tika apgādāts ar „KN – 17M.” Pilsētu kinoteātros Madonā, Cesvainē, Ērgļos, Lubānā un Varakļānos tika nomainīts arī gaismas avots – ogles elektriskais bloks tika nomainīts pret „ksenon” lampām.”¹¹⁶

60. gadu vidū notiek pakāpeniska pāreja uz platekrāna projektoriem kinoteātros. „Septiņgadē tika plānota platekrāna kinoteātra celtniecība Madonā.”¹¹⁷ Platekrāna kinoteātris “Vidzeme” Madonā tiek atvērta 1962. gadā. Ap 60. gadu beigām ar platekrāna aparatūru tiek apgādāti arī lielākie kino stacionāri. „Kraukļos tika atvērta jauns kino stacionārs ar jaunām kino telpām. Šāds septiņi ar pus metru platais ekrāns ir vienīgais mūsu rajona lauku kino stacionāros.”¹¹⁸ Ļoti īsā laika periodā līdzīga tehnika uzstādīta arī citās rajona kino izrāžu vietās. „Lielum lielajā daļā izrāžu punktu ir uzstādītas atbilstošas aparatūras, kas dod iespēju demonstrēt pat platekrāna filmas.”¹¹⁹ Pilsētu kinoteātros Madonas rajonā tika uzstādīta izturīga platekrāna aparatūra - „23 – KPK.” „Madonā gandrīz visa aparatūra modernizēta, pat pārvietojamos kinopunktos var parādīt platekrāna filmas. Filmās Madonā saņem tieši no republikas kinoiznomāšanas bāzes.”¹²⁰ Ja periodā no 1940. līdz gandrīz 1960. gadam Madonas rajonam pārsvarā tika sūtīta lietota aparatūra sliktā tehniskā stāvoklī, tad ap 60. gadiem šī situācija krasi mainās, un no Kinofikācijas pārvaldes tiek saņemts atbalsts lielā apmērā, kā jaunu kinoteātru celtniecībā, tā kino tehnikas telpu izbūvē kino izrāžu vietās un jaunā aparatūrā, piedāvājot kino apmeklētājiem seansus pavisam jaunā kvalitātē.

3. 2. Raksturīgākās tehniskās kino izrādīšanas problēmas

Augot vispārējai labklājībai, nemitīgi pieaug arī iedzīvotāju prasības ne vien pēc tā, lai kvalitatīvi laikā tiktu demonstrēti seansi, bet arī lai telpas būtu siltas un labi iekārtotas. „Vienkāršoti varētu teikt tā: kinoteātrī apmeklētājs ir gaidīts - te patīkami pavadīt brīvo

¹¹⁵ Grudule, Madara. *Saruna ar Alfrēdu Elmāru Licīti*. 2013. gada 21. decembrī. Audioieraksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

¹¹⁶ Grudule, Madara. *Saruna ar Jāni Auziņu*. 2013. gada 9. decembrī. Audioieraksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

¹¹⁷ Ievadraksts. *Stars*. Nr. 98, 1959, 20. augusts, 1. lpp.

¹¹⁸ Kraukļos jauns kino stacionārs. *Stars*. Nr. 15, 1968, 4. februāris, 1. lpp.

¹¹⁹ Kinotīkla ļaužu ikdiena. *Stars*. Nr. 94, 1971, 7. augusts, 3. lpp.

¹²⁰ Madonas un Anikšņu rajonu kinodarbinieku draudzība. *Stars*. Nr. 85, 1972, 15. jūlijs, 2. lpp.

laiku, taču daudzi lauku kinoizrāžu punkti skatītāju sagaida kā nelūgtu viesi, jo sevišķi ziemā. Kāda gan patika pavadīt vakaru netīrā, aukstā telpā?”¹²¹

Nedaudz paradoksāli, bet, sākotnēji, viena no primārajām tehniskajām problēmām, kas saistīta ar kino izrādīšanu, bija tāda, ka kino izrādes mēdza nenotikt. Ja nerunājam par cilvēkresursiem, tad tam bija divi galvenie iemesli – 1) netika nodrošināts transports („Kino darba traucējumā ne vienmēr vainojami paši machaniķi. Pēdējā laikā vairākkārt kino izrādi vēltīgi gaidījuši „Gaiziņa” ļaudis. Bet tā nevarēja notikt vienīgi tāpēc, ka kolchozā „Kopējais Darbs,” pretēji līgumam, nedeva pajūgu kino iekārtas pārvešanai.”¹²²); vai arī aparātūra avarēja pa ceļam uz kino izrādīšanas vietu („Kino pārvaldes priekšnieks ziņo, ka 21. septembrī Praulienā izrāde nenotika tāpēc, ka ceļā, braucot pa vecu tiltu, notika avārija, un saplīsa kino aparats.”)¹²³ Ar transporta problēmu saistās arī maršruta un grafiku izveide. Grafiki tika sastādīti, balstoties uz to, no kurām vietām tiks saņemts transports. „Ko darīt, piemēram, kolhoza „Ļaudona” 6. brigādes kolhozniekiem, kam bija jāsoļo uz Pamatiem vai Ļaudonu, jo kolhoza valde nolēma, ka kinopunkts „Ķogos” nav vajadzīgs. Kraukļu ciema „Jukānos” arī varētu un vajadzētu iekārtot kinoizrāžu vietu. Šī uzskaitē nav pilnīga. Rajonā ir vairākas vietas, kur ļaudis gaidīt gaida izrādes, bet kinopunkts ir vai nu likvidēts, jeb nav nemaz iekārtots.”¹²⁴

40. gadu sākumā atbilstošu telpu atrašana bija nopietna problēma, jo kinoseansi notika kā māju bēniņos, tā šķūņos un citās tik pat kino seansiem nepiemērotās telpās. Kad dažādām iestādēm pavēlēja atvēlēt telpas kino izrādēm, netika atrunāts, kādā stāvoklī telpām jābūt, tāpēc ilgstoši kino seansi noritēja, piemēram, neapkurinātās telpās ziemā. 1962. gada ziema bijusi īpaši skarba, tāpēc, lai laicīgi novērstu 1962. gada kļūdas, 1963. gadā rajona izpildu komiteja laikus deva norādījumus ciemu padomēm savest kārtībā kinoizrāžu vietas. Neskatoties uz to, kad tika pārbaudīta izpildu komitejas lēmuma izpilde, izrādījās, ka atsevišķās ciema padomēs un saimniecībās kino organizētāji šo jautājumu nav risinājuši nopietni. „Nav sagādāta malka Saikavas kultūras namā, nekurina kino telpas Kraukļu kultūras namā, Liezēres ciema kino punktā izsisti logi, krāsns nekārtībā. Šīm iestādēm nekavējoties jānovērš nekārtības kino demonstrēšanas punktus.”¹²⁵

Tāpat gadu no gada atkārtojās iepriekšējo gadu prakse, kad kolhozu klubos un, nereti arī kultūras namos, izvietoja talciniekus un uzglabāja graudus, kas bija ārkārtīgi liels

¹²¹ Kāpēc kinozāle ziemā tukša? *Stars*. Nr. 2, 1968, 4. janvāris, 2. lpp.

¹²² Ievadraksts. *Stars*. Nr. 57, 1954, 12. maijs, 1. lpp.

¹²³ Informācija. *Madonas arājs*. Nr. 120, 1948, 3. oktobris, 2. lpp.

¹²⁴ Kāpēc kinozāle ziemā tukša? *Stars*. Nr. 2, 1968, 4. janvāris, 2. lpp.

¹²⁵ Katrā kino izrāžu vietā – siltas un labi iekārtotas telpas. *Stars*. Nr. 152, 1963, 24. decembris, 4. lpp.

traucēklis lauku plāna izpildei, jo kino izrāžu auglīgāka sezona bija laikā no maija līdz oktobrim. „Lauku kino iekārtās nav izpildīts par 2094 seansi, tas izkaidrojams ar to, ka rudens periodā bija telpas aizņemtas ar graudiem un ziemas periodā aukstas, nekurinātas telpas. Lauku kino iekārtās brutto plāns nav izpildīts par 13, 5 tūkstoš rbļ., kas arī ir par iemeslu lauku iekārtām skatītāju plāna neizpildē. 1967. gadā visā kinodirekcijā demonstrēti lauksaimniecības filmu seansi, galvenokārt, lauku iekārtās, kuros piedalījās 14, 4 tūkstoš skatītāju.”¹²⁶ Lauku plāna neizpilde galvenokārt saistījās ar to, ka ziemas periodā liels skaits kinoizrāžu punktu (galvenokārt to, kurus apkalpo lauku ceļojošās kinoiekārtas) bija neapkurināti, bet vasarā, savukārt, kino izrāžu punkti bija aizņemti citām vajadzībām. „Neskatoties uz dažāda rakstura vēstulēm, pavēlēm par kinoizrāžu punktu neizmantošanu citām vajadzībām, šogad 3 punktos tika uzglabāti graudi, bet kinoizrāžu punkts Saikavas lauku ceļojošās kinoiekārtas zonā l/a Līdums 6. brigādē ar graudiem aizņemts jau 17 mēnešus. Tāpat praktiski pārvērsts par graudu glabātavu.”¹²⁷ „Praulienas, Ļaudonas un citu vietējo padomju uzmanībai nav paslīdējis garām viens no sāpīgajiem jautājumiem: kā labiekārtot kino izrāžu vietu, lai ļaudis būtu apmierināti, kā uzlabot skatītāju apkalpošanas kultūru. Ka ne visi rajona kinopunkti ir piemēroti izrādēm, to konstatēja jau aprīļa mēnesī, kad kinodirekcijas darbu apsprieda rajona darba ļaužu deputātu padomes izpildu komitejas sēdē. Toreiz tika pieņemts plašs lēmums, kurā norādīts, ka katrai vietējai padomei jāapspriež, kā labiekārtot kino izrāžu vietas.”¹²⁸

Telpu problēma pamazām tika atrisināta, prasot lielāku atbildību no vietējiem kino organizatoriem, kā arī veidojot stacionārus, remontējot kultūras namus un labiekārtojot citas telpas, tomēr daži lauku kino punkti atradās sliktā stāvoklī pat līdz 70. gadiem. „Gulbērē telpai bija izdauzīti logi un, ja kinomehāniķis Jānis Cīrulis tos neiestiklotu pats, filmas demonstrēšanas laikā pa zāli saimniekotu vējš. Arī kurināmais te slikts. Telpas nekurina arī „Toliņos,” kur sapostīta arī elektroinstalācija. Diemžēl šādu piemēru nav maz. Ošupes ciema „Lāčudruvās” (šai mājā atrodas arī vietējās padomes izpildu komiteja) nav sakārtota kinokamera, nav paveikts remonts. Šī ciema kinopunktā, kas atrodas bijušajā Lakstienas skolā, izrāžu telpas neviens nekopj un nekurina, lai gan skatītāju te nekad netrūkst. Vestienas ciema Vējavas izrāžu punktā kinokamera atgādina veikala noliktavu - tur glabā tukšās taras kastes. Mēdzūlas ciema Veļķu klubā nav apkopējas, un par kārtību kinoizrāžu punktā neviens nerūpējas. Šādu uzskaiti varētu turpināt, piebilstot, ka Saikavas tautas namā

¹²⁶ Madonas rajona kinodirekcijas paskaidrojums pie 1967. gada bilances. LVVA. 1405. f., 1. apr., 250. l., 8.

lp.

¹²⁷ Madonas rajona kinodirekcijas paskaidrojums pie 1969. gada bilances. LVVA. 1405. f., 1. apr., 99. l., 5. lp.

¹²⁸ Kāpēc kinozāle ziemā tukša? *Stars*. Nr. 2, 1968, 4. janvāris, 2. lpp.

nav pabeigts kinokameras remonts, Kalsnavas sovhoza „Sidrabiņos” remonts veikts pavisā.¹²⁹ „Par šiem jautājumiem neinteresējas kolhozā „Līdums”. Agrāk daudzi līdumieši skatījās filmas Palejās, bet tad šajās telpās kolhozs sabēra graudus. Atbilstošas kameras izbūve kavējas arī tautas namā, kur nav iespējams demonstrēt platekrāna filmas.”¹³⁰

Bez problēmām ar telpām, kinomehāniķiem nācās demonstrēt filmas uz novecojušas aparatūras vai pat vietās, kur nav elektrības. „Bet ir arī „laimīgas” reizes, kad motors pēc tam, kad stundu pie viņa ir nopūlējies, sāk strādāt, un apmeklētāji atviegloti uzelpo. Sākas kinofilmas demonstrēšana. Tā sastāv no nepārtrauktas aparata labošanas. Tāpēc arī publika lielāko daļu skatās nevis uz ekrānu, bet uz pretējo pusi, uz kino aparatu un mehaniķiem. Tā bieži vien, lai ātrāk izrādītu filmu, mehaniķi filmu krietni saīsina.”¹³¹

Vairākkārt atkārtojās problēmas ar kinolenti. Uz Madonas rajonu tika sūtītas daudz reiz lietotas lentes, ar 3. nolietojuma kategoriju, tāpēc tās bieži plīsa. Tomēr gadījās arī tādas reizes, kad tika izreklamēts filmas seanss, bet skatītājus sagaidīja nepatīkams pārsteigums – izrādīta tika pavisam cita filma, labākajā gadījumā tā bija izreklamētās filmas 2. daļa. „3.maijā Grostonā demonstrēja kino filmu „Jaunā Gvarde.” Pagasta jaunieši bija sajūsmā, ka varēs noskatīties šo vērtīgo filmu. Tomēr atnākušos sagaidīja pārsteigums, jo demonstrācijas sākumā parādījā uzraksts „Jaunā Gvarde” 2. daļa. Kinomehāniķi atbildēja: - Ko mēs tur varam darīt? Mums iedeva otro daļu, to arī izrādām. Jājautā kinodirekcijas vadībai, vai viņi grāmatas arī sāk lasīt no beigām?”¹³²

Secināms, ka Madonas rajonā laikā no 1940. – 1975. gadam kino seansu tehniskās problēmas, lielākoties, saistījās tieši ar atbilstošu telpu piemeklēšanu, kurās visu gadu un ar zināmu regularitāti varētu izrādīt kino. Lauku teritorijās šī problēma netiek atrisināta līdz pat apskatāmā perioda beigām, uzlabojumi tikai lielākajās pilsētās un ciematos, kur tiek atjaunoti vai no jauna uzbūvēti kultūras nami vai kino stacionāri. Bieži lasāmas sūdzības arī par aparatūras slikto tehnisko stāvokli, bet šī problēma, pretēji labiekārtotu telpu trūcumam, tiek pakāpeniski atrisināta līdz 60. gadu beigām. „Iekārtu tehniskais stāvoklis labs. Kino iekārtu ēku tehniskais stāvoklis visumā apmierinošs.”¹³³

Kad kino izrādīšanas tehniskie resursi un to kvalitāte ir apskatīta, atliek izvērtēt, auterosprāt, svarīgāko aspektu kino demonstrēšanā, kas ir – kinomehāniķa darbs. Lai gūtu

---

¹²⁹ Kāpēc kinozāle ziemā tukša? *Stars*. Nr. 2, 1968, 4. janvāris, 2. lpp.

¹³⁰ Kinoīkla ļaužu ikdiens. *Stars*. Nr. 94, 1971, 7. augusts, 3. lpp.

¹³¹ Kinomehāniķis. *Stars*. Nr. 23, 1953, 25. novembris, 2. lpp.

¹³² Sūdzība. *Madonas arājs*. Nr. 54, 1949, 5. maijs, 2. lpp.

¹³³ Madonas rajona kinodirekcijas paskaidrojums pie 1967. gada bilances. LVVA. 1405. f., 1. apr., 250. l., 8. lp.

priekšstatu par kino izrādīšanas realitāti Madonas rajonā pēckara periodā, jāanalizē pašu kino darboņu paveiktais un kā tas tolaik tika novērtēts skatītāju vidū.

4. KINOMEHĀNIĶIS UN SKATĪTĀJS

1940. gadā kino izrādīšana nebūtu iespējama bez kinomehāniķa un skatītāja. Lai pilnvērtīgāk iepazītos ar kino demonstrēšanu no 1940. līdz 1975. gadam Madonas rajonā, nepieciešams iepazīties arī ar kinomehāniķu veikumu, jo tieši kinomehāniķu loma kino izrādīšanā bija sevišķi būtiska, it īpaši lauku teritorijās, ārpus Rīgas. Kinomehāniķa pienākumi un darba specifika kino stacionāros, ceļojošajā kino un pilsētu kinoteātros nedaudz atšķīrās, tomēr tas, ka kinomehāniķis bija atbildīgs par seansu norisi, kvalitāti un reklāmu, paliek nemainīgi. „Katrs kinotīklā nodarbinātais kinomehāniķis bija atbildīgs par vadības noteikto pienākumu izpildi, taču ceļojošā kino darbinieki mazāk tika pakļauti kontrolei un līdz ar to varēja koriģēt savas darbības metodes plānoto rezultātu sasniegšanā.”¹³⁴

Sekojošās apakšnodaļās tiks apskatītas skatītāju piesaistīšanas metodes, ar kādām strādāja kinomehāniķi, lai sekmīgi izpildītu Kinofikācijas pārvaldes noteikto plānu, radot priekšstatu par kinomehāniķa arodu, atspoguļojot kinomehāniķa funkcijas un nereti arī pašu iniciatīvu darba kvalitātes uzlabošanā un kino propagandā. Ņemot vērā, ka kinomehāniķu kvalifikācijas celšana visā Latvijas PSR noritēja vienlaikus, Rīgas Kinofikācijas pārvaldes ietekmē, kinomehāniķu profesionalitātes un kvalifikācijas līmenis, kas pastāvēja Madonā, norāda uz kinomehāniķu darbu arī citviet Latvijā.

Apskatīta arī agrīnā skatītāja uzvedība kinoseansos Madonas rajonā, ņemot vērā skatītāju kā vienu no faktoriem seansu kvalitātes analīzē. „Tā kā indivīdu uztveres ir ļoti atšķirīgas, arī uzvedības modeļi mēdz atšķirties, pie kam auditorija kādreiz filmas uzņēma ar pavisam citu entuziasmu kā šobrīd, savā ziņā kino skatītāju auditorija „izaug”, jo sākotnēji skatītājs kino uztvēra gandrīz kā bērns, un tādus aspektus kā attēls, skaņa un vēstījums nespēja uztvert vienlaicīgi.”¹³⁵ Šī nianse rezultējās skatītāju uzvedībā, tāpēc atsevišķa apakšnodaļa ir veltīta tieši skatītāju kultūrai kinoseansu laikā, atspoguļojot skatītāju interesi un iesaistīšanos ar kino saistītos procesos.

---

¹³⁴ Pērkone, Inga, Balčus, Z., Surkova, A., Vītola, B. *Inscenējumu realitāte. Latvijas aktierkino vēsture*. Rīga: Mansards, 2011. gads, 316. lpp.

¹³⁵ Tsivian, Yuri. *Early cinema in Russia and its cultural reception*. P. 21. Pieejams: <http://books.google.lv/books?id=cVBWAgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=Yuri+tsivian&hl=lv&sa=X&ei=yTByU6ikJISZyAPcwYHYBA&ved=0CC8Q6AEwAA#v=onepage&q=Yuri%20tsivian&f=false> [skatīts 15.05.2014.]

4.1. Kinomehāniķu kvalifikācija un profesionalitāte

Pašos pirmajos pēckara gados trūka kvalificētu darbinieku kino izrādīšanai, tomēr pieprasījums pēc kino auga. Ar ceļojošajām kinoiekārtām sāka strādāt otrie mehāniķi no lauku pilsētu kinoteātriem, kā arī cilvēki bez profesionālas sagatavotības, vispirms apkalpojot turīgāku auditoriju Rīgā, pēc kuras sekoja auditorija mazākās pilsētās un laukos. Pieaugot pieprasījumam, auga vajadzība pēc kvalificētiem speciālistiem. „1946. gadā Rīgā Kinofikācijas pārvalde pirmo reizi rīkoja sešus mēnešus ilgas kinomehāniķu kursus, profesiju varēja apgūt arī Sakaru arodskolā Nr. 13, bet 1950. gadā pirmie absolventi beidza Rīgas kinomehāniķu skolu.”¹³⁶ Tomēr situācija Madonas rajonā uzlabojās tikai pēc vairākiem gadiem. Sākotnēji par kinomehāniķiem strādāja cilvēki, kas šo amatu bija apguvuši pašmācības ceļā, un tikai retais no viņiem bija patiesi kino demonstrēšanas entuziasts un sava darba lietpratējs, kas nereti atspoguļojās arī darba kvalitātē.

„Periodā no februāra līdz oktobrim 1948. gadā, ar ceļojošo kino apkalpotas 44 vietas, kurās notikuši 206 seansi, mākslas, dokumentālās, populārzinātniskās filmas kopumā apmeklējuši 9679 cilvēki. Ceļojošā kino plāns izpildīts 85,5 % apmērā, bet pēc apmeklētāju skaita tikai 54,8 % apmērā. Pie vainas kvalificētu kinomehāniķu trūkums, aparatūras biežās avārijas, nepietiekami tieša maršruta ievērošana. Bieži rāda kino ar nodilušu lenti, kā rezultātā kvalitāte ir ļoti zema. Bieži arī lente pārtūkst, skaņa ir slikta, attēls nav ass.”¹³⁷ Lai gan lentes nodilums nav uzskatāms par tiešu kinomehāniķa darba nolaidību, dažādas citādas kino izrādīšanas problēmas liecina par zemo darba kvalitāti un profesionālisma trūkumu. Tā, piemēram, avīžrakstos vairākkārt lasāmas sūdzības par gadījumiem, kad vispirms tiek izrādītas filmas beigas, kam seko pirmā filmas daļa. „Diezgan bieži kino „Līgo” varēja redzēt labas, kārtīgas filmas. Nelaieme tā, ka pēdējā laikā ieviesās slikta paraža – tika rādītas filmas, iepriekš nepārbaudot, vai atsevišķas daļas nav sajauktas. Tamdēļ dažu filmu saturs skatītājiem palika nesaprotams. 1948. gada 12. jūnijā sāka izrādīt filmu „Komsomoļska”. Skatītājam palika neizprotams tas skats, ka vispirms nelietis – diversants nošauj divus Komsomoļskas cēlājus un pēc tam redz viņus sveikus un veselus staigājam pa pilsētu, jeb arī tas, ka pēc tam, kad sagaidīta jaunā strādnieču – komjauniešu grupa, saņem ziņojumu, ka šī grupa ieradīsies. Vai kino direkcija nevarētu šajā lietā kaut ko labot?”¹³⁸ Kinoteātra

¹³⁶ Pērkone, Inga, Balčus, Z., Surkova, A., Vītola, B. *Insceņējumu realitāte. Latvijas aktierkino vēsture*. Rīga: Mansards, 2011. gads, 317. lpp.

¹³⁷ Protokols No. 44 no Madonas KP sēdes 1948. gada 5. oktobrī. LVVA. 101. f., 11. apr., 54. l., 68. lp.

¹³⁸ Mums raksta. *Madonas arājs*. Nr. 78, 1948, 27. jūnijs, 2. lpp.

direktors Zagorskis ziņo redakcijai, ka rakstos minētās kļūdas un trūkumi atbilst patiesībai un nekavējoties gādāts par to novēršanu, lai vairs turpmāk neatkārtotos gadījumi, kad vispirms izrāda beigas, tad sākumu.

Nereti kinomehāniķi strādāja reibuma stāvoklī, kas arī ietekmēja seansu kvalitāti. Īpaši izteikti tas norisinājies ceļojošajā kino, jo, pirmkārt, bijuši ļoti slikti apstākļi, kad kinomehāniķis netiek pie maltītes un siltām telpām, un, otrkārt, vēl nebija ieviesta stingra kontrole pār kinomehāniķu darbu ceļojošajā kino. „Ceļojošās kinoiekārtas Nr. 578 kinomehāniķis Miške un šoferis – motorists J. Fideļskis, kas iereibušā stāvoklī izpildījuši savus dienesta pienākumus un nelikumīgi piesavinājušies valsts naudu, atbrīvoti no darba un nodoti izmeklēšanas orgāniem saukšanai pie kriminālatbildības.”¹³⁹ Šajā gadījumā nekvalitatīvais kinomehāniķu darbs un izdarītais pārkāpums tiek arī bargi sodīts, kas kalpo kā mācība citiem kinomehāniķiem, lai uzlabotu kino demonstrēšanas kvalitāti Madonas rajonā. „Madonas apriņķa 1. iecirkņa Tautas tiesa šī gada 5. augustā caurskatīja krimināllietu – Julija Fideļska apsūdzību pēc PSRS A.P.P. 4. aprīļa 1947. gada dekrēta 2. panta „par kriminālatbildību par valsts un sabiedrības īpašuma izlaupīšanu.” Tiesas izmeklēšanā noskaidrojās, ka šī gada 4. jūnijā Saikavas pagastā iebrauca ceļojošais kinoteātris, lai vakarā izrādītu filmu. Iedzīvotājiem bija izziņots, ka izrāde sāksies ap pulksten 18.00. Šinī pašā dienā pirms kino izrādes Fideļskis ar Mišku sarīkoja dzeršanu un nodzēra 452 rubļus no valsts naudas. Iereibumā un citu nesaskaņu dēļ izrādi sāka vēl, tā beidzās ap pulksten 24. Lai segtu nodzerto valsts naudas iztrūkumu, Miška iedeva Filadeļskim biļešu grāmatiņu, lai tas no apmeklētājiem iekasētu 5 rubļus par biļeti, bet pats nostājās pie durvīm kontrolēt biļetes. Apmeklētāju skaits bija 120 – 150 cilvēku, bet pārdotas 56 biļetes par 280 rubļiem. Vairums pārdoto biļešu grieza uz pusēm, lai varētu atgūt un atlīdzināt naudu, kas izlietota dzeršanai. Tautas tiesa sodīja Jūliju Fideļski un Hogeniju Mišku ar ieslodzījumu labošanas darbu noietnē uz desmit gadiem katru.”¹⁴⁰

Uzskaitītie pārkāpumi bieži vien atkārtojas arī citu kinomehāniķu praksē. „Cesvaines kinoteātra „Miers” kinomehāniķis Jānis Mednis atlaists no darba par dzeršanu un zemas kvalitātes darbu. Mehāniķa palīgam V. Jakovičam izteikts stingrais rājiens.”¹⁴¹ Tāpēc tiek palielināta kontrole pār kinomehāniķu darbu, lielāko uzmanību pievēršot godprātīgai biļešu tirdzniecībai un maršrutu ievērošanai. Tomēr alkoholisma problēma saglabājas un tiek izskausta pamazām, gan sodot, gan, vēlāk, uzlabojot kinomehāniķu darba apstākļus.

¹³⁹ Pa mūsu laikraksta pēdām. *Madonas arājs*. Nr. 82, 1948, 7. jūlijs, 2. lpp.

¹⁴⁰ Sodītie blēži. *Madonas arājs*. Nr. 97, 1948, 11. augusts, 2. lpp.

¹⁴¹ Informācija. *Stars*. Nr. 144, 1960, 1. decembris, 4. lpp.

Kinomehāniķu nekompetence un sliktās tehniskās zināšanas apgrūtināja Kinofikācijas pārvaldes uzdotā plāna izpildi vairāku iemeslu dēļ, lielākoties, kinomehāniķi patvaļīgi mainīja maršrutus un nerūpējās par aparātūras tehnisko stāvokli. „Šā gada 7. oktobrī kolchozā „Leņina ceļš” nenotika kino izrāde ”Drosmīgie ļaudis”, jo nedarbojās atskaņotājs vai pastiprinātājs. Kino mehaniķi Reiselis un Trops nebija laicīgi pārbaudījuši kino iekārtu.”¹⁴² Līdzīgas sūdzības izskan arī kaimiņu ciematos. „14. jūnijā Praulienas ciema kolchozā „Ceļš uz komunismu” jau ap pusdienām ieradās ceļojošais kino, lai vakarā izrādītu filmu ”Brūnais zirnekļa tīkls”. Vakarā uz filmas izrādi ieradās prāvs skaits „Ceļš uz komunismu” kolchoznieku un pārējo skatītāju. Tad tikai mehaniķi pamanīja, ka aparats nedarbojas. Gan viņi skrūvēja, gan klauzcināja aparatu, līdz beidzot skatītājiem paziņoja: – Ejiet mājās, izrāde nenotiks!”¹⁴³ Līdzīga situācija ir arī citos Madonas rajona kino izrādīšanas punktos, tomēr atsevišķos gadījumos kinomehāniķi strādā godam, pārpildot doto skatītāju plānu. Šo kinomehāniķu pozitīvā pieredze ir pierādījums tam, ka vietās, kurās plānu nav izdevies izpildīt, pie vainas ir kinomehāniķu sliktais darbs, kuru nosodīja pat amata brāļi.

Tā kā reģionos vēl netiek domāts par kinomehāniķu kvalifikācijas celšanu, zema darba kvalitāte ir tikai likumsakarīga. „Ķinomehāniķi Kaktiņš un Brūveris bieži pieļauj kļūdas, nepilda plānu. Pēdējos trijos mēnešos viņi plānu izpildījuši tikai par 37 – 40% un apkalpojuši tikai 354 – 475 skatītājus plānoto 2000 vietā. Pats esmu apkalpojis trijos mēnešos 7000 skatītāju. Augustā apkalpoju plānoto 1640 skatītāju vietā 2562 skatītājus. Ja strādā kārtīgi un godīgi, tad plānu var ne tikai izpildīt, bet pat pārpildīt. Jumurdā kino izrādes ir paredzētas vienu reizi mēnesī, bet kinomehāniķis Naudiņš piepelnīties aizbrauc uz kaimiņu kolchozu „Sērmūkši”; Katrīnas kinomehāniķis Zviedris un motorists Dz. Kvante bieži kino izrādes rāda piedzērušies. Ar steigu ir jāuzlabo kinomehāniķu un motoristu darba disciplīna!”¹⁴⁴ Šādu starpgadījumu skaits dabiskā veidā nesamazinājās, tāpēc par kinomehāniķu kvalifikācijas celšanu un darba uzlabošanu nācās domāt arī Madonas kinofikācijas pārvaldei. „Kinomehāniķu kvalifikācijas celšana un tehniskā apmācība rajonos bija ļoti švaka, precīzāk sakot, tās nebija. Kvalifikācijas celšanas semināri nenotika Jelgavā, Jēkabpilī, Bauskā, Dobelē, Preiļu rajonā, Pļaviņās, Madonā un Smiltenes

---

¹⁴² Rubrika „Mums raksta.” *Madonas arājs*. Nr. 120, 1951, 11. oktobris, 2. lpp.

¹⁴³ Sūdzība. *Madonas arājs*. Nr. 79, 1950, 27. jūnijs, 2. lpp.

¹⁴⁴ Ziņojums. *Ērgļu Kolchoznieks*. Nr. 117, 1953, 29. aprīlis, 2. lpp.

rajonā. Bieži remontpunktu meistari, kam jāvada semināri, ir sliktāk zinoši nekā ierindas mehāniķi.”¹⁴⁵

Kinomehāniķis uzskatāms par kultūras nesēju auditorijai, un masu aģitatoru lauku teritorijās. Tas savukārt kultūras nodaļai uzlika par pienākumu rūpēties, lai kinofikācijas darbā strādātu augsti kvalificēti speciālisti, kas ir ne tikai tehniski zinoši, bet arī kulturāli un idejiski izglītoti cilvēki. „Turpmāk kultūras nodaļai nav pieļaujama līdzšinējā nevērība kadru audzināšanā un izvēlē. Regulari sasaucot ražošanas sapulces, studējot labāko kinomehāniķu darbu, organizējot kinomehāniķiem politiski izglītojošu referatu ciklu un tehniskā minimuma pulciņu nodarbības, kultūras nodaļa spers lielu soli uz priekšu kinofikācijas uzlabojumam mūsu rajonā.”¹⁴⁶ Tā kā joprojām trūkst izglītotu speciālistu kinomehāniķa arodam kā Madonā, tā citviet Latvijā, 1955. gada 31. augustā Rīgas 2. arodskola reorganizēta par 3. Tehnisko skolu. „Šajā gadā ar Valsts Kinematogrāfijas Komitejas atbalstu skolā izveidota mācību bāze speciālistu sagatavošanai kinomehāniķa profesijā.”¹⁴⁷ Līdzīgi kā ar Rīgas Kinofikācijas pārvaldes izsludinātajiem sešu mēnešu kursiem, mācībām Sakaru arodskolā Nr. 13 un Rīgas kinomehāniķu skolu, atsaucība izglītoties Madonas rajona kinomehāniķu vidū nav pārāk liela. Tas saistīts nevis ar nevēlēšanos apgūt amatu, bet ar rajona iedzīvotāju informētību. Reģionālajā presē tikai 1957. gada nogalē parādās pirmais sludinājums par iespēju apgūt kinomehāniķa profesiju, kas ir 10 gadus vēlāk, nekā Rīgā. „Varat kļūt par kinomehāniķi: Darba rezervju pārvaldes tehniskā skola Rīgā gatavo 1. kategorijas kinomehāniķus. Skolā mācības sāksies šogad 1. septembrī un 1. novembrī, pa divas grupas reizē un ilgs 10 mēnešus. Mācības notiks krievu un latviešu valodās. Pie skolas ir arī kopmītnes. Audzēkņi saņem stipendiju – 235 rbļ. mēnesī. Teicamniekiem tā ir paaugstināta par 25 procentiem. Skolā uzņem jauniešus un jaunietes ne jaunākus par 17 gadiem ar vidusskolas izglītību un tikai ar rajona kultūras nodaļas ieteikumu. Pēc skolas beigšanas kinomehāniķi tiek nosūtīti darbā uz tiem rajoniem, no kuriem viņi komandēti uz skolu. Kara klausībai padotajiem iesaukšana armijā tiek atlikta līdz skolas beigšanai.

Iestājoties skolā jāiesniedz sekojošie dokumenti:

1. Rajona kultūras nodaļas komandējums.
2. Apliecība par vidusskolas beigšanu (oriģināls).
3. Dzīves vietas izziņa.

¹⁴⁵ Pa mūsu laikraksta pēdām. *Madonas arājs*. Nr. 82, 1948, 7. jūlijs, 9. lpp.

¹⁴⁶ Ievadraksts. *Madonas arājs*. Nr. 86, 1953, 22. jūlijs, 1. lpp.

¹⁴⁷ <http://www.3arodskola.lv/skola> [skatīts 30. 03. 2014.]

4. Izziņa par veselības stāvokli.
5. 3 fotokartītes.
6. Pase un karaklausības apliecība (iesniedzama ierodoties skolā).¹⁴⁸

„1954. gadā PSKP CK Plēnumā izvirzīja neatliekamu uzdevumu – tuvākajos divos, trijos gados jāpastiprina gādība par lauku iedzīvotāju kultūras un sadzīves vajadzību apkalpošanu.”¹⁴⁹ Lai uzlabotu kino demonstrēšanas apstākļus un sasniegtu labus rezultātus Madonas rajona kinotīklā, Madonas rajona kinodirekcija un kultūras komiteja aktīvi iesaistījās dažādu kinomehāniķu aktivitāšu organizēšanā (sacensības, talkas, skates), sekmīgi uzlabojot kinomehāniķu darbu, kā arī publiski paužot atzinību par labo veikumu. „Visas kinoiekārtas darbojas pēc stingri noteiktiem maršrutiem. Kinomehāniķi kļuvuši daudz apzinīgāki un labāk veic savus pienākumus. Lauku iekārtas deviņu mēnešu plānu naudas ienākumu ziņā izpildījuši par 140 procentiem. Par 1677 seansiem laukos izrādīts vairāk nekā plānots. Šajā laikā kinoizrādes apmeklējuši krietni vairāk nekā 234 400 cilvēku. Teicami strādājušas daudzas lauku kinoiekārtas, jo jau līdz šim astoņas izpildījušas dotos gada plānus par 102 – 133 procentiem. Vislabākos panākumus guvuši kinomehāniķi E. Kalniņš, R. Strazdiņa un G. Seržans.”¹⁵⁰

Parasti vislabākos rezultātus uzrādīja tie kinomehāniķi, kuri paši uzņēmās iniciatīvu un ieguldīja vairāk laika filmu reklamēšanā. Kinomehāniķim bija svarīgi pašam iesaistīties filmu popularizēšanā. Vairāki raksti liecina, ka tie kinomehāniķi, kas darīja vairāk nekā pavēlēts, parasti arī izpildīja skatītāju un naudas plānu. „Noslēgušās kinoiekārtu skates rezultāti par godu svētkiem rādīja, ka labākais kinomehāniķis Eduards Kalniņš bija turpat divkārt pārsniedzis paredzēto seansu skaitu, jo izrādīja 186 seansus vairāk nekā plānots. Gandrīz vienmēr viņš izved pārrunas ar skatītājiem un regulāri skolās rīko bērnu rītus. Viņš savlaicīgi izziņo mēneša repertuāru, seansus iesāk noteiktajā laikā. Viņš ar savu darbu ir pierādījis to, ka nav sliktu maršrutu, kā dažreiz sūdzējās citi kinomehāniķi. Teicami savos maršrutos strādā arī kinomehāniķe Renāte Strazdiņa, kas deviņu mēnešu ienākumu plānu izpildījusi par 158,8 procentiem. Viņa teicamā kārtībā uztur kinoaparāturu, stingri ievēro maršrutus un seansu sākumus. Tāpat ļoti saudzīgi viņa apietas ar kinofilmām. Līdz šim nav bijis gadījumu, kad kāda būtu sabojāta viņas vainas dēļ. Daudz laba var minēt arī par kinomehāniķi Gaiti Seržanu. Ar savu neatlaidīgo darbu viņš panācis, ka šogad Ļaudonas maršruts kļuvis par vienu no labākajiem. Kur meklējama panākumu atslēga? Neatlaidīgā

¹⁴⁸ Sludinājums. *Stars*. Nr. 88, 1957, 30. oktobris, 4. lpp.

¹⁴⁹ Ievadraksts. *Stars*. Nr. 57, 1954, 12. maijs, 1. lpp.

¹⁵⁰ Lauku kinomehāniķu darba veltes. *Stars*. Nr. 86, 1957, 26. oktobris, 4. lpp.

darbā ar skatītājiem. Viņš savlaicīgi izreklamē izrādāmās filmas, izved pārrunas ar skatītājiem un iepazīstina tos ar filmu saturu. Viņam daudz palīdz kinoorganizatori uz vietām.”¹⁵¹

Lai sekmētu kinomehāniķa darba pozitīvu attīstību un jaunu kinomehāniķu apmācību, Madonas rajonā turpina papildināt izglītošanās iespējas kino jomā. Aktīvi kino demonstrēšanas procesos tiek iesaistīta jaunatne, lai laicīgi nodrošinātu kvalificētu speciālistu maiņu. Jaunajiem censoņiem ir iespēja mācīties no pieredzējušiem kinomehāniķiem un apgūt amata prasmes vēl esot skolas solā, kļūstot par kinomehāniķu mācekļiem. „Pie kinoteātra „Vidzeme” piebrauca „gaziks”. Tūlīt piesteidzās divi zēni un saņēma pasmagās kastes ar jaunām filmām. Tie bija nākošie kinomehāniķi, Madonas 1. vidusskolas skolnieki Arvīds Mudraks un Aivars Jurkovskis. Augšā kinoaparātūras telpās rosījās vēl divi zēni – Emīls Dzenis un Aleksandrs Darkevičs. Arī viņi gribēja kļūt kinomehāniķiem, tādēļ katru dienu cītīgi ieradās nodarbībās. Zēnus apmācīja kinomehāniķis Zeps. Puiši pārtina filmas, palīdzēja sagatavot aparatūru filmu demonstrēšanai, mācījās darīt visu to, kas jāzina un jāprot kinomehāniķim. Zēniem šī nodarbošanās patika, un viņi klusībā cerēja, ka tad, kad atvērš bērnu kinoteātri, arī viņiem, kā jau pieredzējušiem speciālistiem, tur atradīsies savs darbs.”¹⁵² Madonas rajona iedzīvotājiem bija iespēja papildināt ne vien savas praktiskās iemaņas kino demonstrēšanā, bet arī iegūt teorētiskas zināšanas par kinomākslas specifiku. „Kinoteātris „Vidzeme” laipni aicina pieteikties Tautas universitātes jaunatnes fakultātē. Šogad vārds kino cienītājiem. Tautas universitātes klausītāji dzirdēs lekcijas par kinomākslas specifiku, tās attīstību mūsu zemē, par latviešu mākslas un dokumentālo filmu veidotāju veikumu un daudziem citiem kino mākslas jautājumiem. Jaunatnes fakultātē kino draugus gaida gan labāko kino filmu demonstrējumi, gan interesantas tikšanās ar mūsu iemīļotajiem kino filmu aktieriem un filmu režisoriem. Pirmā nodarbība „Kino rašanās un attīstība” – lekciju lasīs Guntis Ozoliņš, pēc lekcijas filma „Burvju stars.”¹⁵³

Šķiet, ka visi centieni, lai uzlabotu kino demonstrēšanas kvalitāti Madonas rajonā, ir atmaksājušies. 60. gadu nogalē tiek svinēta sava veida kinomehāniķu „uzvara.” „Vairāki mūsu rajona kinoteātru un lauku iekārtu vadītāji Konstitūcijas dienu sagaidīja ar krietnām uzvarām darbā. Gada plāns jau oktobra pēdējās dienās bija izpildīts Varakļānu kinoteātrī, kur darbu organizēja mehāniķis Jānis Klaužs. Novembrī viņa piemēram sekoja Cesvaines

¹⁵¹ Lauku kinomehāniķu darba veltes. *Stars*. Nr. 86, 1957, 26. oktobris, 4. lpp.

¹⁵² Viņi kļūs kinomehāniķi. *Stars*. Nr. 38, 1963, 30. marts, 3. lpp.

¹⁵³ Sludinājums. *Stars*. Nr. 126, 1967, 19. oktobris, 4. lpp.

kinoteātra vadītājs Jānis Sudrabs un Ērgļu kinomehāniķis komunistis Adalberts Tiukellis, kuram vienam pašam gada plāns naudas izteiksmē nebija neko daudz mazāks kā abiem iepriekšējiem kopā. Par kinoseansiem viņam gadā jāieņem vairāk nekā 11,5 tūkstoši rubļu. No lauku iekārtu vadītājiem vislabāk veicies kalsnaviešiem – Eduardam Mednim, Verai Kārklīnai un Augustam Gailītim un jaunajai komunistei Edītei Krēsliņai, kas apkalpo skatītājus Meirānos un Degumniekos. Gada uzdevumu izpildījuši arī viņi.”¹⁵⁴

1967. gadā Madonas rajonā tika nodrošināta iespēja apgūt kinomehāniķa profesiju, nemērojot garo ceļu uz Rīgu. „Ar 1967./68. mācību gadu Ērgļu profesionāli tehniskajā skolā 150 topošie mehanizatori varēja apgūt papildus kinomehāniķa profesiju.”¹⁵⁵ Līdz ar profesionalitāti, auga arī pašu kinomehāniķu apziņa par labi padarītu darbu un sekmīgu plāna izpildi, jo aizvien jauni kinomehāniķi centās uzrādīt izcilus rezultātus. Sūdzības par sliktu darba kvalitāti tikpat kā vairs neparādās. Darbiniekus uzteic kā vadība, tā kinoseansu apmeklētāji. Ja pirmajos pēckara gados Madonas rajona kino nodaļa uzrādīja ļoti zemus rezultātus, tad, neatlaidīga ieguldītā darba rezultātā, Madonas nodaļa kļuva par vienu no uzteiktākajām Latvijā. „8. un 9. septembrī notika kinodarbinieku draudzības svētki veltīti padomju kinematogrāfijas 50. gadadienai un V. I. Ļeņina 100. dzimšanas dienai. No mūsu rajona tajos piedalījās piecas kinomehāniķu brigādes. Bez tam bija uzaicināti arī Liepājas, Ogres un Stučkas rajonu kinodirekciju pārstāvji. Šādi svētki mūsu rajonā ir jau otro gadu, tikai šoreiz – daudz plašākā mērogā. Tāpēc arī svētku norises vietā varēja sastapt gan mūsu un citu rajonu labākos kinomehāniķus, gan arī LPSR Ministru Padomes kinematogrāfijas komitejas un republikāniskā kino filmu iznomāšanas kantora darbiniekus. Viesi apsveica mājiniekus lielajos svētkos. Viņi bija atveduši sev līdzī arī vairākus apbalvojumus un goda rakstus. Tā krūšu nozīmīti „PSRS kinematogrāfijas teicamnieks” izsniedza Madonas kinodirekcijas tehniskajam vadītājam Alfrēdam Līdacim, PSRS kinematogrāfijas komitejas un kultūras darbinieku arodbiedrības Centrālās Komitejas goda rakstus par ilggadīgu un nevainojamu darbu kinosistēmā ieguva rajona kinodirekcijas remontpunkta vecākais meistars Laimonis Zvejnieks un Ērgļu kinoteātra mehāniķis Adalberts Tiukellis. Bez tam septiņiem labākajiem kinomehāniķiem pasniedza LPSR kinematogrāfijas komitejas un kultūras darbinieku arodbiedrības republikāniskās komitejas goda rakstus. Madonas ceļojošās kinoiekārtas šoferis Ēvalds Jankovskis un šoferis ekspeditors Imants Auziņš var lepoties ar nozīmītēm „Par bezavāriju darbu”, kas godam nopelnītas.”¹⁵⁶ Kinomehāniķu

¹⁵⁴ Kinomehāniķu uzvara. *Stars*. Nr. 145/146, 1968, 3. decembris, 1. lpp.

¹⁵⁵ Sludinājums. *Stars*. Nr. 126, 1967, 19. oktobris, 4. lpp.

¹⁵⁶ Rajona kinodarbinieku svētkos. *Stars*. Nr. 112, 1971, 14. septembris, 3. lpp.

darba kvalitātes uzlabošana prasīja turpat 30 gadus, tomēr, rezultātā, Madonas rajonā tika iegūti kvalificēti sava darba pratēji, kas palielināja arī skatītāju uzticību.

4.2. Kinomehāniķu nozīme, funkcijas un iesaistīšanās

Tā kā kinomehāniķis un šoferis pirmajos pēckara gados bija vienīgais kino izrādīšanas personāls – kā kinoteātros, tā stacionārajā un ceļojošajā kino tieši kinomehāniķis bija atbildīgs par kino seansu norisi – kinomehāniķa darba spektrs bija samērā plašs, vēlāk šo darbu veikšanai tika piesaistīti citi darbinieki. Kinomehāniķa amata pienākumos ietilpa kino lentes sagatavošana un pārbaudīšana, aparatūras tehniskā stāvokļa pārbaudīšana un uzturēšana, seansu grafika sastādīšana un izpilde, biļešu tirdzniecība, kinoseansu reklāma, kā arī, daļēji, kinorepertuāra izveide. Tā kā nereti kino repertuārs bija atkarīgs tieši no kinomehāniķa, kinomehāniķis uzskatāms par nozīmīgu kino propagandas nesēju, it īpaši laukos. Lai pildītu sava amata pienākumus, kinomehāniķiem bija nepieciešamas specifiskas zināšanas, pie kam kinomehāniķa skatījums uz kino demonstrēšanu nelīdzinās ierastajam kino apmeklētāju skatījumam.

Kinomehāniķa profesijas viens no būtiskākajiem aspektiem izvēlētajā periodā bija pašu entuziasms un iniciatīva, jo, kā tas atspoguļots iepriekšējā apakšnodaļā, izglītošanās iespējas un palīdzība no malas bija minimālas. Kinomehāniķi paši meklēja veidus, kā piesaistīt un izglītēt skatītāju. Dažreiz tas notika ierosinājumu formā: „Vajadzētu ieviest kārtību, ka pirms visām filmām nolasa kādu lekciju vai referātu.”¹⁵⁷ Savukārt, citreiz kinomehāniķi vienkārši rīkojās, lai plāns būtu izpildīts. „Pēdējā laikā kolchozā „Lielais Oktobris” sākuši rādīt katrā atbraucienā 2 filmas reizē. 24. augustā izrādīja „Frona” un „Par tiem, kas jūrā”. Uz izrādi katrai filmai atsevišķi biļetes nepārdod. Ja skatītājs gribētu redzēt tikai vienu filmu, tomēr biļete jāpērk arī uz otru filmu. Kinomehāniķis Šilovs par to visu atbild, ka viņam no Rīgas piesūtīt pa divas filmas, kuras obligāti jārāda vienā reizē. Atbildot uz šo sūdzību, Kultūras nodaļas vadītājs Jauniņš ziņo, ka doti norādījumi kinomehāniķiem pārdot biļetes uz katru seansu atsevišķi.”¹⁵⁸

¹⁵⁷ Ziņojums. *Ērgļu Kolchoznieks*. Nr. 117, 1953, 29. aprīlis, 2. lpp.

¹⁵⁸ Sūdzība. *Stars*. Nr. 101, 1955, 31. augusts, 2. lpp.

Šādi gadījumi apliecināja nepieciešamību pēc stingrākas kinomehāniķa darba kontroles. „Tā kā līdz 1953. gadam netika panākta sistemātiska kinomehāniķu darba kontrole, pēc Rajona DDP izpildu komitejas 1953. gada 11. novembra sēdes, Madonas rajona DDP izpildkomiteja nolemj ieviest kinomehāniķu ierosinājumu grāmatu, pēc kuras vadoties, kultūras nodaļai pavēl sastādīt kinorepertuāru (1 – c): Madonas rajona DDP izpildkomiteja nolemj:

- f) Ievērot maršrutu grafiku un seansu laiku;
- g) Lai filmas tiktu parādītas apmeklētājiem augstā tehniskā stāvoklī;
- h) Ieviest kinomehāniķu ierosinājumu grāmatu, pēc kuras vadoties kultūras nodaļa sastāda kinorepertuāru;
- i) Pastiprināta reklāma – afišas un librets;
- j) Lai rajona skolas tiktu apgādātas ar speciāli izlasītām bērnu filmām;
- k) Palielināt apmeklētāju skaitu: Bērzaunē, Viesienā, Līderē, Lubejā, Praulienā, Aiviekstē.”¹⁵⁹

Kinomehāniķu darbs, galvenokārt, bija orientēts uz kino seansu popularizēšanu un skatītāju skaita palielināšanu. „Madonas rajona kinomehāniķi pirmie republikā pašu spēkiem izgatavo dinamisko reklāmu.”¹⁶⁰ Tāpēc kinomehāniķiem bija jāatrod aizvien jauni, oriģināli veidi, kā piesaistīt skatītāju uzmanību un veicināt interesi par filmām. „Kinofilmu popularizēšanas ziņā diezgan daudz darīja arī Lubānas ceļojošās iekārtas kinomehāniķe Maija Upeniece, Cesvaines kinoteātrī tika izveidota veiksmīga foto un kinopreses reklāma. 1974. gadā katram kinomehāniķim tika izsniegta ikmēneša dokumentālo filmu uzskaites kartiņa. Filmas uzskaitītas pa tēmām, kāda no tām vairāk jāpopularizē.”¹⁶¹

Neizpalika arī pašu kinomehāniķu kvalifikācijas celšana, kuru kinomehāniķi pašrocīgi attīstīja savstarpējā, draudzīgā sacensībā, pārbaudot gan praktiskās, gan teorētiskās zināšanas kino demonstrēšanā. „Madonas rajona kinomehāniķi pirmie republikā noorganizēja kinodarbinieku sacensības – stafeti pie Dūku ezera (vēlāk šo ideju pārņēma republikā).”¹⁶² 1971. gadā laikrakstā „Stars” lasāms vairāk par sacensību norisi. „Madonas kino darbinieku saime rosīgi gatavojās sacensībām ar Rīgas, Ogres un Stučkas rajonu pārstāvjiem. Katrā komandā bija četri dalībnieki, kas rādīja savu prasmi tehniskajos

¹⁵⁹ Rajona DDP izpildu komitejas lēmums no. 484: Par ceļojošo kino darbu Madonas rajonā, 1953. gada 11. novembrī. CZVA. 203. f., 1. apr., 57. l., 19. – 20. lp.

¹⁶⁰ Ozoliņš, Guntis. *6 gadi 132 dienas: Par un ap kino 40 gadus atpakaļ*. Madona, [1964] Atmiņu raksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

¹⁶¹ Kinodarbinieku veikums. *Stars*. Nr. 17, 1974, 7. februāris, 1. lpp.

¹⁶² Ozoliņš, Guntis. *6 gadi 132 dienas: Par un ap kino 40 gadus atpakaļ*. Madona, [1964] Atmiņu raksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

jautājumos, kā arī zināšanas kino mākslā, reklāmas veidošanā. Kārtējās treniņšacensības nesen notika Aiviekstes krastā, kur startēja piecas mūsu komandas. Sacensības sākās ar šoferu veiklības braucienu. Pirmā distance 60 m, tad – riepas nomainīšana. Vēl 20 metru brauciens, un jāuzstāda aparātūra, jāsagatavojas filmas demonstrēšanai. Tikai 8,5 minūtes šis process prasīja šoferim Ēvaldam Grudulim un mehāniķim Jānim Kaļinovskim, taču ar veiklību vien uzvarai nepietika. Pēc visiem pārbaudījumiem pirmo vietu izcīnīja Kalsnavas komanda, kurā startēja Ivars Kārklīšs, Eduards Mednis un Voldemārs Kozinda.”¹⁶³

Tā kā veicamo darbu apjoms bija tik plašs, bet laika un līdzekļu maz, kino demonstrēšanā aizvien biežāk tika iesaistīti pionieri, kas atvieglāja kinomehāniķu darbu. „Tā katru svētdienu uz kinoteātri darbā devās grupa Madonas 1. vidusskolas pionieru, kuri brīvdienā aizvietoja kino darbiniekus. Pionieri raudzījās, lai bērni pirms seansa sākuma netrokšnotu. Labi strādājusi pionieru grupas kasiere, kā arī vietu ierādītāji. „Mēs, zēni, paši tiekam galā ar kinoiekārtu. Dažreiz gan atgadās kāda kļūme, taču cenšamies nākošajā reizē to nepieļaut. Vienmēr esam precīzi un laikā sākam izrādi. Kopā ar kino vadību apspriežam jaunā gada repertuāru bērniem. Izvēlamies interesantākās filmas, lai skatītāji būtu apmierināti.””¹⁶⁴

Tāpat kinomehāniķi paši sekoja līdzīgai kultūras aktualitātēm rajonā un norādīja, ja uzskatīja, ka nav pietiekoši informēti kādā jautājumā. „Jau pagājuši vairāk nekā divi gadi, kopš Madonas rajonu apvienoja, bet nav noticis neviens seminārs kino darbiniekiem. Kad strādāju Cesvaines rajonā semināri kino darbiniekiem notika regulāri reizi mēnesī. Seminārs tika rīkots visiem kultūras darbiniekiem, un tur iztirzātie jautājumi bija svarīgi un nepieciešami zināt arī kino darbiniekiem, taču mēs nebijām aicināti ierasties šajā seminārā. Kultūras nodaļas vadība par mums bija aizmirsusi. Jautājums – vai tad kinomehāniķi nav kultūras darbinieki? Vai par partijas jaunākajiem materiāliem viņiem nekas nav jādzird? Vēl svarīgi ir arī tas, ka pēdējo divu gadu laikā uz kultūras darbinieku arodbiedrības kopsapulcēm nav aicināti visi arodbiedrības biedri. Kinodarbiniekiem jāapmierinās ar to, ka var nokārtot biedru maksu. Tāda attieksme pret šiem jautājumiem, manuprāt, ir nepareiza. Iznāk tā, ka mūsu rajonā ir divas kultūras darbinieku grupas, kas viena otrai svešas.”¹⁶⁵

Fiksēti gadījumi, ka kinomehāniķis pilda pienākumus, kas ir tālu aiz viņa kompetences robežām. Īpaši gribas pieminēt Saikavas kinomehāniķa Jāņa Kaļinovska centību un rūpes. „Vietējais kolhozs un ciema izpildu komitejas ilgāku laiku nevarēja

¹⁶³ Kinotīkla ļaužu ikdiena. *Stars*. Nr. 94, 1971, 7. augusts, 3. lpp.

¹⁶⁴ Mēs strādājam kinoteātri. *Stars*. Nr. 155, 1961, 30. decembris, 4. lpp.

¹⁶⁵ Rubrika „Mums raksta.” *Stars*. Nr. 43, 1958, 18. maijs, 2. lpp.

atrisināt jautājumu par atbilstošu telpu iekārtošanu, tad pie darba ķērās pats mehāniķis. Viņš iekārtoja tautas namā kinokameras telpas, uzstādīja jaunu aparatūru, un tagad saikavieši var skatīties visas filmas.”¹⁶⁶ Tāpat kinomehāniķi pašu spēkiem uzcēla piebūvi direkcijas diviem kabinetiem, izbūvēja māksliniecisko darbnīcu.¹⁶⁷

Līdz ar 60. gadu beigām un 70. gadu sākumu kino seansiem bija jāsaskaras ar televīziju un konkurenci. „Nepazīstama filma, bet nav pat oriģinālās afišas, nemaz nerunājot par anotāciju vai recenziju, – pukojās kinomehāniķis, – varu paziņot vienīgi filmas nosaukumu un laiku. Bet tas bija par maz – nebūs labas reklāmas, viņi paliks mājās pie televizora. Tādēļ kinomehāniķis vairs nevarēja aprobežoties vienīgi ar filmu demonstrēšanu. Ja vien iespējams, Eduards Mednis blakus afišām novietoja īsu filmas satura atstāstījumu. Tam noder gan kinodirekcijā saņemtie libretiņi, gan paša abonētie „Rīgas kinoekrāni” un žurnāls „Novije Fiļmi”.¹⁶⁸ Kinomehāniķi, reklamējot gaidāmās filmas, nereti centās iesaistīt arī skatītāju, dodot iespēju piedalīties repertuāra izveidē. „Gaitenī stends iepazīstināja ar filmām, kuras tiks demonstrētas tuvākajās dienās. Arī blakus kinoafišām anotācijas, apraksti. Tā kā cilvēks var laikus lemt par savu nākamo kinoapmeklējumu. Ierīkota arī speciāla kastīte, kurā apmeklētāji var iemest zīmītes ar saviem ierosinājumiem, pasūtīt kādu kinoizrādi. Iespēju robežās kinomehāniķis šos ierosinājumus vienmēr izpildīja.”¹⁶⁹ Sešdesmito gadu beigās un septiņdesmito gadu sākumā kino apmeklējums ļoti lielā mērā bija atkarīgs no kinomehāniķu iniciatīvas, jo parādījās televīzija un regulāras TV raidījumu programmas. Tā, piemēram, Madonas rajonā kinomehāniķu iniciatīvas rezultātā aizsākās platekrānu filmu demonstrēšana brīvā dabā. „Parādoties televīzijas otrai programmai – uzbūvējām rāmi un sākām rādīt platekrāna filmas zaļumplačos (Mārcienā, Sauleskalnā, Zelgauskā, Tupenkalnā u.c.). Platekrāna objektīvu (anamorfotku) vadājām no vietas uz vietu un saudzējām kā zeltu!”¹⁷⁰

4.3. Kinomehāniķu darba apstākļi

Kinomehāniķa darbs savā veidā pielīdzināms aktiera darbam – no kinomehāniķa bija atkarīga seansu kvalitāte, kas nereti tika pakļauta kritikai. Taču kinomehāniķa darba

¹⁶⁶ Kinomehāniķu uzvara. *Stars*. Nr. 145/146, 1968, 9. decembris, 2. lpp.

¹⁶⁷ Ozoliņš, Guntis. *6 gadi 132 dienas: Par un ap kino 40 gadus atpakaļ*. Madona, [1964] Atmiņu raksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

¹⁶⁸ Kinomehāniķu uzvara. *Stars*. Nr. 145/146, 1968, 9. decembris, 2. lpp.

¹⁶⁹ Turpat.

¹⁷⁰ Turpat.

apstākļi laika posmā no 1940. līdz 1975. gadam bija īpaši skarbi. Kā būtiskākais faktors minams – alga. Galvenos kinoteātru izdevumus sastādīja filmu īres maksa, kā arī speciālie nodokļi. Kinoteātru darbinieku algas bija ļoti zemas, pie kam, mazajos uzņēmumos parasti strādāja ģimenes locekļi, kuriem visbiežāk algu vispār nerēķināja.

Zemās algas nedeļa motivāciju strādāt godīgi un apzinīgi, tieši pretēji, nereti kinomehāniķi plānoja, kā nopelnīt vairāk, tāpēc vai nu devās uz izrādīšanas punktiem, kur ir lielāka auditorija (ceļojošā kino gadījumā), vai izvēlējās spekulēt ar biļetēm. Tā, piemēram, „14. aprīlī Teicijas septiņgadīgajā skolā kinomehāniķis naudu par biļetēm iekasē, bet biļetes izdod tikai dažiem skatītājiem.”¹⁷¹ Kinomehāniķa darbs bija ne vien slikti atalgots, bet tehniski sarežģīts. Ja pašu aparatūru un tehniku kinomehāniķis arī pārzināja, nācās saskarties ar cita rakstura tehniskām problēmām. „Toreiz ne visos ciemos un saimniecībās bija elektrība, vajadzīgo strāvu ražoja motorīni. Un cik bieži tie niķojās.”¹⁷² Tāpēc sākotnēji kinomehāniķiem bija jābūt gana radosiem un ar improvizācijas spēju jāiziet no līdzīgām situācijām. Gadījumos, kad nebija pieejama elektrība, tika strādāts ar speciāliem ģeneratoriem.

Galvenie trūkumi kinofikācijas darbā bija tas, ka kinoiekārtas bija vecas un netika remontētas, kolhozu valdes bieži nedeļa savlaicīgi transportu. Tā, piemēram, ne reizi neticis iedots transports no Jumurdas. „Ērgļu ciemata tautas namā ceļojošais kino sastādījis mēneša izrādes programmu, ir izliktas afišas, bet 16. septembrī solītā kino izrāde „Tankkuģis Derbents” nenotiek, jo neatbrauc mehaniķis.”¹⁷³ Ērgļu rajona kultūras darbinieku ražošanas apspriedē Kultūras ministrijas kinofikācijas pārvaldes pārstāve b. Kušele aizrādīja, ka rajona vadība maz rūpējās par kinomehāniķu darba un dzīves apstākļu uzlabošanu. „Arī kolchozu valdes ne vienmēr dod transportu kinoiekārtu pārvietošanai.”¹⁷⁴ Ceļojošais kino galvenokārt apkalpoja kolhoznieku masas, tāpēc kinofikācijas nodaļa slēdza līgumus par kinoiekārtu pārvadāšanu. „Tomēr ir kolchozi kā „Sarkanā Zvaigzne”, kas bieži laikā nepiegādā transportu. Līgumus nav noslēguši kolhozi „Cīņa”, „Jaunais Rīts”, „Staļina ceļš” un citi.”¹⁷⁵

Lai gan DDP izpildkomiteja 1953. gadā pavēl valžu priekšsēdētājiem rīkoties tā, lai uzlabotu kinomehāniķu sadzīves un darba apstākļus, daudzi to neievēro. „Pavēl: Izpildīt 16. septembra lēmumu nr. 945, apgādāt kinomehāniķus un motoristus ar naktsmītnēm un

---

¹⁷¹ Rubrika „Mums raksta.” *Staļina Karogs*. Nr. 36, 1951, 29. marts, 2. lpp.

¹⁷² Kinomehāniķis. *Stars*. Nr. 73, 1965, 24. jūnijs, 2. lpp.

¹⁷³ Sūdzība. *Ērgļu Kolchoznieks*. Nr. 73, 1950, 21. septembris, 2. lpp.

¹⁷⁴ Ērgļu rajona kultūras darbinieku ražošanas apspriedē *Ērgļu Kolchoznieks*. Nr. 110, 1953, 12. septembris, 2. lpp.

¹⁷⁵ Kino – masām. *Madonas arājs*. Nr. 60, 1951, 26. maijs, 1. lpp.

produktiem par valsts cenām; gādāt par savlaicīgu transportu kinoiekārtām.”¹⁷⁶ Īpaši slikti apstākļi bijuši ceļojošā kino kinomehāniķiem, jo nereti pārvietošanās līdzeklis bija zirgs, kas veicamo ceļa gabalu it nemaz nepadarīja īsāku. Tāpat ne vienmēr kinomehāniķiem nodrošinātas naktsmītnes un ēdiens. „Nesen Liezēres ciemā ieradās kinomehāniķi Kārlis Čačka un Gaitis Seržāns. Viņi gan ciema klubā un padomju saimniecības brigādēs demonstrēja kinofilmās. Uz šejieni abi jaunieši braukuši no Mēdzūlas ar zirgu. Ceļš diezgan garš, tajā puīši noguruši. Sākām runāt par sadzīves apstākļiem. Izrādās arī Mēdzūlā par kinomehāniķiem nerūpējas. Vienīgi Veļķos padomju saimniecībā „Jaunais darbs” mēs jūtamies ērti, – teica b. Čačka. – Tur mūsu rīcībā nodota aktieru istabiņa. Tur ir silts un arī gultas. Citur mēs naktis pavadām pie paziņām, vai guļam uz grīdas. „Vai ar šādu „gādību” var samierināties? Kāpēc par kinomehāniķu darba un sadzīves apstākļiem tik maz rūpējas kultūras nodaļa?”¹⁷⁷ Kad ap 50. gadu vidu ceļojošās iekārtas sāk stacionarizēt, kinomehāniķu darba apstākļi krietni uzlabojas, jo vairs nav jānakšņo izrādes vietās, kā arī par iekārtu tehnisko stāvokli laicīgi parūpējas mehāniķi.

4.4. Skatītāju uzvedība un iniciatīva

Madonas rajona laikrakstos apskatāmajā periodā lasāms daudz kritikas un sūdzību attecībā uz kinomehāniķu un kultūras darbinieku veikumu, bet attiecībā uz skatītājiem šādas sūdzības nav lasāmas. Lai radītu priekšstatu par patieso situāciju seansu laikā, šajā apakšnodaļā apskatīta arī pašu skatītāju uzvedība tajā laikā. Nereti paši apmeklētāji bija tie, kas kino seansus padarīja nepatīkamus. Nebija izveidojusies skatītāju kultūra, kas atbilstu noteiktajām uzvedības normām kinoteātrī. Kino seansu apmeklētāji mēdza būt netīrīgi un uzvedās sliktāk, kā mājās, piemēram, piedrazojot kino izrādīšanas telpas ar saulespuķu sēkliņām vai citiem atkritumiem. „Priekštelpās piemētāti papīri, pa gaiteni un kinozāli velk caurvējš. Seansu sākums, līdzīgi sarīkojumiem Madonas kultūras namā, sākas ar novēlojumu. Skatītāji zālē tāpēc ierodas kā pagadās, pa visu izrādes laiku madonieši staigā iekšā un ārā, skaļi sarunājoties par dažādām „steidzīgi kārtojamām” lietām. Kino direktoram

¹⁷⁶Rajona DDP izpildu komitejas, lēmums no. 484: Par ceļojošo kino darbu Madonas rajonā 1953. gada 11. novembrī. CZVA. 203. f., 1. apr., 57. l., 19. – 20. lpp.

¹⁷⁷Jāuzlabo kinomehāniķu darba un sadzīves apstākļi. *Stars*. Nr. 36, 1960, 27. marts, 3. lpp.

b. Kalniņam pēdējais laiks rūpēties par tik nozīmīgas kultūras iestādes izveidošanu un vērtīgo filmu popularizēšanu, lai tās varētu noskatīties pienācīgās telpās, un tās nebūtu jārāda pustukšā zālē.”¹⁷⁸ Šķiet, ka apmeklētāju uzvedība lielā mērā atkarīga no kārtības zālē un darbinieku autoritātes. Protams, skatītājs savā ziņā ir jāaudzina, tomēr skatīšanās kultūru un uzvedību ietekmē arī pats kino izrādes pasniegšanas veids, pirmkārt, jau nosakot skatītāja attieksmi. „Oškalna vārdā nosauktā kino organizatore b. Stafecka rīkojas pretēji – kinoskatītājus sagaida nenovākti gruži un atkritumi, zāle tiek kārtota pēdējā brīdī, bet uz kluba sienām afišu vietā aug piepes.”¹⁷⁹

Tā kā kino ir masu produkts, arī vadības uzstādītie mērķi kultivēja masveidīgu kino skatīšanos, kas mazina cieņu pret indivīda tiesībām baudīt kino seansu. Kino darbinieki domāja par peļņu, nevis skatītāju komfortu. „Administrācija, direktora personā, necenšas, lai apmeklētājs justos mierīgi un baudītu atpūtu. Izrādes laikā tiek laista iekšā publika, arī bērni, kuriem nemaz nav pieļaujama visu filmu skatīšanās. Šie bērni trokšņo un traucē skatīties pieaugušajiem.”¹⁸⁰ Ņemot vērā kino apmeklētāju sūdzības, kā arī gadījumus, kad bērni uz kino seansiem ierodas alkohola reibumā, Madonas rajonā tiek izdoti stingrāki bērnu uzvešanās noteikumi. „Madonas apriņķa izpildu komitejas LĒMUMS par bērnu un pusaudžu uzvešanās noteikumiem Madonas apriņķī: 2. punkts. Bērniem un pusaudžiem līdz 16 gadiem atļauts apmeklēt tādas kinofilmas, teātra izrādes un citus kultūras pasākumus, kas paredzēti bērnu repertuārā; 4. punkts. Aizliegts bērniem līdz 16 gadiem atrasties kino, teātra un citos skatuves un izprieču sarīkojumos, ja nav paredzēts bērnu repertuārs.”¹⁸¹

Tomēr kino popularitāte auga, un kino skatīšanās kļuva par ārkārtīgi populāru izklaidēšanās veidu. Kad Madonā sāka celt jaunu kinoteātri, iesaistījās daudzi brīvprātīgie, jo apzinājās, ka tas ir pašu labklājības vārdā. „Madonieši svētkiem apņēmušies dot jaunu darba velti – modernu, visām kulturālajām prasībām piemērotu kinoteātri, ko izbūvē kā tautas celtni pašu iedzīvotāju spēkiem. Pēc pabeigta dienas darba no iestādēm un uzņēmumiem nāk strādnieki un kalpotāji, lai pieliktu savu roku lielajai celtni. Pašai ziedzīgi strādā vairāki celtniecības kantora amatnieki. Enerģiskie jaunieši neskatās uz darba laiku, bieži vien pie būves strādā vakaros un svētdienās.”¹⁸² „Ar šodien, 7. novembri, madoniešu rīcībā nodots jauns kinoteātris, pie kura izbūves daudz strādājuši paši pilsētas darbaļaudis. Jaunajā kinoteātrī iekārtotas vietas 196 skatītājiem un salīdzinājumā ar agrāko

¹⁷⁸ Novārtā atstāta kultūres iestāde. *Madonas arājs*. Nr. 46, 1945, 1. jūnijs, 2. lpp.

¹⁷⁹ Kinorepertuārs. *Cesvaines komunārs*. Nr. 114, 1954, 29. septembris, 1. lpp.

¹⁸⁰ Rubrika „Mums raksta.” *Madonas arājs*. Nr. 96, 1945, 30. septembris, 2. lpp.

¹⁸¹ Lēmums. *Madonas arājs*. Nr. 39, 1947, 28. marts, 2. lpp.

¹⁸² Kinoteātra būvniecība. *Madonas arājs*. Nr. 85, 1950, 11. jūlijs, 2. lpp.

kinoteātri ievērojami uzlabojusies redzamība. Iegādāta arī jauna aparatura, kas uzlabos akustiku. Ērtas šeit priekštelpas un mašīnu telpa.”¹⁸³

Lai novērstu bezbiļetnieku nākšanu un citas nekārtības, kinoteātrī strādāja arī pionieru grupas, kas gādāja par kārtību kinozālē. Bērni, kas parasti bija skatītāju vietā, izrādīja iniciatīvu kvalitatīvu kinoseansu noritēšanā. „Direktors M. Čude un viņa vietnieks P. Volkovs rūpējās, lai visi bērni stāvētu rindā pēc biļetēm un kinoteātra telpās uzvestos pieklājīgi. Arī vietu ierādītājiem darba nekad netrūkst. Mazākie bieži paši nevarēja atrast savas vietas un tad pēc palīdzības griezās pie vietu ierādītājiem M. Pelšes un V. Rudevicas. Biļešu kontrolieri vērīgi raugās, lai visiem kinoapmeklētājiem būtu biļetes. Tas ir atbildīgs darbs, un tāpēc jārikojas ļoti uzmanīgi, lai nekļūdītos.”¹⁸⁴

Neraugoties uz jaunu kinoteātri, mazākie skatītāji, kas ierodas uz bērnu seansiem, turpina dražot un necienīt kino izrādīšanas telpas. „Pēc seansa mēs salasām pa grīdu izmētātos papīrus, jo bērni filmas laikā vēl arvien neprot kārtīgi uzvesties. Centīsimies novērst arī šo nekārtību un izpildīt savus pienākumus ar katru reizi labāk.”¹⁸⁵ Tāpēc likumsakarīgs šķiet aicinājums vecākiem apmeklēt šos seansus kopā ar bērniem, lai veicinātu viņu ētiskumu, lai kopīgi pavadītu laiku. „Cik maz gan ir to vecāku, kuri kopīgi ar bērniem noskatās seansu. Man šķiet, aizbaidināšanās ar „bērnu filmām” vai naudas izdevumiem šeit ir nevietā, jo mēs taču ikkatrs kopīgi ar skolu esam atbildīgi par bērnu audzināšanu.”¹⁸⁶

Skaļa uzvedība kinoseansu laikā bija ierasta parādība. Kinoapmeklētāji tādā veidā pauda savas emocijas, neatkarīgi no tā, kādas tās bija. Tāpat ar skaļām ovācijām tika atbalstīti kinomehāniķi, it sevišķi neveiksmju gadījumā. „Ienākot tur pirms seansa, mani parasti apņēma balsu rūkoņa. Kinomehāniķa kļūmes filmas demonstrēšanas laikā tiek pavadītas ar svilpšanu un kāju rībināšanu. Kad es aizrādīju kādam zēnam par uzvedību, pēdējais paskatījās manī ar izbrīnas pilnām acīm, sak: „laukā jau nemešisi – esmu nopircis biļeti. Par to derētu padomāt dežurantiem un bērnu vecākiem.”¹⁸⁷ Neraugoties uz skaļo uzvedību seansu laikā, Madonas rajonā ir ļoti augsta interese par kino izrādēm. „Katrs no madoniešiem vidēji gadā kinoteātri apmeklē 30 reizes.”¹⁸⁸

Skatītāju uzvedība uzlabojās līdz ar plašāku reklāmu un izglītošanu par pašām filmām, kinorežisoriem, veicinot izpratni par kino kā par vienu no mākslas veidiem. Līdzīgi arī ar

¹⁸³ Madonā jauns kinoteātris! *Madonas arājs*. Nr. 136/ 137, 1950, 7. novembris, 2. lpp.

¹⁸⁴ Mēs strādājam kinoteātrī. *Stars*. Nr. 157, 1960, 31. decembris, 3. – 4. lpp.

¹⁸⁵ Turpat.

¹⁸⁶ Daži vārdi par kinofilmām bērniem. *Stars*. Nr. 124, 1965, 19. oktobris, 2. lpp.

¹⁸⁷ Turpat.

¹⁸⁸ Kinotīkla ļaužu ikdiena. *Stars*. Nr. 94, 1971, 7. augusts, 3. lpp.

kinomehāniķa darbu – pēc kvalifikācijas iegūšanas tas manāmi uzlabojās, kā arī ieguva plašāku atzinību, kā seansu apmeklētājos, tā arī sociālā statusa ziņā. Ja sākotnēji par kinomehāniķi kļuva jekurš gribētājs, vēlāk, lai strādātu šajā amatā, bija jāiegūst izglītība, un jāiziet profesionālas apmācības, tas veicināja arī vispārēju cieņu pret šīs profesijas pārstāvjiem.

NOBEIGUMS

Maģistra darba tapšanas laikā apstiprinājās hipotēze, ka Kinofikācijas pārvaldes paredzēto propagandu Madonas rajonā neizdevās realizēt tādā veidā, kā sākotnēji cerēts, kinomehāniķu darba dēļ. Proti, kinomehāniķi apzināti strādāja tā, lai šī propaganda netiktu realizēta. Kā pierādījās pētniecības laikā, kinotīklā tika realizēta ne tikai kino propaganda, bet arī Padomju kultūras un ideoloģijas propaganda kinoseansu, ne vien filmas ietvaros, tomēr nereti kinomehāniķu rīcības rezultātā daļa šīs propagandas līdz skatītājam nenonāca.

Maģistra darba pētījuma gaitā nācās saskarties ar vairākām problēmām. Kā pirmais minams teorētiskā materiāla trūkums pētāmajā laukā, jo, lai gan kino demonstrēšana ir apskatīta dažādos griezumos, Latvijā tas ir darīts maz. Madonas rajonā ir saglabājušās tikai haotiskas liecības no šī laika perioda, kas radīja grūtības, atlasot vēstures uzziņas avotus. Pieejamie arhīvu materiāli ir ļoti sadrumstaloti un neveido kopainu par reālo situāciju, tāpēc vienota stāstījuma izveidei bija nepieciešams caurskatīt lielu informācijas apjomu, no kura lielākā daļa darbā tiešā veidā nav atspoguļota, lai gan veidoja būtisku informatīvu fonu darba izstrādē. Daļa pieejamo materiālu, sakarā ar Padomju varas ietekmi Latvijā, bija tikai krievu valodā, pie kam daži no tiem – slikti saprotamos rokrakstos. Atlasot respondentus ekspertintervijām, bija jāreķinās ar faktu, ka, diemžēl, daļa kinomehāniķu, kas strādājuši Madonas rajonā apskatāmajā laika periodā, vairs nav starp dzīvajiem, tāpēc īpaša atlase netika veikta, bet intervēti tika tie kinomehāniķi, kurus ir iespējams satikt, proti, joprojām dzīvo teritorijā ap Madonu. Maģistra darbā veiktajā pētījumā tika atsegti dažādi aspekti, kas saistās ar kino demonstrēšanu pēckara periodā, par tiem detalizētāk lasāms maģistra darba kopsavilkumā.

Pētījumā izmantotās metodes atbilda pētījuma mērķa sasniegšanai, uzdevumu izpildei un hipotēzes pārbaudīšanai, tāpēc darbā izmantoto metožu izvēle uzskatāma par atbilstošu. Darba ietvaros veiktā pieejamās informācijas – publikāciju un arhīvu materiālu – apstrāde un analīze var kļūt par pamatu turpmākiem pētījumiem šajā jomā, jo tika apkopota un analizēta kino demonstrēšanas vēsture un attīstība Madonas rajonā no 1940. līdz 1975. gadam. Turklāt, pētījumā apstiprinātā hipotēze paver jaunas iespējas pētījumiem kino demonstrēšanas laukā, uzsvāru liekot uz kinomehāniķu darbu.

KOPSAVILKUMS

1. 1940. gadā Madonas rajonā bija 2 privārie kinoteātri, kuri pēc kino nacionalizācijas nonāca Kinofikācijas pārvaldes pakļautībā. Madonas kinodirekcijas pārraudzībā no 1940. līdz 1975. gadam regulāri darbojās seši kinoteātri, no kuriem visveiksmīgākais skatītāju, seansu un naudas plāna izpildē bijis kinoteātris Madonā – „Vidzeme.”

2. Ceļojošo kinoiekārtu skaits Madonas rajonā bija svārstīgs, un to darbības vietas – nepastāvīgas, tomēr 20. gs. 60. gadu beigās, kad kino tīkla attīstība sekmīgi nostabilizējusies, Madonas rajonā darbojās astoņas ceļojošās kinoiekārtas.

3. Augstākais skatītāju apkalpošanas līmenis, kad vairs netika saņemtas sūdzības par kino tīkla darbību, tika sasniegts periodā, kad Madonas rajonā darbojās 49 kino stacionāri, kas ir 20. gs. 70. gadu sākumā.

4. Pēc Otrā pasaules kara tika īstenota ne vien kino propaganda, lai popularizētu kino kā mākslas veidu, bet propaganda caur kino seansiem, kas sākotnēji izpaudās kinorepertuārā, bet vēlāk – kultūras aktivitātēs kinoseansu laikā.

5. No 1955. gada aizvien aktīvāk kinorepertuāru izveidē iesaistījās paši kinomehāniķi, kā rezultātā kinorepertuārs kļuva daudzveidīgāks un propagandas klātbūtne kinorepertuārā mazinājās. Ne vienmēr kinomehāniķi pakļāvās vadības dotajiem rīkojumiem par izpildāmo darbu, tas nereti mazināja propagandu kino seansu ietvaros – propagandējošie referāti un filmas bieži tika nolasīti vai izrādīti tad, kad auditorija jau bija pametusi kinozāli.

6. Galvenais kino reklamētājs bija pats kinomehāniķis, kuram bija jāatbild par kino seansu izziņošanu un reklāmu, atsevišķos gadījumos to darīja vietējie kultūras organizatori. Svarīgākie reklāmas pasākumi bija seansu izziņošana, ielūgumi uz seansiem, tikšanās ar māksliniekiem pirms seansiem, skatītāju izglītošana lektoriju veidā ar kino saistītos jautājumos, kinodraugu klubu izveide un reklāma presē.

7. Skatītāju prasības tika apmierinātas mazā mērā, jo galvenais bija apmeklētāju ierašanās, seansu un filmu kvalitāte bija sekundāra, nereti seansi beidzās pusfilmā, bet naudu par biļetēm atpakaļ neizsniedza.

8. Kinomehāniķa amata pienākumos ietilpa kino lentes sagatavošana un pārbaudīšana, aparatūras tehniskā stāvokļa pārbaudīšana un uzturēšana, seansu grafika sastādīšana un izpilde, biļešu tirdzniecība, kinoseansu reklāma, kā arī, daļēji, kinorepertuāra izveide.

9. Kinomehāniķu darba uzlabošanai un kvalifikācijas celšanai Madonas rajonā tika rīkotas dažādas sacensības, skates un stafetes. Sacensības pie Dūku ezera bijušas pirmās Latvijas republikā, un šī prakse tika pārņemta arī citviet Latvijā.

10. Kinotīkla sekmīga attīstība Madonas rajonā bija atkarīga no kinomehāniķu iniciatīvas, pateicoties kurai aizsākās jaunas kino demonstrēšanas tradīcijas Madonas rajonā, kā, piemēram, brīvdabas platekrāna kino izrādīšana.

11. Madonas rajona kinotīkla darbība sāka regresēt apmeklētāju skaita ziņā televīzijas ienākšanas laikā, pēc Cesvaines televīzijas torņa atklāšanas 1959. gadā. 20. gs. 70. gados gandrīz katrā mājāsaimniecībā jau bija televizors, bet 1975. gadā nelielā apmeklētāju skaita dēļ sāka samazināt kinotīklu.

12. Tāpat kā citviet Latvijā, arī Madonas kinotīklam bija nozīme laikmeta ideoloģijas popularizēšanā, un specifiskas kino demonstrēšanas iezīmes atklājas vien atsevišķās epizodēs.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

a) Avoti

Nepublicētie avoti

1. LVVA, 1405 (Latvijas PSR Valsts Kinematogrāfijas komiteja). f., 1. apr., 99. l. *Atskaite par ekspluatāciju, 1969.*, 5. - 6. lp.
2. LVVA, 1405. f., 1. apr., 250. l. *Madonas rajona kinodirekcijas gada bilances, 1968.*, 8. lp.
LVVA, 277. f., 14. apr., 5. l., 43. lp.
3. LVVA, 270. f., 1. apr., 16. l., 79. lp.
4. LVVA PA (Latvijas Valsts vēstures arhīvs, Partijas arhīvs). 101. f., 11. apr., 54. l., 68. lp. (Protokols nr. 44, 1948.).
5. LVVA PA (Latvijas Valsts vēstures arhīvs, Partijas arhīvs). 101. f., 20. apr., 127. l. *Izziņa par dažiem jautājumiem par rajonu nodaļu kinotīklu, 1957.* 4. lp.
6. CZVA (Cēsu Zonālais valsts arhīvs). 843. f. *Madonas rajona Kinodirekcija.* (Latvijas PSR Valsts Kinematogrāfijas komiteja), 2. apr., 1. l., 1. lp.
7. CZVA. 203. f. *Madonas rajona kultūras nodaļa.* 1. apr., 57. l. *Rajona kinofikācijas finanšu plāns.* 19. – 20. lp.

Raksti laikrakstos

8. Kino sējas talkā. *Cesvaines komunārs.* Nr. 25, 1950, 23. aprīlis, 1. lpp.
9. Ievadraksts. *Cesvaines komunārs.* Nr. 68, 1951, 15. jūnijs, 1. lpp.
10. Kino repertuārs aprīļa mēnesim. *Cesvaines komunārs.* Nr. 37, 1953, 1. aprīlis, 1. lpp.
11. Ievadraksts. *Cesvaines komunārs.* Nr. 64, 1953, 7. jūnijs, 1. lpp.
12. Cesvainiešiem jauns kinoteātris. *Cesvaines komunārs.* Nr. 2, 1954, 8. janvāris, 1. lpp.
13. Kinorepertuārs. *Cesvaines komunārs.* Nr. 114, 1954, 29. septembris, 1. lpp.
14. Informācija. *Cesvaines komunārs.* Nr. 5, 1955, 14. janvāris, 2. lpp.
15. Sūdzība. *Ērgļu Kolchoznieks.* Nr. 73, 1950, 21. septembris, 2. lpp.
16. Sūdzība. *Ērgļu Kolchoznieks.* Nr. 32, 1952, 16. marts, 2. lpp.
17. Ērgļu rajona kultūras darbinieku ražošanas apspriedē. *Ērgļu Kolchoznieks.* Nr. 110, 1953, 12. Septembris, 2. lpp.
18. Ziņojums. *Ērgļu Kolchoznieks.* Nr. 117, 1953, 29. septembris, 2. lpp.
19. Ievadraksts. *Ērgļu Kolchoznieks.* Nr. 79, 1959, 8. Jūlijs, 1. lpp.
20. *Kino.* Nr. 61, 1930.
21. Ievadraksts. *Madonas arājs.* Nr. 22, 1945, 22. marts, 1. – 2. lpp.

22. Novārtā atstāta kultūres iestāde. *Madonas arājs*. Nr. 46, 1945, 1. jūnijs, 2. lpp.
23. Rubrika „Mums raksta.” *Madonas arājs*. Nr. 96, 1945, 30. septembris, 2. lpp.
24. Pārrunas par piecgadi. *Madonas arājs*. Nr. 144, 1946, 17. novembris, 2. lpp.
25. Lēmums. *Madonas arājs*. Nr. 39, 1947, 28. marts, 2. lpp.
26. Sludinājumi. *Madonas arājs*. Nr. 67, 1948, 2. jūnijs, 2. lpp.
27. *Madonas arājs*. Nr. 78, 1948, 27. jūnijs, 2. lpp.
28. Pa mūsu laikraksta pēdām. *Madonas arājs*. Nr. 82, 1948, 7. jūlijs, 2. lpp.
29. Sodītie blēži. *Madonas arājs*. Nr. 97, 1948, 11. augusts, 2. lpp.
30. Informācija. *Madonas arājs*. Nr. 120, 1948, 3. oktobris, 2. lpp.
31. „Jaunā Gvarde” Madonā. *Madonas arājs*. Nr. 143, 1948, 28. novembris, 2. lpp.
32. Rubrika „Mums raksta.” *Madonas arājs*. Nr. 39, 1949, 30. marts, 2. lpp.
33. Sūdzība. *Madonas arājs*. Nr. 54, 1949, 5. maijs, 2. lpp.
34. Ievadraksts. *Madonas arājs*. Nr. 140, 1949, 22. novembris, 2. lpp.
35. Sūdzība. *Madonas arājs*. Nr. 79, 1950, 27. jūnijs, 2. lpp.
36. Madonieši, visi jaunā kinoteātra izbūvē! *Madonas arājs*. Nr. 85, 1950, 11. jūlijs, 2. lpp.
37. “Noslēpumainais” kinorepertuārs. *Madonas arājs*. Nr. 105, 1950, 26. augusts, 2. lpp.
38. Madonā jauns kinoteātris! *Madonas arājs*. Nr. 136/ 137, 1950, 7. novembris, 2. lpp.
39. Kino – masām. *Madonas arājs*. Nr. 60, 1951, 26. maijs, 1. lpp.
40. Latvijas PSR statistikas pārvaldes ziņojums. *Madonas arājs*. Nr. 70, 1951, 16. jūnijs, 2. lpp.
41. Rubrika „Mums raksta.” *Madonas arājs*. Nr. 120, 1951, 11. oktobris, 2. lpp.
42. Ievadraksts. *Madonas arājs*. Nr. 86, 1953, 22. jūlijs, 1. lpp.
43. Rubrika „Mums raksta.” *Staļina Karogs*. Nr. 36, 1951, 29. marts, 2. lpp.
44. Bērnu seansi. *Staļina Karogs*. Nr. 38, 1953, 24. marts, 2. lpp.
45. Kinomehāniķis. *Stars*. Nr. 23, 1953, 25. novembris, 2. lpp.
46. Uzlabot ceļojošā kino darbu. *Stars*. Nr. 40, 1954, 2. aprīlis.
47. Ievadraksts. *Stars*. Nr. 57, 1954, 12. maijs, 1. lpp.
48. Ziņojums. *Stars*. Nr. 89, 1954, 28. jūlijs, 2. lpp.
49. Kino – vērtīgs kultūras darba līdzeklis. *Stars*. Nr. 30, 1955, 14. marts, 1. lpp.
50. Kinoteātra „Oktobris” kinorepertuārs augusta mēnesim. *Stars*. Nr. 86, 1955, 24. jūlijs, 2. lpp.
51. Sūdzība. *Stars*. Nr. 101, 1955, 31. augusts, 2. lpp.
52. Lauku kinomehāniķu darba veltes. *Stars*. Nr. 86, 1957, 26. oktobris, 4. lpp.
53. Sludinājums. *Stars*. Nr. 88, 1957, 30. oktobris, 4. lpp.
54. Informācija. *Stars*. Nr. 144, 1957, 8. decembris, 2. lpp.

55. Rubrika „Mums raksta.” *Stars*. Nr. 43, 1958, 18. maijs, 2. lpp.
56. Roberts Ross pie kolhozniekiem. *Stars*. Nr. 36, 1959, 26. marts, 3. lpp.
57. Ievadraksts. *Stars*. Nr. 98, 1959, 20. augusts, 1. lpp.
58. Jāuzlabo kinomehāniķu darba un sadzīves apstākļi. *Stars*. Nr. 36, 1960, 27. marts, 3. lpp.
59. Informācija. *Stars*. Nr. 144, 1960, 1. decembris, 4. lpp.
60. Strādājam kinoteātrī. *Stars*. Nr. 157, 1960, 31. decembris, 3. - 4. lpp.
61. Mēs strādājam kinoteātrī. *Stars*. Nr. 155, 1961, 30. decembris, 4. lpp.
62. Ievadraksts. *Stars*. Nr. 54, 1962, 12. maijs, 1. lpp.
63. Viņi kļūs kinomehāniķi. *Stars*. Nr. 38, 1963, 30. marts, 3. lpp.
64. Katrā kino izrāžu vietā – siltas un labi iekārtotas telpas. *Stars*. Nr. 152, 1963, 24. decembris, 4. lpp.
65. Tikšanās ar aktieri. *Stars*. Nr. 54, 1964, 18. maijs, 3. lpp.
66. Kinomehāniķis. *Stars*. Nr. 73, 1965, 24. jūnijs, 2. lpp.
67. Daži vārdi par kinofilmām bērniem. *Stars*. Nr. 124, 1965, 19. oktobris, 2. lpp.
68. Kinodraugu klubs – viens no labākajiem ceļiem kinomākslas propagandā. *Stars*. Nr. 31, 1966, 21. marts, 2. lpp.
69. Labākā. *Stars*. Nr. 128, 1966, 25. oktobris, 5. lpp.
70. Sludinājums. *Stars*. Nr. 126, 1967, 19. oktobris, 4. lpp.
71. Kāpēc kinozāle ziemā tukša? *Stars*. Nr. 2, 1968, 4. janvāris, 2. lpp.
72. Kraukļos jauns kino stacionārs. *Stars*. Nr. 15, 1968, 4. februāris, 1. lpp.
73. Informācija. *Stars*. Nr. 29, 1968, 6. marts, 1. lpp.
74. Kinomehāniķu uzvara. *Stars*. Nr. 145/146, 1968, 9. decembris, 1. lpp.
75. Informācija. *Stars*. Nr. 15, 1969, 4. februāris, 1. lpp.
76. Informācija. *Stars*. Nr. 29, 1969, 6. marts, 1. lpp.
77. Kinotīkla ļaužu ikdiena. *Stars*. Nr. 94, 1971, 7. augusts, 3. lpp.
78. Rajona kinodarbinieku svētkos. *Stars*. Nr. 112, 1971, 14. septembris, 3. lpp.
79. Madonas un Anikšņu rajonu kinodarbinieku draudzība. *Stars*. Nr. 85, 1972, 15. jūlijs, 2. lpp.
80. Kinodarbinieku veikums. *Stars*. Nr. 17, 1974, 7. februāris, 1. lpp.

Intervijas

81. Grudule, Madara. *Saruna ar Jāni Auziņu*. 2013, 9. decembrī. Audioieraksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.
82. Grudule, Madara. *Saruna ar Alfrēdu Elmāru Līdaci*. 2013, 21. decembrī. Audioieraksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

83. Grudule, Madara. *Saruna ar Birutu Kaļinovsku*. 2014, 19. maijā. Audioieraksts. Glabājas M. Grudules personiskajā arhīvā.

b) Literatūra

Monogrāfijas un raksti

84. Beika, A., Apine, R., Balevica, L. *20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. daļa*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2003.
85. Bleiere, Daina, Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. *Latvijas vēsture. 20. gadsimts*. Rīga: J.L.V., 2005.
86. Dzene, L. *Padomju Latvijas kinomāksla*. Rīga: Liesma, 1989.
87. Dzenītis, G. Kino vectētiņš. *Karogs*. Nr. 6, 1978, 1. – 30. jūn. 6. lpp.
88. Edbauer, M., Bayer, C., Rudiger, J. *Pasaules kultūras un vēstures notikumu enciklopēdija*. Rīga: Jumava, 2001.
89. *Kinoskatītāja rokasgrāmata*. Rīga: Latvijas Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1980.
90. Kravalis, Z. *Runā kinematogrāfisti*. Rīga: Liesma, 1974.
91. Kreituse, I. *Pagājušo gadu Latvija (1945 – 1990)*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010.
92. Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Andreja Upīša Valodas un Literatūras institūts. *Padomju Latvijas kinomāksla*. Rīga: Liesma, 1989. 12. lpp.
93. Pavlovičs, J. *Padomju Latvijas ikdiens*. Rīga: Jumava, 2012.
94. Pērkone, I. *Es varu tikai mīlēt*. Rīga: Neputns, 2008.
95. Pērkone, I. *Kino Latvijā (1920 – 1940)*. Rīga: Zinātne, 2008.
96. Ratņikovs, G., Ņečaja, O. *Kinomākslas pamati*. Rīga: Zvaigzne, 1983.
97. Riekstiņš, E. *Kino*. Rīga: Zvaigzne, 1986.

Elektroniskie resursi

98. Damburs, A. *Latviešu kino vēsture*. Rīga, 2013. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=Ik11t2PWggY&list=PLUJf2xydwzHCWckxjCyyMziwCVRIT7giy&index=1> [skatīts 08.10.2013.]
99. Latvijas valsts radio un televīzijas centrs. *Nozīmīgākie fakti Latvijas televīzijas attīstībā*. Rīga, 2011. Pieejams: http://www.lvrtc.lv/lat/par_mums/vesture/televizijas_vesture_Latvija [skatīts 23.03.2014.]
100. Tsivian, Yuri. *Early cinema in Russia and its cultural reception*. 21. lpp. Pieejams: <http://books.google.lv/books?id=cVBWAgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=Yuri+tsivian&hl=lv&sa=X&ei=yTByU6ikJISZyAPcwYHYBA&ved=0CC8Q6AEwAA#v=onepage&q=Yuri%20tsivian&f=false> [skatīts 15.05.2014.]

ANNOTATION

Specifics of Film Demonstration in Region of Madona from Year 1940 till 1975.

The theme of the Master`s Thesis is „Specifics of Film demonstration in region of Madona from year 1940 till 1975.” The purpose of this thesis is to describe film demonstration in the afterwar period in region of Madona, by focusing on several aspects which are important for analysing cinema screening in it`s early period.

After the year 1940 the cinema industry in Latvia faced different difficulties, but the government had a great vision how to rebuild the set of cinema involving countrysides as well as big cities. The aim of this thesis is to show how cinema was used for advocacy of government ideas, but in the middle of this story was a film mechanic, who speculated with execution of orders and hampered realization of propaganda. For this reason the Master`s Thesis is focused on the film mechanic and his job, remembering to describe early cinema audience, technical qualities of apparatus and the common problems linked with cinema sreening.

The research is carried out by analysing several documents available in Latvian State Historical Archives, local newspapers stored in Madona Local History and Art Museum and by making three interviews with local film mechanics, who have worked in that time period, to give the picture of the experiences on actual cinema projection and its problems in Madona region from year 1940 till 1975.

PIELIKUMI

Pielikums nr. 1.

NACIONLIZĒTO KINOTEĀTRU UN FILMU NOZARES UZŅĒMUMU

S A R A K S T S¹⁸⁹

Filmu iznomāšanas katori.

1. Kinematogrāfu A/S. "ARS", Rīgā, Elizabetes ielā 61, kopā ar kinoteātriem "Splendid-Palace", "Kristal-Palace" un "Grand – Kino".

2. Kinoteātru un filmu ekspluatēšanas A/S. "Atrium", Rīgā, Skolas ielā Nr.2, kopā ar kinoteātri "Forum".

3. A/S. "Fox – Filma", Rīgā, Skolas ielā Nr.3a.

4. A/S. "Metro – Goldwyn – Mayer", Rīgā, Elizabetes ielā 51.

5. Kinematogrāfijas A/S. "Baltfilma", Rīgā, Brīvības ielā 15 dz. 7b, kopā ar kinoteātri "Daina".

6. K/S. "Ekrans", R.O. Visners un Co, Rīgā, Skolas ielā Nr.3a.

7. Tirdzniecības un rūpniecības A/S. "Filma", Rīgā, Brīvības ielā 15, atrodas likvidācijā.

8. K/S. "Interna – Filma" E. Saulīte un Co., Rīgā, Elizabetes ielā Nr. 51 dz.1.

9. K/S. "Līgo – Filma", A.Stūre un Co., Rīgā, Baznīcas ielā Nr.1/3.

2. Kino – studijas.

10. Ed. Krauc – chronika, Rīgā, Elizabetes ielā 57.

3. Kino – teātri.

RĪGĀ

11. "Aina", Vaļņu ielā 23/25 – pieder maksātnespējīgā parādnieka Arnolda Švēdes konkursa masai.

2. "Apollo", Marijas ielā 73/75, īpašn. Jānis Veļikomskis.

3. "A.T.", Kaļķu ielā Nr.10.

4. "Blāzma", Marijas ielā 67/69, īpašn. Zelma Brigadere.

5. "Daile", Kr.Barona ielā Nr.31, īpašn. Herberts Hāze

6. "Dievidpols", Stabu ielā 87, īpašn. Ella Rudevics

---

¹⁸⁹ Pielikums Nr. 1 Latvijas PSR TKP 1940. gada 29. oktobra lēmumam Nr. 414. LVVA. 270. f., 1. apr., 8. l., 180. lp.

7. "Dzintarpils", Slokas ielā 76, īpašn. Roberts Kicis
8. "Filma-Palace", Nometņu ielā 31, īpašn. Voldemars Zelmenis un Marija Alps
9. "Fortuna", Brīvības ielā 32, īpašn. Adams Krieviņš
10. "Gaisma", Tallinas 54, īpašn. Herberts Hāze
11. "Hollivuda", Kalnciema 104, īpašn. Ernests Erkens
12. "Junona", Maskavas 53, īpašn. Ariadna Kolekovska
13. "Laima", Čiekurkalna 1. līnija 19, īpašn. Voldemars Bērziņš
14. "Lielais Parks", L. Vērmanes dārzā, īpašn. Konstantīns Keizers
15. "Liesma", Vienības gatvē 8a, īpašn. Eduards Sinka
16. "Maska", Elizabetes 61, īpašn. Hilels Davidovs
17. "Metropols", L. Vērmanes dārzā, Tērbatas un Merķeļa ielas stūrī, īpašn. Vladislavs Pundziuss
18. "Mona", Kalnciema 32, īpašn. Jānis Tverjanovičs
19. "Daina", Maskavas 108/110, īpašn. Marija Uļjanova un Librechts
20. "Etna", Ģertrūdes 72, īpašn. Jānis Vēvers
21. "Orfejs", Lāpstu 15, īpašn. Miķelis Miķelsons
22. "Oriens", Avotu 66, īpašn. Jānis Veļikomskis un Maksis Jākobsons
23. "Palladiums", Marijas 21, īpašn. Ernests Brastiņš
24. "Progress", Marijas 7, īpašn. Hase-Keile Šmuilovs
25. "Radio-Modern", Kr.Barona 16/18, īpašn. Ruvins Kagans
26. "Renesanse", Nometņu 44, īpašn. Aleksandra Utkina
27. "Teika", Zemitaņa laukums 2, īpašn. Lidija Zaķītis
28. "Venecija", Duntē 29/31, īpašn. Aleksandrs Tverjanovičs
29. "Zieds", Tiltā 32, īpašn. Davids Grāvītis
30. "Kazino" (Spartaks), Brīvības 80, īpašn. Rumpītis un Kraucs

PROVINCĒ:

Rīgas apriņķī.

31. "Edene", Majoros, Jomas 66, īpašn. Aleksandrs Šalkovskis
32. "Gauja", Siguldā, Depo ielā 1, īpašn. Siguldas brīv.ugunsdzēs. sabiedr.
33. "Līgo", Rīgas Jūrmalā, Mellužu prosp. 9/11, īpašn. Konkordija Ulmanis

34. "Ogre", Ogrē, Ogres sabiedrības namā, īpašn. Jāzepe Jasulis

35. "Progress", Slokā, Jūras 19, īpašn. Lizeta Ziemeļis

Cēsu aprīņķis.

36. "Metropolis", Cēsīs, Vaļņu 13, īpašn. Vilhelms Krauklītis

Valmieras aprīņķis.

37. "Splendid", Valmierā, Rīgas ielā 23, īpašn. Pāvels Puriņš

38. "Piesaule", Limbažos, Vienības dārza paviljonā, īpašn. Jānis – Alfreds Vecozols

Valkas aprīņķī.

39. "Atpūta", Smiltēnē, Daugavas 1, īpašn. Anna Andrejeva

Madonas aprīņķī.

40. "Globus", Gulbenē, Tirgoņu 10, īpašn. Mārtiņš Purvītis

41. "Līgo", Madonā, Tirgus 3, īpašn. Olga Kalņiņa

Liepājas aprīņķī.

42. "Aina", Liepājā, Graudu 35, īpašn. Krišjanis Reguts

43. "Forums", Liepājā, Lielā 20, īpašn. Kārlis Geruckis

44. "Palass", Liepājā, Graudu 27, īpašn. Lūcija Stefans

45. "Liesma", Liepājā, Helēnas 6, īpašn. Kristaps Širo

46. "Rojals", Liepājā, Tirgoņu 2, īpašn. Ella Kallas

47. "Viktorija", Liepājā, Graudu 36, īpašn. Teodors Bredžs-Briedis

Aizputes aprīņķī.

48. "Laima", Aizputē, Jāņa 12, īpašn. Nikolajs-Voldemars Kālis un Lavīza-Emīlija Kālis

Kuldīgas aprīņķī.

49. "Kolizejs", Kuldīgā, Kalna 6, īpašn. Konstantīns Škurupijs

Ventspils aprīņķī.

50. "Aina", Ventspilī, Pils 18, īpašn. Latvijas Kreditbanka

51. "Pasaciņa", Ventspilī, Pils 25, īpašn. Indriķis Grickus un Kārlis Geruckis

Talsu aprīņķī.

52. "Apollo", Sabilē, Rīgas 15, īpašn. Kristaps Kristbergs

53. "Auseklis", Talsos, Ezerlaukums 3, īpašn. Talsu pilsētas valde

Tukuma apriņķī.

54. "Jaunais Radio", Tukumā, Z.Meierovica 11, īpašn. Voldemars Lonfelds

55. "Saule", Tukumā, Z.Meierovica 34, īpašn. Voldemars Lonfelds

Jelgavas apriņķī.

56. "Atpūta", Jelgavā, Vadoņa ielā, īpašn. Jānis Turkis

57. "Ausma", Aucē, Ausmas 3, īpašn. Alma Ģinters

58. "The Imperial Bio", Jelgavā, Lielā 40, īpašn. Arvīds Švarcenaus

59. "Kazino", Dobelē, Zaļā 1, īpašn. Hermīne Vēvers

60. "Kristals", Jelgavā, Uzvaras 13, īpašn. Katarina Buka

61. "Pils-Teātris", Jelgavā, Lielā 3, īpašn. Ernests Alsknītis

62. "Teika", Jelgavā, Vadoņa 58, īpašn. Marija Priedīte

Bauskas apriņķī.

63. "Lido", Bauskā, Aizsargu 16, īpašn. Eduards Ervalds

Jēkabpils apriņķī.

64. "Atpūta", Jēkabpilī, Viestura 10, īpašn. Valentīns Priede

65. "Gaisma", Jaunjelgavā, Jelgavas 63, īpašn. Izaks Gulaks un Chaims Gulaks

Daugavpils apriņķī.

66. "Edene", Daugavpilī, Rīgas 5, īpašn. Leiba Gandels, Samuils Frumkins un Meijers Dimants

67. "Apollo", Daugavpilī, 13. Janvāra (? Jeb 3.) 30/32, īpašn. P.Portnojs

68. "Kolizejs", Daugavpilī, Saules 9, īpašn. Meijers Dīmants

Ludzas apriņķī.

69. "Apollo", Karsavā, Teātra 5, īpašn. Abrams Veispaps

70. "Lūcija", Ludzā, Vienības 1, īpašn. Gertrūde Sujers.

Kinofikācijas pārvaldes pie LPSR TKP Priekšnieks J.Golenders.

PIRMĀ KINOFILMAS REKLĀMA MADONAS RAJONĀ¹⁹⁰

Filmas sižets tikpat vienkāršs, cik vienkārša un vīrišķības pilna ir pati dzīve. Lidotāju Meresjevu kaujā notriec. Ievainotais virsnieks rāpjas pa sniegotu mežu . Tā sākas filma...

Kāda neatlaidība, kāds gribasspēks ir šim cilvēkam. Viņam jānoiet, pareizāk jānorāpo 10 000 soļu dienā- un ne soli mazāk. Viņam nav ko ēst-viņš sūc rūgto sulu no egļu čiekuriem...Tikai nokļūt līdz frontes līnijai- atgriezties pie savējiem...

Viņš nonāk zemes būdā pie zemniekiem, kas slēpjas mežā , negribēdami liekties ienaidnieka jūgā. Beidzot viņu nogādā slimnīcā. Lidotājam noņem kāju pēdas. Lidotājs bez kājām- tik pat kā putns bez spārniem.

Slimnīcā ap Meresjevu ir brīnišķīgi cilvēki, cilvēki ar dzižu dvēseli, te ir smagi ievainotais komisārs Vorobjevs, kurā personificēta partija , tās gods, prāts un griba un staršina Stepan Ivanovičs, pilns krievu tautas gudrības, un profesors Vasilij Vasiljevičs, kuram nav nekā augstāka un svarīgāka par viņa pienākumu. Viņi visi- katrs savā veidā - palīdz Meresjevam pārvarēt viņa drūmās dienas, ievirza viņu pareizā ceļā. Bet Meresjevam grūti. Ar šausmām viņš domā, ka uz visiem laikiem atrauts no iemīļotā darba, ka viņam vairs nesatvert lidmašīnas stūri, ka viņš kļuvis Dzimtenei nederīgs cilvēks. Boļševiks Vorobjevs atgādina viņam par Nikolaju Ostrovski, un Meresjevs sāk saprast, kas viņam jādara, ko no viņa prasa padomju cilvēka pienākums.

Filma pārlicinoši un patiesīgi rāda, kā nobriest šis lēmums, kā norūdās jaunā virsnieka raksturs. Viņam jācīnās. Viņš cīnīsies. Šeit sākas varoņdarbs.

Viņš mācās staigāt ar protezēm, skriet, dejot- tas viss ir treniņš, ne tikai muskuļu, bet arī gribas vingrināšana..

Neatlaidība panāk visu. Beidzot mēs redzam Meresjevu aerodromā.. Lidotājs bez kājām vada lidmašīnu, un mašīna paklausa katrai viņa kustībai. Viņš uzvarējis- viņš atkal dzīvo un cīnās pret ienaidnieku. Nav augstāka goda, kā pašreizējā kalpošana Dzimtenei, un padomju cilvēks Meresjevs panācis šo godu.

Tāds ir mūsu laika varonis. Grāmatas autors, kā zināms, pārmainījis tikai vienu burtu īstā kara dalībnieka Aļekseja Maresjeva uzvārdā. Aļeksejs Maresjevs cīnījās varonīgi- vienā pašā kaujā viņš notrieca divus „Foke- Vulfus” – ar drosmi un varonību izpelnījās

---

¹⁹⁰ Mūsu laiku varonis. *Madonas arājs*. Nr. 3, 1949, 7. janvāris, 2. lpp.

Padomju Savienības Varoņa augsto nosaukumu. Tagad viņš turpina dienestu kara gaisa spēkos.

Filmā attēlotais A. Maresjeva varoņdarbs nav izņēmuma gadījums. To radījusi visa sociālistiskās sabiedrības cildenā dzīves iekārta. Lidotājs Maresjevs ir viens no tās ērgļu cilts pārstāvjiem, kas izauguši mūsu zemē un cilā savus ērgļu spārnus.

Aļeksejs Maresjevs nav vienreizēja parādība. 24. novembrī „Izvestija” publicēja telegrammu, kas stāsta par Kaļiņingradas apgabala Ozorskas MTS traktorista Vasilija Ļiskina darba varonību.

Ļiskins- Lielā Tēvijas kara dalībnieks, viņš aizstāvēja Ļeņingradu, piedalījās blokādes pārraušanā. Pēc smaga ievainojuma viņam amputēja abas kājas virspus ceļgaliem. Maresjeva varoņdarbs rādīja viņam pareizo ceļu dzīvē. Vasilijs Aļeksejevičs Ļiskins kļuva par vienu no labākajiem MTS traktoristiem, kas pilnīgi pārvalda traktoru, sistemātiski pārsniedz izstrādes normas, pats veic mašīnas tehnisko kopšanu. Vasilijs Aļeksejevičs Ļiskins ir komunistiskās partijas biedrs.

Jauno filmu „Stāsts par īstu cilvēku” inscinējis režisors Aleksandrs Stolpers pēc M. Smirnovas scenārija. Filmā piedalās grupa ievērojamu aktieru, kurus padomju skatītāji labi pazīst-(Kadočņikovs, Ochlopkovs, Dikijs, Makarova, Ceļikovska, Babočkins, Dobronravovs, Sverdlins, Chochrjakovs un citi). Nevainojami tēlo aktieris Kadočņikovs, kurš izpilda galveno lomu.

Pašās pirmajās izrāžu dienās filma guva milzīgus un pelnītus panākumus. Spilgtais stāsts par padomju cilvēku-karavīru atrada ceļu uz padomju kino skatītāju sirdīm.”

CESVAINES KINOREPERTUĀRS¹⁹¹

Datums	Filmas nosaukums
1.-2.	Teiksma par Sibīrijas zemi
3.-4.	Malachova kurgans
5.	Zoja Kosmodemjanska
8.-9.	Ielās skan dziesmas
10.-11.	Sāpju sala
12.-13.	Ļubova Jarovaja (1. -2.sērija)
16.	Tarzans
17.	Nolaupīšana
18.	Anna Kareņina (1.-2. sērija)
20.-21.	Vasilija Bortņikova atgriešanās
23.-24.	Lauku skolotāja
25.-26.	Augstākā alva
29.-30.	Okeana ledus laukos

Tuvākās kino izrādes Cesvaines kultūras namā:

Datums	Filmas nosaukums
8.	Šopēna jaunība
10.;11.	Jaunības dziesma
14.;15.	Pazīstamās melodijas
19.;20.	Sorokina gadatirgus
23.	Arī gudrinieks pārskatās (1. sērija)
24.	Arī gudrinieks pārskatās (2. sērija)
27.;28.	Mazā māte
31.	Notikums vulkānā

Seansu sākums 21.00

Lubānas kultūras namā (kinomehāniķis Šmits):¹⁹²

Datums	Filmas nosaukums
6.-7.	Krečinska kāzas(1.-2. sērija)
9.	Sibīrieši
10.	150 gadi no Viktora Igo dzimšanas dienas „Mīlas dzēriens”
12.-13.	Stasts par Kaspijas naftiniekiem

¹⁹¹ Cesvaines kultūras nama telpās jūlijā. *Cesvaines komunārs*. Nr. 94, 1953, 8. augusts, 2. lpp.

¹⁹² *Cesvaines komunārs*. Nr. 25, 1954, 5. marts, 1. lpp.

15.-16.	Līgava bez pūra
17.-18.	Albanijas diženais karavīrs Skanderbergs
21.-22.	Lidojums uz Mēnesi
23.-24.	Ēnas
25.-26.	Ienaidnieki(1.-2. sērija)
28.	Ziemeļu Osetija Tiem vienmēr ir sekas
29.	Balerinas liktenis
6.	Baltais ilknis (Bērnu filma)
19.	Džungļos (Bērnu filma)
10.	Centrālajā zooveterinārajā iecirknī. Graudaugu kultūras audzēšanas kompleksā mehanizācija (Lauksaimniecības filmas).

CESVAINES UN LUBĀNAS KINOREPERTUĀRS 1954. GADA APRĪĻA MĒNESĪ¹⁹³

Cesvaines kinoteātrī „Miers”(Filatovs)	Lubānas stacionārais kino(kinomehāniķis Šmits)	Cesvaines ceļojošā kinoiekārta (Gromovs)	Lubānas ceļojošā kinoiekārta(Zvejnieks)
1.-2. Varavīksna	1.-2. Likteņa aicinājums	Stāsts par Kaspijas naftiniekiem	Aļoša Pticens veido raksturu
3.-4. Likteņa aicinājums	3.-4. Irbenāju birztala	1. Aizkujā	1. Invalīdu namā
5.-6. Irbenāju birztala	6.-7. Lieta, kura jānokārto	2. Kūdras fabrikā	2. Ošupē
8.-9. Lieta, kura jānokārto	8.-9. Katerina	3. Tēraudā	3. Mežrūpniecības iecirknī
10.-11. Bez vainas vainīgie	12. Padomju aviācijas svētki	4. Virānes tautas namā	4.Dzelzavā
12.-13. Taksī kungs	15. Taksī kungs jeb	5. Kraukļu	5. Zvidzienā

¹⁹³ Cesvaines komunārs. Nr. 34, 1954, 2. aprīlis, 2.– 6. lpp.

jeb Roma pulksten vienpadsmitos	Roma pulksten vienpadsmitos	tautas namā	
14. Padomju aviācijas svētki	16. Nelikumība	6. I/a Boļševiks	Albanijas diženais karavīrs Skanderbergs
15. Nelikumība	19. Krievu baleta meistari	Viņa lielā uzvara	8. Ošupē
16. Par mieru un draudzību	20.-21. Par mieru un draudzību	8. Aizkujā	9. Mežrūpniecības iecirknī
18.-19. Balerinas liktenis	22.-23. Pirmais cimdš	9. Kūdras fabrikā	10. Dzelzavā
20.-21. Caricinas aizstāvēšana	25.-26. Marinas liktenis	10. Tēraudā	11. Indrānos
22.-23. Krievu baletameistari	27.-28. Četru sirdis	11. Tīrzā	12. Zvidzienā
24. Vienas dzīves stāsts	Bērnu filmas	12. Kraukļos	13. Rozniekos
26.-27. Pirmais cimds	13. Ļevs Tolstojs	13. Kārdabā	Viņa lielā uzvara
28.-29. Marinas liktenis	17. Vladimirs Majakovskis	Aļoša Ptīcīns veido raksturu	22. Ošupē
30. Līgava bez pūra		15. Aizkujā	23. Mežrūpniecības iecirknī
Bērnu filmas		16. Kūdras fabrikā	24. Dzelzavā
15. Ļevs Tolstojs		17. Tīrzā	25. Indrānos
21. Vladimirs Majakovskis		18. I/a Boļševiks	26. Zvidzienā
		19. Kraukļos	27. Rozniekos
		20. Kārklos	
		26. Virānes tautas namā	

KINOREKLĀMA KINOTEĀTRIM „OKTOBRIS”¹⁹⁴

Kinoteātrī „Oktobris” madonieši sistemātiski var noskatīties labākās filmas. Šinī mēnesī kinoteātris demonstrēja filmas „Atdzīvinātā stepe,” „Ernsts Telmanis” un citas. Šinī mēnesī madonieši redzēs filmas „Slavas ceļš,” „Šipkas varoņi,” „Zvaigzne” – pēc rakstnieka Kazakeviča stāsta, dokumentālu filmu „Varšava,” komēdiju „Uzticamie draugi,” „Bīstamā krava” un citas.

Daudz vērtīgu filmu izrādīs arī ceļojošie kino. Kā „Lielo ģimeni,” „Bogatirs dodas uz Marto,” „ Stāsts par Baku naftiniekiem,” komēdiju „Rezerves spēlētājs,” „Dīvainās laulības,” filmas par lauksaimniecības tēmām un citas. Mūsu rajona iedzīvotāju aprīļa mēnesī pilsētas kinoteātrī „Oktobris” un ceļojošos lauku kino varēs noskatīties daudzas jaunas interesantas filmas.

Kinoteātris „Oktobris” demonstrēs filmas „Manas universitātes” (pēc M. Gorkija stāsta), poļu mākslas filmu „Zem frīgiešu zvaigznes,” čehoslovāku filmu „Kalnu dziesma,” „Sapnis,” „Bīstamās tekas,” „Vīrišķība,” kinokomēdijas „Tīģeru dresētāja,” „Pasaules čempions,” dokumentālu filmu „Pie polārā loka,” „Parīzes ausma,” indiešu filmu „Ganga,” „Cūkkope un gans,” „ Lauku skolotāja,” filmu „Baltkrēpis,” „Vasja Žeļeznova,” „Zelta āboli,” „Kāzas” un „Trīspadsmit.”

Ceļojošie kino demonstrēs filmas „Ekspresis no Nirnbergas,” „Dāma ar kamēlijām,” „Jūrnieka duncis,” „Fanfans Tulpe,” „Sniegbaltīte,” „Kāzas” – pēc Čehova lugas, dokumentālu filmu „Padomju Kabarda” un dažādas lauksaimniecības filmas.

---

¹⁹⁴ Kino – vērtīgs kultūras darba līdzeklis. *Cesvaines komunārs*. Nr. 39, 1955, 1. aprīlis, 2. lpp.

Pielikums nr. 5.

KINOFILMU REPERTUĀRS KINOTEĀTRĪ "OKTOBRIS"¹⁹⁵

31.VII;1. IX.	Mīlas plaukums"- muzikala	19.;20 .IX	Ļana- muzikāla komedija
3. IX	Klauna liktenis-ungaru	21.;22 .IX	Dīvainās laulības
4.; 5.IX	Pirmais cimds-kinokomedija	23.IX	Zvaigzne uz spārnēm
6.;7. IX	Marinas liktenis- krāsaina	25.IX	Koncerts- dienvidslāvu
8.;9. IX	Ceļojums būs bīstams	27.;28 .IX	Viņi nonāca no klaniem
10.;11. IX	Klejoņtāja dziesma-s omu	30.IX	Septītās dabasis
12.IX	Indijas premjerministrs- dokumentala		Bērnu seansi
13.;14.I X	Doktora Vagnera lieta- vācu	4.IX	Uguns uz upes
15.;16.I X	Karola Lamberti	18.IX	Jūrnieku duncis
17.;18..I X	Septembra varoņi- bulgaru	25.IX	Caricinas aizstāvēšana

Kinofilmu repertuārs kinoteātrī „Oktobris” un ceļojošām iekārtām¹⁹⁶

1.;2.X	Dundurs		Bērnu seansi
3.; 4. X	Rēgi atstāj kalngalus	2.X	Multiplikāciju filmas
5.;6. X	Nestjerka	9. X	Divi draugi
7.X	Trīs musketieri	16. X	Kapteiņa Granta bērni
8.;9. X	Sāpju ceļš	23. X	Pulka dēls
10.;11.X	Es un mans vectēvs	Iekārta	326(mehaniķis I. Auziņš)
12.X	Sirena	1.-6.X	Vētra
13.;14.X	Tachirs un Zuchara	7.- 12.X	Maklovija
15.;16.X	Pats labākais cilvēks	13.- 18.X	Zvaigznes uz spārnēm
17.;18. X	Kņaze Meri	19.- 24.X	Dejojošais pirats
19.;20. X	Spītīga Mariete	Iekārta	327.(mehaniķis

¹⁹⁵ Kinofilmu repertuārs kinoteātrī „Oktobris”septembra mēnesī. *Cesvaines komunārs.* Nr. 103, 1955, 2. septembris, 2. lpp.

¹⁹⁶ Kinofilmu repertuārs kinoteātrī Oktorbis un ceļojošajām iekārtām. *Cesvaines komunārs.* Nr. 114, 1955, 28. septembris, 2. lpp.

			G.Svilis)
21. X	Malachova kurgans	1.-6.X	Dejojošais pirats
22.;23. X	Sieviete bez pagātnes	7.- 12.X	Zvaigznes uz spārniem
24.;25. X	Zigmunds Kolosovskis	13.- 18.X	Karola Lambertis
26. X	Dubrovskis	19.- 24.X	Maklovija
27.;28. X	Madama Iks		
29.;30. X	Operacija „B”		
Iekārta	328(mehaniķisG. Seržāns)	Iekārta	329 (mehaniķis R. Strazdiņš)
1.-6.X	Emirata bojā eja	1.-6.X	Zvaigznes uz spārniem
7.-12.X	Dejojošais pirats	7.- 12.X	Emirata bojā eja
13.-18.X	Maklovija	13.- 18.X	Dejojošais pirats
19.-24. X	Karola Lambertis	19.- 24.X	Rēgi atstāj kalngalus

Kinofilmu repertuārs skolēnu pavasara brīvdienās: ¹⁹⁷

22. martā	Mazā Pētera sapnis
23. martā	Pretī dzīvei
24. martā	Zvaigzne
25. martā	Kā gulbji balti padebeši iet
26. martā	Mūzika no „Marsa”
27. martā	Pie Tisas
28. martā	Čarlijs Čaplins
29. martā	Noslēpumainais ceļabiedrs
30. martā	Par padomju varu
31. martā	Divpadsmitā nakts
1. aprīlī	Sarkanais kaklautas
2. aprīlī	11.00-Mūsu ielas komanda 13.00- Koordinātes nav zināma

¹⁹⁷ Kinofilmu repertuārs skolēnu pavasara brīvdienām. *Stars*. Nr. 34, 1959, 21. marts, 4. lpp.

Pielikums nr. 6.

KINOREPERTUĀRS BARKAVAS KULTŪRAS NAMĀ 1975. GADĀ

Datums	Filmas nosaukums	Studija
2.03.	Atmaskošana	Ļenfiļm
	Ceļojums ar smaidu	Polija
4.03.	Juliāna	VDR
	Nespēju to piedot	Mosfiļm
6.03.	Savējais starp svešiem, svešs starp savējiem	Mosfiļm
	Piektais ceturksnis	Ļenfiļm
9.03.	Personīgā dzīve	Dovženko st.
	Oklahoma kāda tā ir	ASV
10. 03.	Senču aicinājums	Anglija
	Divas trauksmainas dienas	Mosfiļm
13.03.	Dzīves karuselis	EĀR
	Ceļš pustumsā	Rumānija
15.03.	Skaņais kalns	Mosfiļm
	Jaukās lietišas	Francija
17.03.	Bomasks	Francija
	Uzvara atnāks rītausmā	Odesas st.
20.03.	Godīgā grēciniece	EĀR
	Jūlite	Odesas st.
23.03.	Dižā stāstnieka noslēpums	Čehoslovākija
	Kāzu tango	Rumānija
24.03.	Slepkavības mēģinājums	Čehoslovākija
	Dzīvot mīlestībai	Dienvīdslāvija
27.03	Ūdens kritums	Kirgīzija
	Nemierīgais iemītnieks	Gorkija stud
29.03.	Gaisa arēna	VDR
	Vecās sienas	Ļenfiļm
31.03.	Paradīzes āboliši	Odesa
	Dzīvais ūdens	Ļenfiļm

3.04.	Atvērtā grāmata (1.un 2. sērija)	Ļenfiļm
5.04.	Sāļais suns	Ļenfiļm
	Plus vieninieks	Ļenfiļm
7.04.	Sūrā mīla	Japāņu
	Jaunais Huāres	Meksika
10.04.	Atpakaļ ceļa nav	Mosfiļm
	Līdz pēdējam brīdim	Ļenfiļm
13.04.	Sirdslietas	Mosfiļm
	Savādnieki	Gruzija
14.04.	Okeāns	Mosfiļm
	Mājup ar uzvaru	Rīgas st.
17.04.	Ar tīrām rokām	Rumāņu
	Pavasaris Pārupes ielā	Odesa
19.04.	Makennas zelts (1. un 2. sērija)	ASV
21.04.	Apači	VDR
	Piecinieks par vasaru	Ļenfiļm
24.04.	Meitene džigite	Alma-Ata
	Zelta Budas noslēpums	Mosfiļm
26.04.	Pirmais un pēdējais reiss	Mosfiļm
	Parīze-Varšava bez vīzas	Polija
28.04.	Sliktais labais cilvēks	Ļenfiļm
	Simons Bolivars	Itālija, Spānija

1.05.	Savs puika	Čehu
	Erevānas dienu hronika	Armēņu
4.05.	Uzskatiet mani par pieaugušu	Mosfiļm
	Melnais princis	Mosfiļm
5.05.	Kazimirs	Franču
	Uzticamais draugs Sančo	Rīga
8.05.	Brašā dragūna piedzīvojumi	Čehu
	Vēlreiz par mīlestību	Mosfiļm
10.05.	Brīnumdaris pie stūres	Poļu
	Persika zieds	Meksika
12.05.	Neskatoties uz visu	VDR
	Atvasara	Bulgārija

15.05.	Olivers(1. un 2. sērijas)	Anglija
17.05.	Škics un Divportfelis	Mosfiļm
	Gatavības apliecība	Mosfiļm
19.05.	Cilvēks no Maiseniku (1. un 2. sēr.)	Kuba
22.05.	Tas notika Penkovā	Gorkija st.
	17. debesis	Francija
24.05.	Jaunie centurioni	ASV
	Neparastais gadījums	Tallina
26.05.	Nakts aizsegā (1. un 2. sēr.)	Indiešu
29.05.	Sprādziens	Rumāņu
	Pamesto pasaku aiza	Armēņu
31.05.	Atceries savu vārdu.	Mosfiļm, Polija
	Uzbrukums slepenpolicijai	Rīga

2.06.	Viltība pret atklātību(1. un 2. sēr.)	Indija
5.06.	Un pasveiciniet bezdelīgas	Čehu
	Svešinieks	EĀR
7.06.	Avots mežā	Tallina
	Piekrāptie	Sīrija
9.06.	Ar seju pret vēju	Mosfiļm
	Atriebējs no Cendžebasaras	Azerbaidžāna
12.06.	Dzīvoja reiz policists	Franču
	Tāds ir Jūsu smaids	Sverdlovska
14.06.	Prērija	VDR, Rumānija
	Pēdējā tikšanās	Gorkija
16.06.	Romance par mīlētājiem (1. un 2. sēr.)	Mosfiļm
19.06.	Līdz debesīm ir tālu	Čehu
	Ksenija mīļotā Fjodora sieva	Ļenfīļm
21.06.	Smalkais pavediens	ĒAR
	Pusaudži visumā	Gorkija
23.06.	Stāsti par sievieti	Dovženko
	Veras kvartāla melodijas	Moldāvija
26.06.	Ja gribi būt laimīgs	Mosfiļm
	Ģimenē	Brazīlija
28.06.	Mans liktenis (1. un 2. sērija)	CT

3.07.	Debesis ar mani	Mosfīlm
	Septima kunga restorāns	Franču
5.07.	Māja, kurā es dzīvoju	Gorkija
	Vīrietis un meitene	VDR
7.07.	Kur paliek pasakas	Lietuva
	Ardievu Faraoni	Odesas st
10.07.	Laimīgais neveiksmnieks	Lietuva
	Izlūka varoņdarbs	Kijeva
12.07.	Tuncesi bārenis	Uzbeku
	Kā tikt vaļā no Helēnas	Čehu
14.07.	Rozes prokurora kungam	VFR
	Pie Tisas	Mosfīlm
17.07.	Saullēkts	Irāna
	Dzimtenes vārdā	Mosfīlm
19.07.	Mana dārgā Klementīne	ASV
	Pielūdzējs	Uzbeku
21.07.	Kāda var būt laime	Rumānija
	Hercogs Bobs	Rumānija
24.07.	Motociklistu vasara	Rīga
	Itāļu neticamie piedzīvojumi Krievijā	Ļenfiļm
26.07.	Kāzas pēc pilnvaras	EAR
	Trīs dienas pēc nemirstības	Dovženko
28.07.	Pats karstākais mēnesis (1. un 2. sērija)	Mosfīlm
31.07.	Kas ir mīla	Japāņu
	Katru vakaru pēc darba	Ļenfiļm

2.08.	Čardaša karaliene	Ungāru, VFR
	Aksels un Elīna	Somu
4.08.	Sargies no Zuzu (1. un 2. sērij.)	EAR
7.08.	Brīvā elpa	Ungāru
	Pēdējais liecinieks	Poļu
9.08.	Liesma (1. un 2. sēr.)	Baltkrievu
11.08.	Tāpēc, ka mīlu	Baltkrievu
	Gāja karavīrs	CDFS

14.08.	Intrigas upuris	Irāna
	Patera malahiasa brīnums	VFR
16.08.	Slepka vība pret paša gribu	Ungāru
	Maskava mīla mana	Japāna, PSRS
18.08.	Blokāde (1. un 2. sēr.)	Ļenfīlms
21.08.	Lieliskais	Franču
	Bēgšana uz Ropetamu	Bulgāru
23.08.	Piespiedu derības	EAR
	Siltā rudens saule	Gruzija
25.08.	Matei lieta	Itāļu
	Baltā tuksneša saule	Mosfīlms
28.08.	Viss liecina pret viņu	Moldāvu
	Lorda Džonsa atbrīvošana	Angļu
30.08.	Aizdomas	Čehu
	Tālajos krastos	Mosfīlms

1.09.	Jūsu mājas adrese	Ļenfīlms
	Maize un šokolāde	Itāļu
4.09.	Varavīksne	PSRS
	Sakko un vancenti	Itāļu
6.09.	Hei, kovboj	Kazahu
	Piedzīvojumu uz zemes un debesīs	Ļenfīlms
8.09.	Koperniks (1. un 2. sēr.)	Poļu
10.09.	Pēdējā ziemas diena	Ļenfīlms
	Tajā tālajā vasarā	Ļenfīlms
13.09.	Nolaupēšana parīzē(1. un 2. sēr.)	Franču
15.09.	Kad cilvēks pasmaidīja	Mosfīlms
	Trīs nevainīgie	Čehu
18.09.	Baltais ceļš	Tadžiku
	Baltās rozes manai melnajai māsai	Meksika
20.09.	Sokolovo (1. un 2. sēr.)	PSRS, Čehu
22.09.	No kāda diķdieņa dzīves	VDR
	Ārstu izsaucāt?	Mosfīlms
25.09.	Sezonas slēgšana	Gorkija
	Tava pirmā stunda	Azerbaidžāna

27.09.	Čīkstulis	Franču
	Ābols upē	Rīga
29.09.	Dzīves lappuses	Mosfīlm
	Mātes uzticība	Gorkija

2.10.	Abu Raihans Beruni (1. un 2. sēr.)	Uzbeku
4.10.	Kāzas	Dienvīdslāvu
	Saigonas meitenes	Vjetnama
6.10.	Atkārtotās laulības	Francija, Itālija
	Baltais aplis	Dovženko
9.10.	Bororo cilts noslēpums	Čehu
	Divi kareivji	Gorkija
11.10.	Vella kalpi	Rīga
	Vella kalpi vella dzimnavās	Rīga
13.10.	Kontrabanda	Odesa
	Kā dziesma	Bulgāru
16.10.	Ragainais bastions	Balkrievu
	Čingačguks jeb Lielā Čūska	VDR
18.10.	Kad mirst leģenda	ASV
	Stāsts par īstu cilvēku	Mosfīlm
20.10.	Sapņot un dzīvot	Dovženko
	Melnā vēža spēlēs	Rīga
23.10.	Pēdējā patrona	Rumānija
	Mātes un meitas	Gorkija
25.10.	Viņi cīnījās par dzimteni (1. un 2. sēr.)	Mosfīlm
27.10.	Igreks-17	Bulgārija
	Trīs rieksti pelnrušķītei	VDR
30.10.	Prēmija	Ļenfiļm
	Veltīgs upuris	VFR

1.12.	Kā nozagt miljonu (1.un2. sēr.)	ASV
4.12.	Bobija (1. un 2. sēr.)	Indija
6.12.	Čekas darbinieks	Ļenfiļm
	Normandijas Nemuna	Lietuva
8.12.	Zem akmens debesīm	Mosfīlm

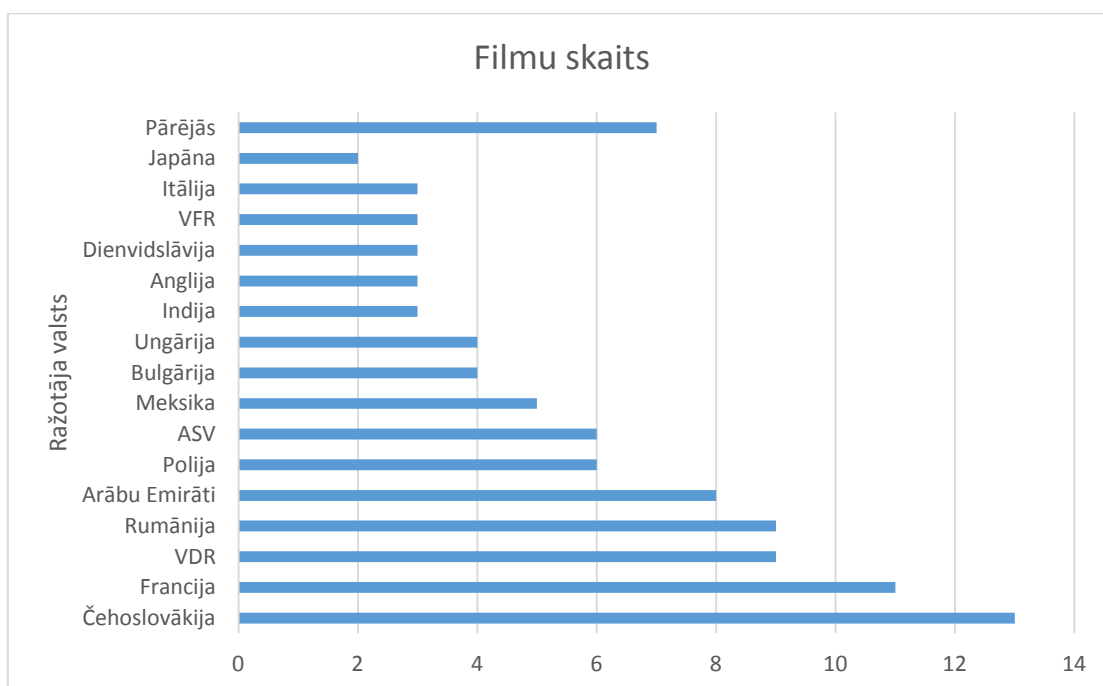
	Sulīgās vīnogas	Gruzija
11.12.	Septiņi drošsirdīgie	Mosfīlm
	Pieci uz takas	Tadžiku
13.12.	Nodevības dienas (1. un 2. sēr.)	Čehu
15.12.	Zuzanna un brīnumgredzens	VDR
	Grēcīgais eņģelis	Francija
16.12.	Galvenā diena	Uzbeku
	Veronika	Rumāņu
21.12.	Veronikas atgriešanās	Rumāņu
	Lielā atrakcija	Mosfīlm
22.12.	Ieleja	Čehu
	Savvaļas puķes	EAR
25.12.	Esēnija (1. un 2. sēr.)	Meksika
28.12.	Vienreiz viens	Ļenfiļm
	Baltās rozes	Meksika
29.12.	Ērgļa spalva	Ungāru
	Čīkstulis	Franču

FILMU RAŽOTĀJVALSTU PROCENTUĀLAIS SADALĪJUMS

Valsts	Skaits	Procenti
Čehoslovākijas	13	6,0%
Franču	11	5,1%
VDR(Vācijas demokrātiskā Republika)	9	4,2%
Rumāņu	9	4,2%
Arābu(EAR)	8	3,7%
Poļu	6	2,8%
ASV	6	2,8%
Meksikāņu	5	2,3%
Bulgāru	4	1,8%
Ungāru	4	1,8%
Indiešu	3	1,4%

Angļu	3	1,4%
Dienvidslāvu	3	1,4%
Itāļu	3	1,4%
VFR(Vācijas Federatīvā Republika)	3	1,4%
Japāņu	2	0,9%
Kubas	1	0,4%
Spānijas	1	0,4%
Strijas	1	0,4%
Brazīlijas	1	0,4%
Irānas	1	0,4%
Somu	1	0,4%
Vjetnamas	1	0,4%

Pielikums nr. 7.

KINOMEHĀNIKA ĒVALDA GRUDULA BIOGRĀFIJA

Ēvalds Gruduls

(22.09.1929.-24.10.2007.)

Ēvalds Gruduls dzimis 1929. gada 22. septembrī mājsaimnieces Monikas un skrodera, bijušā strēlnieka ģimenē kā trešais bērns. Mācījies Murmastienes un Barkavas pamatskolās. Otrā pasaules kara laikā, kopā ar citiem apkārtnes pusaudžiem tika aizdzīts būvēt ceļu Varakļāni- Stirniene. Pēckara gados strādāja tēva zemnieku saimniecībā, apguva gan sakarnieka, gan krāsotāja profesijas

Pagājušā gadsimta piecdesmitajos gados aktīvi iesaistījās Barkavas ciema pašdarbības teātrī, vienlaicīgi radās liela interese par foto un kino mākslu. Bieži apmeklēja kinoizrādes Barkavas pamatskolas zālē, vēroja ceļojošā kino mehāniķu darbu, bija aktīvs palīgs, tā arī pamazām apguva šo profesiju.

Vienas no pirmajām kino izrādēm, ko Ēvalds Gruduls demonstrēja patstāvīgi notika 1958.gadā „Melderu” mājas lielajā šķūnī. Elektrības nebija, strāvu deva speciāls ģenerators, ekrāna vietā tika izmantots liels, balts palags. Ēvalds Gruduls piecdesmito gadu beigās demonstrēja filmas Bozēnos – Aizkārķles skolā, Sumeinieku tautas namā, Kalnagala pamatskolā.

1962. gadā Barkavā tika uzcelts jauns, plašs kultūras nams, kurā bija paredzētas telpas arī stacionārajam kino un filmu pārtīšanai. Tad ar pašmācības iemaņām vien nepietika un Barkavas vietējā padome deva rekomendāciju, lai Ēvalds Gruduls varētu apgūt kinomehāniķa profesiju Latvijas republikāniskā darba rezervju pārvaldes 3. tehniskajā skolā Rīgā. 1963. gada 30 decembrī tika izsniegta apliecība biedram Grudulim Evaldam Jāņam dēlam par to, ka viņš beidzis 3 mēnešu kinomehāniķu kvalifikācijas celšanas kursus.

1964. gada 7. janvārī Ēvalds Gruduls oficiāli tiek pieņemts darbā P/S „Barkava” strādnieku un kalpotāju arodkomitejā kā kinomehāniķis (sēdes protokols Nr. 1. no 1964.gada 7. janvāra). Kopš Barkavas kultūras namā sāk strādāt kinomehāniķis Ēvalds Gruduls, kino skatītāji zina, kādas filmas notiks, ko tajās varēs redzēt, jo regulāri tiek izlikts gaidāmo filmu saraksts, filmu anotācijas, kadri no filmām. Tāpat arī stingri tiek ievēroti filmu sākumi – daudzus gadus seansu sākums – plkst. 19.00 un ne minūti vēlāk. Barkavieši pat mēdza jokot – pēc kino seansa sākuma var regulēt pulksteņus.

Savas profesionālās darbošanās laikā Ēvalds Gruduls vairākkārt apmeklēja kvalifikācijas celšanas kursus un 1977. gadā iegūst kinomehāniķa 1. kategoriju. Par labu, aktīvu un priekšzīmīgu darbu 1969. gadā Ēvalds Gruduls Lauksaimniecības Arodbiedrības Latvijas Republikāniskās komitejas prezidija goda rakstu, bet 1976. gadā Ēvaldam Grudulim tiek piešķirta nozīme „Sociālistiskās sacensības uzvarētājs.”

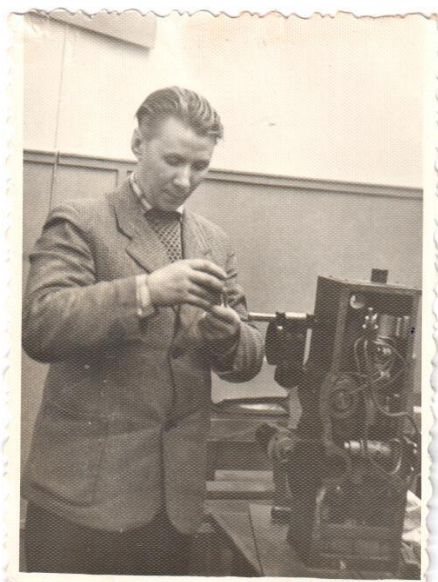
Ēvalds Gruduls demonstrēja filmas Barkavas kultūras namā līdz pat 2003. gadam, kad aizgāja pelnītā atpūta, sagatavojis arī jauno maiņu.¹⁹⁸

---

¹⁹⁸ Grudule, Madara. *Ģimenes stāsti*.

Pielikums nr. 8.

FOTOLIECĪBAS¹⁹⁹

¹⁹⁹ Fotogrāfijas no Madara Grudules personiskā arhīva. Attēlots: fotogrāfijā augšējā labajā stūrī – Ēvalds Gruduls 1960. gadā, kinomehāniķu kursos Rīgā; labajā malā pa vidu – apbalvotie kinomehāniķi sacensībās, no kreisās, Biruta Kaļinovska, Mārtiņš Gailis un Jānis Stradiņš, 1964. gadā; apakšējā kreisajā stūrī – kinomehāniķe Edīte Krēsliņa.

KINOMEHĀNIKA APLIECĪBA

INTERVIJAS TRANSKRIPCĪJA AR KINOMEHĀNIĶI BIRUTU KAĻINOVSKU

Intervē: Madara Grudule, Latvijas Kultūras akadēmijas studente

Intervijas vieta un laiks: Madonas novada „Veczeltiņi,” 2014. gada 19. maijā.

Sarunā piedalās: Biruta Kaļinovska (1934) un Madara Grudule

Sarunas kopējais laiks: 50 minūtes

Intervijas raksturojums:

Biruta Kaļinovska un viņas vīrs Jānis Kaļinovskis strādāja par kinomehāniķiem Madonas rajonā piecdesmitajos un sešdesmitajos gados. Sākumā Biruta atvainojas, ka viņas vīrs nevar piedalīties intervijā slītkā veselības stāvokļa dēļ. Intervijas gaitā Biruta Kaļinovska dalās savā un vīra kino demonstrēšanas pieredzē.

Madara Grudule (M. G.): No kura laika līdz kuram esat strādājusi par kinomehāniķi?

Biruta Kaļinovska (B. K.): No 1963. gada – sākām rādīt vecajā skolā. Jānis Mālsalās jau piecdesmitajos gados rādīja. Līdz astoņdesmitajiem gadiem nostrādāju.

M. G.: Kā Jūs izdomājāt kļūt par kinomehāniķi?

B. K.: Kino bija ļoti populārs, kaut kā pati no sevis, vīrs arī bija kinomehāniķis. Godaraksti arī saņemti. [rāda godarakstus]

M. G.: Vai Jūs strādājāt ceļojošajā kino.

B. K.: Jā, vēlāk jau vairs nebija ceļojošo, tad stacionāros, bet sākumā jā, man septiņi punkti, mūsu brigādei – 27, nedēļā bija jāapkalpo, ap Saikavu, Meirāniem. Saikavā vienmēr pilna zāle bija, pa divām nedēļām mēneša plānu varēja izpildīt. Kad rādījām „Mērnieku laikus”, vienā vakarā plānu izpildījām. Es jau vienmēr jaunas filmas ātri dabūju... Redz kur man godaraksts par plāna izpildi – 164,2%. Bet mans vīrs palaida atvaļinājumā Lubānas kinomehāniķi Eduardu Kalniņu, izpildīja 2 vai trīs plānus, tad viņš tāds sašauts bija.

M. G.: Tad tomēr no repertuāra ļoti atkarīgs bija apmeklējums?

B. K.: Protams, bet vispār Barkavā vēl dejas bija pēc kinoseansiem, tad arī pilnas zāles.

M. G.: Kur apgūvāt šo profesiju?

B. K.: Notika apmācības Madonā pie kinomehāniķa. Rīgā lika eksāmenus (3. skolā).

M. G.: Ar kādām kinoiekārtām strādājāt?

B. K.: Vairs nepateikšu, atšķīrās aparatūra. Visas filmas pēc kvalitātes tika iedalītas vairākās kategorijās (kopā 4 kategorijas). 1. kategorija – kinoteātriem, ceļojošajiem parasti 3. deva, tad jau bija jāskatīties. Ja 4., tad bija drošs, ka plīsīs.

M. G.: Kā tika piegādātas kino kopijas?

B. K.: Kino kopijas tika piegādātas no Rīgas uz dzelzceļa staciju. Bija izstrādāts speciāls maršruts. Vēlāk vadāja Auziņš ar mašīnu no Rīgas. Ceļojošās iekārtas vispār no vienas vietas uz citu ar zirgu vadāja, jo trūka aparatūras. Tikai vēlāk Madonas rajona kinodirekcijai iedeva mašīnu. Kad es strādāju gan jau bija daudz aparatūras un visur, bet vīram arī nakšnot dažreiz vajadzēja, nebija kā mājās tikt.

M. G.: Vai Jums nāca kādas norādes, kā filmas reklamēt?

B. K.: Nē, paši domājām. Es pat divas reizes biju pati repertuāru Rīgā sastādīt rajonam, kinomehāniķi tomēr labāk zināja, kuras filmas ir ejošākas.

M. G.: Bet kā Jūs to zinājāt?

B. K.: Kad aizbrauca uz iznomāšanas kantori, tur bija tāds žurnāls, kurā skaties, kuras tev der, kuras neder. Mēs ņēmām indiešu, latviešu. Nu kinomehāniķis zināja, ko skatās. Administratori jau ņēma to, ko deva, viņus neinteresēja. Nē nu vispār jauki tie kinolaiki bija. Vispirms melnbaltās, tad krāsainās, tad platekrāna filmas. Kur mēs vēl platekrāna filmas rādījām! Pirmo reizi brīvā dabā es rādīju Barkavā pie pasta ēkas, dabūjām no Madonas ekrānu, piestiprinājām pie basketbola groza. Tad gāja cilvēki, bija pilns. Tagad televīzija...

M. G.: Kā noformējāt afišas?

B. K.: Afišas zīmēja paši, afišas zīmēja arī māksliniece Gundega Miglone, iedrukātās arī, Mārtiņš Gailis deva afišas.

M. G.: Kādus spilgtākos gadījumus (arī kuriozus) atceraties no kino seansu demonstrēšanas?

B. K.: Sacensības: skatītāju daudzums (kuras vairāk apmeklētas), lauksaimniecības filmas bija ļoti vecas, sliktā stāvoklī. Meita – Ineta brauca par šoferi. 25. augusts bija kinodarbinieku diena. Kinodarbiniekiem bija obligātas talkas (siena, kartupeļu, pat ielas slaucījām, lielā talka – 25. aprīlī). Man vīrs Saikavā pats iebūvēja kinotelpu, jo atbrauca pārbaude un nekas nebija izdarīts.

M. G.: Un kurās vietās filmas izrādījāt?

B. K.: Redz kur ir rādīšanas punkti, es jau visus sarakstīju. Arodbiedrībai bija atsevišķi. Mēs jau bijām zem kinodirekcijas. [iedod nogotografēt vietu sarakstu.]

B. K.: 27 gadi nostrādāju. Mēnesī ļoti daudz filmas apgrozījās. Visās vēlēšanās vienmēr filmas rādījām, labāku, jaunāku, tad pat pieci seansi pa dienu bija, visās vietās, kur vēlēšanas. Dažreiz pusfilmā rāvām nost, lai uz nākošo vietu paspētu un naudu nopelnītu.

M. G.: Un kā skatītāji uzvedās?

B. K.: Nu ļoti labi uzvedās, semočkas pēc tam vācām. Tas bija šausmas, mēs jau arī to zāli tādu atstāt nevarējām. Pašiem bija jātīra, pašiem nepatīk. Bet tā jau cilvēki kulturāli bija, neko nevar teikt. Maz jau maksāja biļete, 20 kapeikas, bērniem – 5.

M. G.: Kā pie kura kinomehāniķa, daži šmaucās.

B. K.: Nu jā, bet es nebiju ieinteresēta. Ja pārpildīja plānu, bija labas prēmijas.

M. G.: Paldies par Jūsu atbildēm!

Intervijas noslēgumā atvadāmies un apmaināmies kontakttāruņiem, ja nu atmiņā ienāk vēl kāda doma.